

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**

КАФЕДРА АНАЛІЗУ ТА СТАТИСТИКИ

ЗАГАЙЧУК Анастасія Валеріївна

ОБЛІК ТА ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

**Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня
«Магістр»**

**Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»**

**Науковий керівник:
кандидат історичних наук,
доцент кафедри
аналізу та статистики
Федоришина Лідія
Іванівна**

ВІННИЦЯ – 2019

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку та аудиту

Кафедра аналізу
та статистики

Затверджую

зав. кафедри _____
« ____ » _____ 2019 р.

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Студент(у/ці) Загайчук Анастасії Валеріївни _____

на тему:

«Облік та аналіз оборотних активів підприємства»

затверджена Наказом від «12» березня 2019 р., № 41м

Календарний план виконання магістерської роботи

Структура роботи		Термін підготовки
Вступ		06.09.2019р.
Розділ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ	06.09.2019р.
Розділ 2	СУЧАСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ	01.10.2019р.
Розділ 3	УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ	01.11.2019р.
Висновки та пропозиції		07.11.2019р.
Список використаних джерел		07.11.2019р.

Термін подання роботи на кафедру
для попереднього захисту « 22 » листопада 2019р.

Завдання видав
керівник «19» березня 2019 р.

Підпис _____

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ	9
1.1. Сутність оборотних активів як об'єкта бухгалтерського обліку та аналізу	9
1.2. Класифікація оборотних активів в системі обліку і аналізу	22
1.3. Методика оцінки оборотних активів	33
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ	42
2.1. Законодавчо-правове регулювання бухгалтерського обліку оборотних активів	42
2.2. Організація бухгалтерського обліку та відображення у фінансовій звітності оборотних активів	57
2.3. Удосконалення бухгалтерського обліку оборотних активів	72
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ	84
3.1. Інформаційне забезпечення та методика аналізу оборотних активів	84
3.2. Аналіз формування та використання оборотних активів	96
3.3. Шляхи удосконалення оборотних коштів підприємств та ефективності їх використання	
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	118
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	124
ДОДАТКИ	139

ВСТУП

Актуальність теми. Економічні перетворення, які здійснюються в Україні, потребують удосконалення управління оборотними активами.

Ефективність управління оборотними активами підприємства істотно впливає на результати господарської діяльності й обумовлюється зовнішніми та внутрішніми факторами.

Для нормального функціонування підприємств потрібно, щоб їх власники, приймаючи рішення, мали правдиву й об'єктивну інформацію про майно, фінансовий стан і результати роботи. Таку інформацію надає лише система бухгалтерського обліку.

Особливої актуальності набуває проблема подальшого вдосконалення методики бухгалтерського обліку та аналізу оборотних активів, які є наймобільнішим складником ресурсів підприємства. Від ступеня ефективності використання оборотних активів залежить стан суб'єкта господарювання.

Як свідчать теоретичні та практичні дослідження, питанням організації обліку, аналізу і аудиту оборотних активів приділялась недостатня увага, внаслідок чого ускладнюється дотримання основних методичних принципів ведення обліку, спотворюється інформація про фінансовий стан підприємства, стан розрахунків, знижується ефективність прийняття управлінських рішень.

У розробку питань теорії й методології обліку, аналізу і аудиту оборотних активів вагомий внесок зробили вітчизняні та зарубіжні вчені: Б.І. Адамов, Н.А. Басіна, С.Л. Береза, Ф.Ф. Бутинець, М.І. Бучнев, Д.В. Василичев, Глен Велш, Даніел Шорт, Л.А. Демчук, Н.І. Дорош, В.М. Іваненко, А.М. Карбовник, М.М.Коваленко, О.І. Коблянська, Ю.А. Кузьмінський, Л.П.Нарижний, Б. Нідлз, В.Ф. Палій, І.І. Пилипенко, В.А. Познаховський, М.С. Пушкар, Ж. Рішар, І.І. Сахарцева, Г.В. Савицька, Л.К. Сук, Д. Стоун, Н.В. Тарасенко, А.Д. Шеремет, В.Г. Швець, Б.С. Юровський та інші.

Питання обліку та аналізу оборотних активів на сільськогосподарських підприємствах мають дискусійний характер, про що свідчить наявність проблем, пов'язаних з невідповідністю понять їх економічному змісту, що використовуються в обліку й аналізі оборотних активів; не систематизовано нормативну базу з питань обліку оборотних активів; класифікація оборотних активів за сукупністю ознак потребує вдосконалення для посилення контрольних функцій обліку; вимагають вдосконалення форми реєстрів обліку та аналітичних таблиць оборотних активів за умов використання комп'ютерних засобів; існує необхідність удосконалення методики аналізу для підвищення ефективності використання оборотних активів та їх складових.

Недостатня розробка теоретичних і методологічних питань обліку, аналізу і аудиту оборотних активів на сільськогосподарських підприємствах, а також науково-теоретична і практична значимість вказаних проблем зумовили вибір теми дисертації та визначили основні напрями дослідження.

Мета та завдання дослідження. Метою магістерської є вдосконалення теоретико-методичних аспектів та розробка практичних рекомендацій щодо обліку та аналізу оборотних активів на сільськогосподарських підприємствах для забезпечення їх ефективного функціонування.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- удосконалити класифікацію оборотних активів з урахуванням особливостей сільськогосподарських підприємств;
- дати критичну оцінку діючим методам обліку оборотних активів і розробити рекомендації щодо їх удосконалення;
- встановити питання достатності нормативного забезпечення бухгалтерського обліку оборотних активів;
- узагальнити сучасні концепції методики обліку й аналізу оборотних активів та обґрунтувати можливість їх застосування на сільськогосподарських підприємствах;

- розробити рекомендації щодо узгодження даних бухгалтерського обліку й оподаткування операцій з оборотними активами;
- показати та охарактеризувати методику аналізу за використанням оборотних активів та проведенням їхнього аналізу;
- узагальнити методичні аспекти та надати практичні рекомендації проведення аналізу оборотних активів підприємства;
- дослідити фактори та резерви ефективного використання оборотних активів на підприємстві;
- запропонувати шляхи ефективного використання ресурсів підприємства для зменшення собівартості продукції.

Об'єктом дослідження є сукупність фінансово-господарських операцій, пов'язаних з формуванням і використанням оборотних активів на сільськогосподарських підприємствах.

Предметом дослідження є методика обліку та аналізу оборотних активів на сільськогосподарських підприємствах.

Методи дослідження. Основою магістерської роботи є наукові методи, що ґрунтуються на діалектичному пізнанні та об'єктивних законах економіки. Теоретичні аспекти досліджувались із застосуванням методів індукції і дедукції, за допомогою яких визначено місце оборотних активів у системі обліку, а також уточнено ключові терміни, пов'язані з обліком цих об'єктів.

Історичний та логічний методи, а також порівняння застосовувались при уточненні й дослідженні рахунків з обліку оборотних активів, аналізу і синтезу, елімінування – для дослідження впливу факторів на оборотні активи. Методи причинно-наслідкового зв'язку та абстрактно-логічний застосовувались для удосконалення класифікації оборотних активів для потреб бухгалтерського обліку та аналізу; метод спостереження - для визначення стану оборотних активів на сільськогосподарських підприємствах.

У дослідженні застосовувалися прийоми статистичних порівнянь, а також методи аналізу, узагальнення та графічного зображення даних для проведення аналізу формування і використання оборотних активів.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних учених з проблем бухгалтерського обліку; законодавчі й нормативні акти з питань бухгалтерського обліку та економічної політики; матеріали науково-практичних конференцій, семінарів, періодичні видання, статистична інформація.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні й удосконаленні обліку та аналізу оборотних активів. У процесі дослідження отримано наступні наукові результати, яким характерна наукова новизна:

- розроблено методичний підхід до оцінки поточної дебіторської заборгованості шляхом коригування її первісної вартості, з урахуванням поточної процентної ставки, що дозволить мінімізувати відхилення розрахункової вартості від реалізаційної суми заборгованості;

- класифікацію оборотних активів, яка відповідає специфіці сільськогосподарських підприємств, за ознаками: ступеня ліквідності, ризику вкладення оборотних активів, характеру фінансових джерел, що створює умови для ефективного функціонування системи бухгалтерського обліку і аналізу;

- напрями узгодження бухгалтерського обліку й оподаткування операцій з оборотними активами шляхом внесення змін у чинну нормативну базу (зокрема, запропоновано накопичувати інформацію про валові витрати від операцій з оборотними активами, використання яких не пов'язано із господарською діяльністю підприємства, на окремих субрахунках, відкритих до рахунків обліку витрат), що сприятиме достовірному визначенню валових витрат підприємства;

набуло подальшого розвитку:

- форми облікових реєстрів аналітичного обліку оборотних активів шляхом розробки карток дебіторів та актів переоцінки товарно-матеріальних цінностей з урахуванням пропозицій щодо дооцінки раніше уцінених активів у разі відсутності сальдо на субрахунку 946 „Втрати від знецінення запасів”;

- система показників оборотності, оцінки ліквідності та рентабельності використання оборотних активів для ефективного їх аналізу з метою достовірного визначення рівня платоспроможності підприємства.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

1.1. Сутність оборотних активів як об'єкта бухгалтерського обліку та аналізу

Трансформація економіко-правового середовища, курс на ринкові перетворення в Україні супроводжується реформуванням бухгалтерського обліку. Ринкові відносини, які на сучасному етапі розвитку формуються в Україні, вимагають від суб'єктів підприємницької діяльності як на макро-, так і на мікрорівні, постійного пошуку шляхів підвищення ефективності господарювання, що значною мірою зумовлюється ефективним використанням оборотних активів підприємств. Оборотні активи є складовим елементом ресурсів підприємств.

Оборотні активи є важливою складовою частиною майна підприємства. Радянська економічна школа приділяла увагу дослідженню природи оборотних активів, закономірностей їх кругообігу, формування джерел їх фінансування.

Отже, у процесі діяльності для зберігання фінансової стійкості і відповідного взаємозв'язку статей балансу необхідно постійно контролювати зміни в складі і структурі активів підприємства.

Поява категорії „оборотні активи” як об'єкта бухгалтерського обліку, економічного аналізу та аудиту є наслідком розвитку економічних відносин, створення і функціонування конкурентного середовища, де кожний окремий товаровиробник позбавлений можливості диктувати покупцеві умови

продажу товарів.

Отже, за умови ринку товаровиробник поставлений перед фактом потреби пошуку резервів бути конкурентоздатним шляхом здешевлення виробництва та підвищення якості продукції. Постійним у цьому зв'язку стає пошук інноваційних підходів до технології, організації виробництва, маркетингової діяльності, інвестицій.

Оборотні активи і управління ними перетворюються в об'єкт інформаційного забезпечення і стають таким чином одним із важливих об'єктів бухгалтерського обліку, економічного аналізу і аудиту.

З огляду на це питання оборотних активів як об'єкту бухгалтерського обліку та економічного аналізу є актуальним; як краще організувати облік господарських операцій, контроль за законністю і обґрунтованістю їх проведення, а також аналіз одержаних результатів за умов становлення ринкових відносин, є актуальним. Взагалі реформування системи бухгалтерського обліку, економічного аналізу та аудиту продиктоване не лише причинами методологічного характеру, а й суто прикладними аспектами діяльності підприємств, і тому повинні базуватись на логічному комплексному підході.

Вивчення економічної літератури показало, окремі питання в частині обліку та економічного аналізу щодо оборотних активів на сільськогосподарських підприємствах недостатньо дослідженні і тому потребують науково обґрунтованих рекомендацій.

Зміни доцільно також внести в порядок обліку операцій з надходження, відпуску і використання оборотних активів із врахуванням специфічних особливостей виробничих підприємств. Численні аспекти аналізу оборотних активів розглянуті недостатньо. Отже, на практиці не в повній мірі реалізуються можливості обліку та аналізу.

Центральним моментом розробки тієї чи іншої проблеми є уточнення сутності досліджуваних категорій. Необхідно, перш за все, чітко визначити зміст поняття „оборотні активи”, тому що на сьогоднішній день існує багато

суміжних з ним понять, таких як „оборотний капітал”, „оборотні кошти”, „поточні активи”, „оборотні фонди” тощо, навколо сутності яких серед вітчизняних економістів точиться тривала полеміка.

Прикладом можуть бути наступні визначення, що були притаманні економіці радянських часів. Так, Г.Ф. Белоусенко наводить таке формулювання: „... виробничі оборотні фонди та фонди обігу у нерозривному зв'язку становлять оборотні засоби” [5]. Таке розуміння є механічним поєднанням різних за роллю в процесі кругообороту економічних категорій і не розкриває економічної сутності оборотних активів. Це – тільки перелік функціональних форм, яких набуває авансована вартість у процесі кругообороту. Існують й інші трактування, зокрема як активів, які протягом одного виробничого циклу можуть бути перетворені на гроші.

Широке визнання в літературі одержало визначення оборотних активів підприємств як сукупності коштів, планомірно авансованих для формування оборотних виробничих фондів і фондів обігу в розмірах, необхідних для виконання виробничого плану [3, 22]. Таке визначення ґрунтується на практиці минулих років, коли підприємства наділялися власними засобами, нормувалися державою й обліковувалися на балансі підприємств.

Метою цього дослідження є подальше практичне використання окремих теоретичних положень, тому необхідно відокремити абстрактні положення цих категорій і розглядати оборотні активи як частину економічних ресурсів підприємства, що відповідають функціональній спрямованості. Саме в такій послідовності економічні ресурси підприємств характеризуються як активи в численних джерелах з питань бухгалтерського обліку, аналізу, аудиту як зарубіжних, так і українських вчених [8; 11; 12; 20; 23].

Спочатку розглянемо поняття „актив”. Термін „активи” з латинської означає „діяльний, діючий”. Звідси можна зустріти визначення оборотних активів, як категорії, що відображає вартість тільки „діючих” активів, які приносять підприємству економічні вигоди для обслуговування лише операційної діяльності підприємства, пов'язаної з процесами поточного

виробництва продукції та реалізації [30; 31]. Але, досвід багатьох підприємств свідчить про використання активів у грошовій формі з метою диверсифікації господарської діяльності. Наприклад, поточні фінансові інвестиції є фінансовим інструментом, за допомогою яких підприємство здійснює інвестиційну діяльність, тобто іммобілізованими з процесу виробництва тимчасово вільними залишками грошових коштів. Водночас, вони не втрачають якостей економічних ресурсів і майнових цінностей підприємства. У цьому випадку причиною існування різних поглядів стосовно визначення економічної суті оборотних активів є подвійність їх природи.

Точне визначення поняття „активи” дає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1, «Загальні вимоги до фінансової звітності» [63]. Згідно зазначеного облікового стандарту, активи являють собою ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до надходження економічних вигод у майбутньому.

В Міжнародних стандартах фінансової звітності 38 „Нематеріальні активи” дається наступне визначення активу: „- ресурс контрольований підприємством у результаті минулих подій, від якого очікують надходження майбутніх економічних вигод для підприємства” [59]. Це розуміння в зарубіжній економічній літературі склалось досить давно і використовується не тільки в теорії, а й у практичній діяльності фірм і містить суттєві риси, у процесі господарської діяльності, що реалізується за допомогою інших економічних ресурсів і потенційну можливість приносити економічні вигоди, яка забезпечується в процесі ефективного використання оборотних активів.

Термін „активи”, наведений в національних стандартах бухгалтерського обліку і міжнародних є ідентичними за економічною суттю: по-перше, що активи з’являються внаслідок (у результаті) минулих подій;

по-друге, що підприємство (власник) здійснює контроль над об’єктом, що належить до активів та управляє ним;

і по-третє, що підприємство (власник) має надію у майбутньому

отримати економічну вигоду від цих активів.

Згідно з цим ресурс не визнається активом, якщо були здійснені такі витрати, за якими надходження майбутніх економічних вигод на підприємство після завершення поточного облікового періоду вважається малоімовірним.

Отже, активи (turnaround assets) - економічні ресурси, які знаходяться в розпорядженні власника, суб'єкта господарювання, використання яких, можливо, принесе в майбутньому вигоду.

Виробничо-господарська діяльність підприємства, пов'язана з використанням економічних ресурсів, які приймають форму оборотних активів підприємства, або капіталу.

Підприємство, як правило, використовує свої оборотні активи для виробництва готової продукції, яка здатна задовольнити бажання чи потреби споживачів, а отже, сприяти отриманню економічних вигод у майбутньому, крім того актив можна:

- а) використовувати окремо або з іншими активами у виробництві готової продукції, призначеної для реалізації підприємством;
- б) обміняти на інші активи;
- в) використати для погашення заборгованості;
- г) розподілити між власниками підприємства.

Оборотні активи підприємства - це всі матеріальні і грошові кошти фірми. Оборотні активи представлені в балансі у вигляді: грошових цінностей (monetary items) - грошових коштів і боргових зобов'язань покупців („Рахунки до отримання” Accounts Receivable); матеріальних цінностей (nonmonetary physical things), таких, як виробничі запаси.

Більшість оборотних активів, наприклад запаси, мають матеріальну форму. Інші активи, наприклад, дебіторська заборгованість, пов'язані з юридичними правами.

Оборотні активи підприємства є результатом минулих операцій або інших подій. Підприємства, як правило, отримують активи шляхом їх придбання або виробництва, проте можливі, наприклад, отримання майна, від

держави як частину програми на підтримку економічного розвитку певного регіону.

Всі активи, під час їх використання, здійснюють свій оборот, змінюючи при цьому свої форми: грошові активи перетворюються у виробничі (при закупівлі засобів, предметів праці і робочої сили), а останні - у товарні активи (готову продукцію). Оборот активів характеризується часом і швидкістю. Час обороту активів визначається періодом, за який вони здійснюють один загальний оборот за вартістю. Швидкість обороту активів вимірюється кількістю їх оборотів протягом року.

У процесі обороту активи підприємства поділяються на необоротні і оборотні.

Необоротні активи - це ті елементи активів, які беруть участь у виробництві, зберігають свою фізичну форму і поступово переносять свою вартість на створений продукт, тобто це засоби виробництва.

Оборотні активи - це ті елементи активів, які повністю споживаються в кожному виробничому циклі чи протягом 12 місяців з дати балансу, а їх вартість відразу і повністю переноситься на створювану продукцію. Речовими носіями оборотних активів є предмети праці (сировина і матеріали, паливо, енергія). Особливість оборотних активів полягає в тому, що час їх обороту збігається з тривалістю виробничого циклу (кругообігу активів). За таким принципом складається баланс, що дозволяє наочно відобразити платоспроможність підприємства, тобто ймовірність погашення зобов'язань у випадку його ліквідації.

У міжнародній практиці кожне підприємство, враховуючи характер діяльності та особливості технології і організації господарських операцій, самостійно вирішує питання розподілу активів на оборотні та необоротні. Таке визначення вимагає перш за все тлумачення поняття – „операційний цикл діяльності”.

Операційний цикл діяльності - це проміжок часу між придбанням запасів для здійснення відповідної діяльності та отримання коштів від реалізації

виробленої з них продукції або наданих послуг чи проданих товарів.

МСФЗ не вимагають дотримуватись визначеного переліку або формату, в якому мають подаватись статті активу у балансі. У різних країнах статті активу балансу традиційно розміщуються або у порядку від найбільш до найменш ліквідних (США, Канада), або у зворотному порядку (Велика Британія, країни СНД). Нова форма балансу в Україні зберігає порядок ліквідності статей, що традиційно склався в нашій країні.

В Україні відповідно до НП(С)БО 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності” [63] поділ активів на оборотні та необоротні є обов’язковим. За допомогою наведеного прикладу можна погодитися, що оборот як усієї сукупності, так і окремих видів активів підпорядкований певним циклам – господарському, операційному, інвестиційному, і частина активів може бути іммобілізована з операційного циклу підприємства, але не з господарського циклу. Таким чином, під оборотними активами слід розуміти ту частину оборотних активів, що сформована для участі в операційній діяльності підприємства, беручи участь в кругообороті, набуває форми грошових і матеріальних операційних оборотних активів.

Ряд авторів застосовує термін „оборотний капітал”, характеризуючи обсяг оборотних активів [24], що є, на наш погляд, неправильним. Зокрема, економісти А. І. Малишкін, Б. Ю. Адамова відзначають: „ ... наявність економічних ресурсів (засобів), які належать підприємству, ототожнюються з його сукупним капіталом на певний момент, при цьому економічні ресурси дорівнюють усьому капіталу” [56]. Слід уникати терміну „капітал” при визначенні оборотних активів, оскільки в балансі він більшою мірою є категорією, яка характеризує джерела засобів, а не те, що на ці джерела придбано. У зв’язку з цим у роботі застосовується термін „оборотний капітал” як частина капіталу підприємства у грошовій та матеріальній формі, що інвестована в оборотні активи і, відповідно, сумарний обсяг оборотного капіталу та оборотних активів співпадають незалежно від структури фінансових джерел їх формування. З викладеного випливає, що „оборотний

капітал” – самостійна економічна категорія, яка має свій економічний зміст. Оборотні активи як економічний ресурс формуються для авансування у майбутній процес господарської діяльності, тоді як оборотний капітал – економічний ресурс, накопичений в результаті минулої господарської діяльності.

З огляду на розглянуте, у балансі оборотний актив відображається тільки за умови, якщо:

1. Оцінка його може бути достовірно визначена. У бухгалтерському балансі наводиться вартість кожного з елементів оборотних активів. Вартість оборотних активів - сума всіх витрат, пов'язаних з їх придбанням чи чиста вартість їх придбання з відповідним вирахуванням витрат, пов'язаних з їх придбанням, за умови їх безкоштовного отримання. Тобто бухгалтерський облік власне намагається відобразити поточну ринкову вартість наведених у ньому оборотних активів. Виникає питання, чому бухгалтер не відображає зміни дійсної ринкової вартості оборотних активів? Таку переоцінку не роблять тому, що первинна вартість придбання - це об'єктивна величина (а не оцінка), яка дійсно існувала. Тим часом, якщо ринкова вартість оборотних активів, які належать підприємству - це лише міркування про те, якою ця вартість може бути. За будь-яких обставин оцінка дійсної ринкової вартості оборотних активів буде мати суб'єктивний характер, оскільки фактично оборотні активи не продаються наприкінці кожного року. Така суб'єктивність може зменшити достовірність фінансових звітів. Витрати на придбання та створення оборотного активу, які не відповідають цим умовам, включаються до складу витрат поточного (звітнього) періоду (у звіті про фінансові результати) і не можуть бути відображені у балансі.

2. Очікується отримання у майбутньому економічних вигод, пов'язаних з його використанням. Оборотний актив, як економічний ресурс, може існувати у формі: грошових коштів; їх еквівалентів;

виробничих запасів; незавершеного виробництва; готової продукції; товарів; фінансових інвестицій; дебіторської заборгованості юридичних або фізичних осіб.

Кожен із цих оборотних активів сприяє надходженню економічних вигод на підприємство по-різному:

1. Придбані за гроші для господарської діяльності оборотні активи забезпечать у майбутньому додаткове надходження економічних вигод на підприємство.

2. Фінансові інвестиції в акції, облігації, депозити тощо забезпечать надходження економічних вигод на підприємство у вигляді відсотків, дивідендів тощо.

3. Дебіторська заборгованість - це теж пряме надходження економічних вигод у майбутньому в результаті її погашення дебіторами або одержання грошей на банківський рахунок від здійснення факторингової операції.

4. Надходження грошових коштів також може відбутися: шляхом отримання оборотних активів, погашення зобов'язань, здійсненням негрошових, наприклад, бартерних операцій, сплатою дивідендів акціями, погашення зобов'язань матеріальними активами тощо.

За умов трансформації економіки України в ринкову багато уваги приділяється зарубіжному досвіду. Саме завдячуючи йому, в нашій економічній термінології з'явилося багато нових понять, закріпили свої позиції раніше мало вживані. Не стали виключенням і оборотні активи, тому що в працях іноземних авторів цей термін зустрічається досить широко, між іншим, як і термін „оборотний капітал”. В літературі з терміном „оборотні активи” використовується термін „поточні активи” [18]. Часто автори використовують дані поняття як синонімічні, які визначають одну і ту ж частину майна підприємства. Проте на сьогоднішній день відсутні теоретичні розробки, обґрунтовуючи правомірність такого підходу.

Здавалося б, в іноземній літературі не повинно бути розбіжностей у тлумаченні окремих понять, але насправді це не так. Кожен автор дає своє

розуміння економічної категорії, яка використовується в його роботі, не претендуючи тільки на загальне її вживання.

Вчені Б. Нідлз, Х. Андерсон, Д. Колдуел дотримуються думки, що „поточні активи - каса та інші засоби, які протягом періоду, який нормально протікає або за один рік, якщо цикл коротший року, повинні знову обернутися в готівкові гроші”[65].

Інше визначення поняття „поточні активи” дають Д. Стоун, К. Хітчінг – це „майно, яке має вартість, і може бути перетворено в грошові кошти протягом наступних 12 місяців” [94].

Деякі з економістів [25] стверджують, що „поточні (оборотні) активи” - це „грошові кошти та інші активи, котрі, як обґрунтовано очікується, будуть реалізовані в готівку, або витрачені протягом звичайного операційного циклу підприємства”.

Отже, основним критерієм віднесення активів підприємства до оборотних є період протягом якого вони обертаються в грошові кошти чи час їх функціонування.

Термін „поточний актив” застосовується в міжнародній практиці згідно з МСФЗ 1 „Подання і складання фінансових звітів”, поточний актив (current asset) - актив, який: очікується, буде реалізований або утримується для продажу чи споживання у звичайному ході операційного циклу підприємства; або утримується в основному з метою продажу або протягом короткострокового періоду та, як очікується, буде реалізований протягом 12 місяців з дати балансу; або є грошовими коштами чи активом, еквівалентним у використанні терміну „оборотні активи” [59].

Поточні активи складаються із запасів і поточної дебіторської заборгованості, які продаються, споживаються та реалізуються, як частина звичайного операційного циклу, навіть якщо не очікується, що вони будуть реалізовані протягом 12 місяців, починаючи з дати балансу.

Ринкові цінні папери класифікуються як поточні активи, якщо очікується, що вони будуть реалізовані протягом 12 місяців, починаючи з

дати балансу, в іншому випадку їх класифікують як непоточні активи.

Аналіз економічної літератури [19, 56, 65, 94] показав, що існує загальна ознака, згідно якої проводиться виділення оборотних активів і поточних активів із майна підприємства. Такою ознакою є часовий період, протягом якого функціонує даний вид активів. Для радянської економічної школи цей період полягав у часі перенесення вартості оборотних активів на готовий продукт або час їх повного споживання в процесі виробництва.

Сучасні автори під періодом функціонування розуміють час, протягом якого оборотні активи можна буде перетворити у грошові засоби. Отже, існують схожі підходи до визначення можливої тривалості функціонування даного виду активу.

Для оборотних активів вчені пропонують використовувати тривалість періоду в один рік або кругооборот, який представляє собою виробничий цикл. Вчені також вважають, що це може бути як рік, так і операційний (виробничий цикл).

З огляду на вищерозглянуте поняття „оборотні активи” і „поточні активи” однакові за економічною сутністю. Тому одночасно з терміном „оборотні активи” в практиці бухгалтерського обліку, економічного аналізу і аудиту можна використовувати термін „поточні активи”. Однак в українській практиці доцільно застосовувати термін „оборотні активи”, що закріплено в НП(С)БО 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності” [63].

Ефективність використання оборотних активів позначається на фінансових результатах діяльності підприємства, що пов'язано з такою важливою об'єктивною їх характеристикою, як ліквідність. Останнім часом автори приділяють увагу цій характеристиці оборотних активів, визначаючи оборотні активи як активи, які можуть бути перетворені в готівку протягом одного року або одного виробничого циклу. Так, В.В. Ковальов [45] зазначає, що оборотні активи відносяться до мобільних активів підприємства і є грошовими коштами, або можуть обернутися в них протягом року, або одного виробничого циклу. Оскільки такі характеристики операційних оборотних

активів, як ліквідність, фактор ризику та часу застосовуються в практиці управління, пов'язані з функціонуванням окремих елементів оборотних активів і потребують, на наш погляд, конкретного відображення за допомогою аналізу, вважаємо, що їх слід розглядати в процесі класифікації та формування оборотних активів.

Основною ознакою об'єднання статей активу Балансу є міра їх ліквідності, тобто швидкість перетворення в готівку. Всі активи за цією ознакою поділяються на довгострокові або необоротні активи (розділ I), і поточні - оборотні активи (розділ II). Використовуються оборотні активи підприємства в його внутрішньому обороті і за його межами (дебіторська заборгованість, придбання цінних паперів - акцій, облігацій інших підприємств).

На основі проведеного дослідження, вважаємо доцільним запропонувати наступне визначення оборотних активів - як сукупності майнових цінностей, грошових коштів та їх еквівалентів, які обслуговують операційну діяльність підприємства, або призначені для реалізації чи споживання протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Основними елементами оборотних активів є запаси, поточна дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти та їх еквіваленти.

З огляду на те, що поняття „оборотні активи” є інтегрованим об'єктом бухгалтерського обліку, який містить багато складових, і з урахуванням недостатнього рівня розвитку ринку цінних паперів в Україні й з відсутністю чи незначним обсягом поточних фінансових інвестицій, векселів, інших оборотних активів на досліджуваних підприємствах, у нашому дослідженні обмежимося вивченням таких структурних елементів оборотних активів, як запаси, поточна дебіторська заборгованість, грошові кошти.

Враховуючи значення раціонального використання оборотних активів в управлінні підприємством та належної побудови їх обліку, далі розглянемо їх склад, кожен з їх видів та нормативно-правові засади

формування та використання.

Запаси, як правило, є найбільш важливою і значною частиною активів підприємства, вони займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємств різних сфер діяльності, при висвітленні інформації про їх фінансовий стан. Запаси відносяться до складу оборотних активів, тому що можуть бути перетворені на грошові кошти протягом року або одного операційного циклу.

Економіст Беляєв Ю.О. у своїй роботі вказує, що „найчастіше під запасами розуміють предмети праці, які перетворюються у процесі виробництва у ті чи інші продукти, або готову продукцію, призначену для особистого або виробничого споживання” [6].

Інше визначення поняття „виробничі запаси” дає економіст Безруких П. С.: це „...різні речові елементи виробництва, які використовуються як предмети праці у виробничому процесі. Вони цілком споживаються у кожному виробничому циклі і повністю переносять свою вартість на вартість продукції, що виробляється” [4].

На нашу думку, відсутність єдиної точки зору економістів при визначенні економічної сутності матеріальних виробничих запасів нерозривно пов'язана з недостатньою розробкою методологічних принципів обліку окремих об'єктів. Проаналізуємо складові елементи, що формують поняття „предмети праці”, „виробничі запаси” та „запаси”.

До предметів праці відносяться сировина, матеріали, напівфабрикати власного виробництва, на підставі того, що для перетворення їх у готову продукцію необхідно здійснити різні виробничі операції, передбачені технологічним процесом і пов'язані з трудовими витратами.

Вважаємо, що у процесі розгляду економічної сутності запасів не доцільно їх ототожнювати з виробничими запасами. Очевидно, економічна категорія „запаси” є поняттям більш широким, ніж категорія „виробничі запаси”. Проте вказані категорії співвідносяться як загальне і часткове, і відповідно мають ряд спільних властивостей. Дане твердження базується на

тому, що до виробничих запасів відносяться: сировина, матеріали, купівельні напівфабрикати, паливо, тара й тарні матеріали передані у переробку, запасні частини, матеріали сільськогосподарського призначення, відходи основного виробництва.

Від поняття „виробничих запасів” слід відрізнити поняття „матеріальних ресурсів”. Як зазначалося раніше, матеріальні ресурси - це засоби виробництва, які включають засоби праці та предмети праці. Тобто поняття „матеріальних ресурсів” є більш широким поняттям, ніж виробничі запаси, адже останні включають лише предмети праці.

Методологічні засади формування інформації про запаси у бухгалтерському обліку та розкриття її у фінансовій звітності визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 „Запаси” [85].

Основним обліковим питанням в бухгалтерському обліку запасів є визначення величини витрат, які підлягають визнанню в якості активу і переносу в послідуючі періоди до визнання відповідних вигід.

Зміст і сутність використаних термінів в П(С)БО 9 і МСФЗ 2 представлені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика запасів згідно П(С)БО 9 „Запаси” та МСФЗ 2 „Запаси”

Термін	Сутність по П(С)БО 9	Сутність по МСФЗ 2
Запаси	Активи: утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають в процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, та надання послуг, а також управління підприємством	Активи: призначені для продажу в ході нормальної діяльності; перебувають в процесі виробництва для такого продажу; у формі сировини або матеріалів, призначених для використання в виробничому процесі або при наданні послуг
Можлива чиста ціна продажу	-	Передбачувана продажна ціна при нормальному ході справ за вирахуванням можливих витрат на виконання робіт і можливих витрат на реалізацію

Чиста вартість реалізації запасів	Очікувана ціна реалізації запасів за умов звичайної діяльності за вирахуванням можливих витрат на завершення їх виробництва і реалізацію	-
-----------------------------------	--	---

Терміни повністю ідентичні за своєю економічною сутністю.

Дані таблиці 1.2 свідчать, що в Україні на відміну від вимог МСФЗ 2 у складі запасів, в якості окремої групи виділяється, малоцінні та швидкозношувані предмети (МШП), що зумовлено традиціями вітчизняного бухгалтерського обліку. До запасів також можуть бути віднесені молодняк тварин і тварини на відгодівлі, продукція сільського і лісового господарства (у т.ч., якщо вони оцінюються за П(С)БО 9 „Запаси”).

Таблиця 1.2

Групи запасів у відповідності з П(С)БО 9 „Запаси” і МСФЗ 2 „Запаси”

П(С)БО 9 „Запаси”	МСФЗ 2 „Запаси”
Сировина, матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності	Матеріали та допоміжні засоби, призначені для переробки
Незавершене виробництво	Незавершене виробництво
Готова продукція	Готова продукція
Товари	Товари
Малоцінні та швидкозношувані предмети	-
-	Земля та інша нерухомість для перепродажу
Молодняк тварин і тварини на відгодівлі, продукція сільського і лісового господарства, якщо вони оцінюються за П(С)БО 9 „Запаси”	-

Варто відзначити, що за МСФЗ 2 „Запаси” до складу запасів віднесені „земля та інша нерухомість для продажу” [59], що стосується України, то земля (або земельні ділянки) в якості окремої групи запасів в П(С)БО 9 не виділені. Це зумовлено, насамперед, традиціями вітчизняного обліку, що сформувалися у радянські часи за відсутності приватної і колективної власності на землю.

Такого конкретного розподілу запасів на групи в МСФЗ 2 не має, однак це завжди мало місце в соціалістичній школі бухгалтерського обліку, що й було перенесено із діючої практики бухгалтерського обліку до 2000 року.

У П(С)БО 10 „Дебіторська заборгованість” визначаються

методологічні основи формування в бухгалтерському обліку і розкриття у фінансовій звітності суб'єктами господарювання інформації про дебіторську заборгованість із врахуванням особливостей оцінки, встановленими іншими П(С)БО.

Основою даного стандарту є окремі положення МСФЗ 1 „Представлення фінансової звітності” і МСФЗ 32 „Фінансові інструменти: розкриття і представлення інформації”.

Вчені Д. Стоун, К. Хітчінг дотримуються думки, що поняття „дебітори” – „...особи (юридичні і фізичні), які винні гроші за товари, послуги, вже отримані, але ще неоплачені ними” [94].

Ряд економістів використовують [23] термін „рахунки до отримання” і трактують, як „...сума заборгованості замовників підприємству. Сума заборгованості підприємству будь-кого іншого, крім замовника з'являється під назвою отримані векселі або інша дебіторська заборгованість”.

Американські вчені Б.Нідлз, Х. Андерсон, Д. Колдуел характеризують поняття „дебітори” як „рахунки до отримання” – „... короткострокові ліквідні активи, які виникають при продажі товарів в кредит в оптовій чи роздрібній торгівлі. Такий кредит часто називають комерційним кредитом” [65].

Згідно міжнародних стандартів фінансової звітності дебіторська заборгованість трактується як фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства. Іншими поширеними прикладами фінансових активів, що дозволяють контрактним правом отримувати кошти у майбутньому, є: векселі до отримання; позики до отримання; облігації до отримання.

Інше визначення дебіторської заборгованості дають російські вчені, зокрема Г. Ю. Касьянова: „... (право на отримання певної грошової суми), дійсно є частиною майна організації. При погашенні дебіторської заборгованості валюта балансу не змінюється, просто замість одного виду майна (право вимоги) з'являється інше (гроші)”.

Дебіторська заборгованість згідно з ПСБО 10 „Дебіторська

заборгованість” - сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дане визначення узгоджується з міжнародним поняттям дебіторської заборгованості як економічної категорії: під дебіторською заборгованістю (receivables - амер., debt, debtors - англ.) розуміють зобов'язання покупців та інших контрагентів бізнесу перед компанією. При цьому необхідно відмітити дещо інше формулювання дебіторської заборгованості в джерелах, які висвітлюють проблеми обліку і аналізу у США, зокрема наведене Вінсентом Дж. Лав: „дебіторська заборгованість або рахунки до отримання - це суми, які належить отримати за вже продані товари або надані послуги” [22].

Отже, авторами терміни „дебіторська заборгованість” і „дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги” (в американській практиці „комерційної дебіторської заборгованості”) розглядаються як ідентичні.

Використання американського підходу уявляється нам доцільним за умов неплатежів суб'єктів господарювання, оскільки вилучення окремих видів дебіторської заборгованості як незначних може істотно вплинути на процес регулювання, зменшити якість бухгалтерської інформації про дебіторів, спотворити результати аналізу фінансово-господарської стану суб'єкта.

На основі узагальнення викладеного, доцільно термін „дебіторська заборгованість” визначити як суму, яку покупці винні підприємству за придбані в кредит товари, послуги з поправкою на безнадійні борги.

Особливе місце у складі оборотних активів займають грошові кошти та їх еквіваленти.

Грошові кошти є найбільш ліквідними активами. Вони присутні на початковому та кінцевому етапах облікового циклу, який включає придбання товарів, виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг, а також їх продаж і отримання виручки.

Отже, грошові кошти, як правило, розпадаються на три позиції: касова готівка, кошти на банківському рахунку та інші кошти, які відповідають визначенню грошових коштів.

Дещо іншої думки дотримуються вчені Д. Стоун, К. Хітчінг, яка

базується на головній функції грошей - загального еквівалента – „гроші - це засіб обміну. Самі по собі гроші не мають ніякої цінності, їх цінність визначається тим, що їх можна обміняти” [94].

Отже, визначення терміну „грошові кошти”, які дані в національних стандартах бухгалтерського обліку та в міжнародному стандарті фінансової звітності 7 „Рух грошових коштів” за своєю сутністю ідентичні.

На основі проведеного дослідження, вважаємо за доцільне визначити грошові кошти, як найбільш ліквідну частину оборотних активів підприємства, яка готова до погашення будь-яких зобов'язань. Грошова форма майна виступає на початку і кінці кругообігу активів підприємства.

Оборотні активи, що сформовані для участі в операційному циклі, представлені в активі балансу, а джерела їх утворення – оборотний капітал фіксуються в пасиві балансу.

Існує загальна ознака, згідно якої проводиться виділення оборотних активів і поточних активів із майна підприємства. Такою ознакою є час протягом якого реалізуються чи споживаються оборотні активи в операційній діяльності підприємства.

1.2. Класифікація оборотних активів в системі обліку і аналізу

Оборотні активи підприємства для цілей бухгалтерського обліку, економічного аналізу і управління підлягають класифікації. „Класифікація - розподіл, рознесення об'єктів, понять, назв за класами, групами, розрядами, за якими в одну групу попадають об'єкти, які мають загальні ознаки” [97].

На нашу думку, обґрунтованим є трактування класифікації як групування оборотних активів за якоюсь ознакою залежно від мети, для досягнення якої вона проводиться.

Оборотні активи складаються із різноманітних елементів, які, незважаючи на загальні основні ознаки, що роблять їх однією й досить об'ємною економічною категорією, мають певні особливості. Хоча ці особливості й мають другорядний характер, проте вони також відіграють

певну роль в організації оборотних активів. Це зумовлює необхідність групування окремих елементів оборотних активів, які охоплюють певні види майна підприємств, за конкретними економічними ознаками.

Науково обґрунтоване об'єднання окремих елементів оборотних активів у певну групу має велике значення для аналізу фінансового стану підприємства, ведення обліку оборотних активів й ефективного їх використання. Нині в економічній науці оборотні активи розрізняють за багатьма класифікаційними ознаками. Це пояснюється наявністю в економічній теорії та господарській практиці, більше ста визначень, пов'язаних з використанням активів, термінів, що характеризують окремі їх види.

Результати проведеного дослідження літературних джерел з питань обліку та економічного аналізу оборотних активів, дозволяють виявити наступні проблеми, які виникають при їх класифікації:

1) відсутність єдиного комплексного підходу при розробці різноманітних типів класифікації оборотних активів;

2) відсутність систематизації всіх типів класифікації оборотних активів із врахуванням особливостей управління фінансово-майновим становищем підприємства.

В економічній літературі немає єдиного погляду з цього питання. Зокрема, науковці пропонують класифікувати оборотні активи за такими ознаками [32,с.160, 69, с. 216]:

- а) за формами функціонування;
- б) за функціональною роллю у процесі виробництва;
- в) за принципом організації;
- г) за джерелами формування;
- д) за складом.

В табл. 1.3 представлена найбільш поширена в економічній літературі класифікація оборотних активів за ознаками.

Таблиця 1.3

Класифікація оборотних активів за ознаками

Класифікаційні ознаки	Види
1. За місцем і роллю у процесі відтворення	Оборотні фонди; фонди обігу
2. За ступенем планування	Нормовані; ненормовані
3. За джерелами формування	Власні; позикові; залучені

Даний підхід класифікації оборотних активів підтримується багатьма авторами. В основу такого поділу оборотних активів було покладено їх визначення як суми оборотних фондів і фондів обігу. Проте, як зазначалося вище, таке визначення і поділ оборотних активів заперечує існування оборотних активів як самостійної економічної категорії. Тому з метою аналізу ефективного використання оборотних активів і правильного тлумачення економічної суті цієї категорії, слід наголосити, що при авансуванні у процесі кругообороту оборотні активи набувають відповідної функціональної форми (а не складається з виробничих фондів і фондів обігу), тому більш правильно поділяти оборотні активи залежно від сфери функціонування:

- оборотні активи у сфері виробництва;
- оборотні активи у сфері обігу.

У сучасній економічній літературі [4; 32; 68; 69] зустрічається два найпоширеніші типи класифікації оборотних активів: загальний і деталізований. Так званий загальний тип класифікації пропонує таке групування оборотних активів: у сфері виробництва і у сфері обігу [32].

Партін Г.О. класифікує господарські засоби за формами функціонування і за функціональною роллю у процесі відтворення [69] (рис. 1.1).

Рис. 1.1 Класифікація господарських засобів за їх використанням за Г.О. Партіним

До оборотних матеріальних активів належать запаси сировини, матеріалів, готової продукції, які необхідні для нормального функціонування підприємства. Фінансові оборотні активи - засоби в розрахунках (поточна дебіторська заборгованість), які виникають в процесі господарської діяльності суб'єкта господарювання й та їх частина, яка необхідна для підтримання фінансово-господарської діяльності підприємства.

За іншою класифікаційною ознакою оборотні активи знаходяться в процесі виробництва і сфері обігу. Перші покликані обслуговувати сферу виробництва - тобто процес виготовлення продукції, де створюються життєві блага для всього суспільства. За рахунок оборотних виробничих активів створюються необхідні запаси сировини, матеріалів, палива, запасних частин тощо. Другі обслуговують сферу обігу, до них належить кошти, що вкладені в запаси готової продукції, кошти в розрахунках і грошові активи підприємств. Даний поділ дозволяє розглядати таку важливу проблему організації оборотних активів, як раціональне розміщення їх між сферами виробництва та обігу. Відомо, що перебування оборотних активів у сфері обігу не сприяє створенню нового продукту, тому надлишкове залучення їх в цю сферу – це негативне явище.

Отже, розподіл оборотних активів за функціональною ознакою на оборотні активи у сфері виробництва та оборотні активи у сфері обігу необхідний для роздільного обліку й аналізу часу перебування оборотних активів у процесі виробництва та обігу.

За принципом організації оборотні активи поділяються на нормовані і ненормовані. До нормованих належать ті оборотні активи, які вкладено в матеріальні цінності, постійно необхідні підприємству, як безпосередньо для виробництва продукції, так і для створення резервних запасів, що забезпечують безперервність виробництва. До ненормованих належить та частина оборотних активів, що виникає в ході господарської діяльності і

необхідна для її підтримання (дебіторська заборгованість, грошові кошти тощо). Відсутність норм не означає, що розміри цих елементів оборотних активів можуть змінюватися довільно й безмежно, і що вони не повинні контролюватися. Діючий порядок розрахунків між підприємствами передбачає систему економічних санкцій стосовно зростання неплатежів. Нормовані оборотні активи відображаються у фінансових планах підприємств, в той час як ненормовані оборотні активи не є об'єктом планування.

Порівнюючи сучасні та більш ранні класифікації оборотних активів можна помітити між ними суттєву відмінність - в більш пізніх класифікаціях відсутній поділ оборотних активів на нормовані і ненормовані. Так, дехто з науковців [4,с. 106] серед факторів, що спричинили послаблення уваги до нормування оборотних активів виділяє такі:

- 1) держава відмовилися від фінансування приросту прибутку оборотних активів за рахунок залишку прибутку;

- 2) зник зв'язок між кредитуванням матеріальних запасів і затрат та величиною нормативів оборотних активів;

- 3) складна і дуже деталізована методика розрахунку потреби в оборотних активах стала непридатною для управління коштами і ресурсами підприємства. До того ж значного впливу зазнали від зовнішніх факторів, таких як інфляція, відсутність механізму поповнення оборотних активів та управління фінансовими ресурсами підприємства.

За джерелами формування активи поділяються на власні і позикові. За рахунок власних джерел забезпечуються постійні потреби підприємства, тобто, створення поточних запасів сировини, матеріалів, палива, напівфабрикатів та ін. Тимчасові потреби підприємства забезпечуються за допомогою позикових джерел.

Деякі автори додають до цього розподілу й позикові оборотні активи, сформовані за рахунок залученого підприємством товарного або фінансового кредиту як на довгостроковій, так і на короткостроковій основі [24]. На наш

погляд, таке доповнення не потрібне, адже в операційному процесі беруть участь активи (майно), що контролюються підприємством, тобто належать йому на правах власності. Позиковими можуть бути джерела фінансування оборотних активів, а не самі активи. Оскільки об'єктом власності підприємства є сукупність активів незалежно від джерел їх утворення (власного або позикового капіталу), поняття активів як власних майнових цінностей не рівнозначне поняттю власного капіталу.

Так, за характером фінансових джерел формування виділяють чисті та власні оборотні активи:

а) чисті оборотні активи характеризують ту частину їх обсягу, котра сформована за рахунок власного і довгострокового позикового капіталу;

б) власні оборотні активи характеризують ту їх частину, яка сформована за рахунок власного капіталу підприємства.

Якщо підприємство не використовує довгостроковий позиковий капітал для фінансування оборотних активів, то суми власних і чистих оборотних активів співпадають.

Якісну характеристику оборотних активів підприємства відбиває їх класифікація за ознаками ліквідності та фінансового ризику.

Ліквідність оборотних активів є категорією, яка забезпечує поточну платоспроможність підприємства й оцінює потенційну можливість швидкого реінвестування оборотного капіталу в грошову форму при зміні кон'юнктури ринку. Оцінка ступеня ліквідності передбачає визначення міри фінансового ризику, що показує ймовірність чи розмір можливих фінансових втрат, зумовлених коливанням внутрішніх і зовнішніх умов здійснення фінансової діяльності підприємства. Ризик незбалансованої ліквідності (ризик неплатоспроможності) залежить від зниження ліквідності оборотних активів, що супроводжується розбалансованістю позитивних і негативних матеріальних і грошових потоків у часі.

Шияном Д.В. [104] розглядаються напрями класифікації оборотних активів за швидкістю обертання в грошові кошти та за ступенем ризику вкладення капіталу.

За швидкістю обертання в грошові кошти поділяються:

- швидколіквідні (грошові кошти в касі та на рахунках у банках, цінні папери підвищеного попиту та векселі надійних підприємств і фінансових установ);
- високої та середньої ліквідності (дебіторська заборгованість поточного характеру, запаси готової продукції на складі й товари покупні);
- малоліквідні (виробничі запаси ресурсів виробництва, залишки незавершеного виробництва, прострочені суми дебіторської заборгованості).

Отже, визначення оборотних активів як середньоліквідних чи малоліквідних залежить від конкретної ситуації, що склалася в кожний даний звітний період діяльності підприємства і не є абсолютним. Тому для кожного підприємства на певному проміжку часу визначається конкретна класифікація оборотних активів у незавершеному виробництві, у виробничих запасах. Це пояснюється тим, що саме ця частина оборотних активів найбільш віддалена від моменту реалізації і найбільш вірогідно підлягає втраті у результаті зміни умов функціонування підприємства. Таким чином, ліквідність оборотних активів є головним фактором, що впливає на коливання рівня ризику їх використання. Узагальнені оцінки реалізованості тих чи інших видів оборотних активів за тривалий період часу дають змогу визначити характер та ймовірність ризику, що супроводжує використання оборотних активів.

Отже, постає завдання класифікації оборотних активів з приводу фінансового ризику: виявлення оборотних активів, які мають дуже низьку можливість реалізуватися з метою раціонального розміщення оборотного капіталу в поточних активах, нейтралізації фінансових ризиків, пов'язаних із

використанням оборотних активів, безкризового розвитку підприємства й поступового розширення обсягу його господарської діяльності.

За ступенем ризику вкладення капіталу оборотні активи поділяються на:

- оборотний капітал з мінімальним ризиком вкладення (грошові кошти, поточні фінансові інвестиції);
- оборотний капітал з малим ризиком вкладення (дебіторська заборгованість без сумнівної, виробничі запаси без неліквідів, залишки готової продукції і товарів, за винятком тих, що не користуються попитом);
- оборотний капітал з середнім ризиком вкладення (МШП, незавершене виробництво);
- оборотний капітал з високим ризиком вкладення (сумнівна дебіторська заборгованість, залежалі виробничі запаси, готова продукція і товари, що не користуються попитом).

За ступенем ліквідності оборотні активи розміщені в бухгалтерському балансі. Слід чітко розрізняти оборотні активи – активи (майновий стан оборотних активів) і джерела оборотних активів – пасиви балансу (оборотний капітал). Важливою властивістю бухгалтерського балансу є відображення у ньому господарських засобів підприємства в двох групуваннях, тобто їх розмежування за вертикаллю в активі та пасиві. Оборотні активи розкривають функціональну роль окремих видів фінансових ресурсів, їх склад, розміщення за стадіями обігу та сферами виробничо-фінансової діяльності. У пасиві засоби групуються за джерелами їх формування та цільовим призначенням. Відображений в пасиві капітал висвітлює можливе використання засобів на певні цілі в певному розмірі. Пасив показує джерела виникнення та призначення засобів, які знайшли матеріальне відображення у відповідних частинах активу.

У практиці планування та аналізу оборотні активи групують залежно від ролі, яку вони виконують у виробництві – виробничі запаси; засоби у процесі виробництва, нереалізована продукція, кошти.

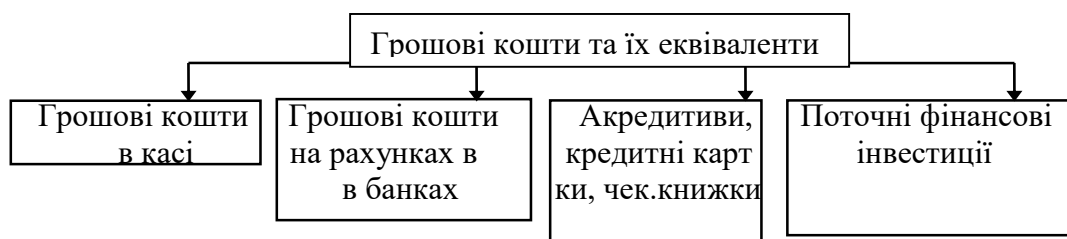
Короткострокові вкладення оборотних активів у розрахунки з фізичними і юридичними особами в більшій частині є ліквідними активами. Відомі строки, протягом яких дебіторська заборгованість повинна бути виплачена, тобто обернена в готівкові гроші або в грошові надходження на банківські рахунки підприємства (рис. 1.2).

Рис.1.2 Класифікація оборотних засобів у розрахунках

За умов ринкової економіки заборгованість покупців за готову продукцію і товари суб'єкта господарювання - це звичайне явище. Це комерційні, інакше - розстрочки платежів у часі, які сприяють збільшенню об'ємів торгівлі, прискоренню оборотності товарів. Вигідні для покупців умови комерційного кредиту - надійний спосіб підтримувати постійний попит на продукцію підприємства. Проте частина боргів, незважаючи на обережність і обачність постачальників, залишаються несплаченими. Їх покривають за рахунок прибутку підприємства, створюються резервні фонди на покриття сумнівних боргів.

Грошові кошти - найбільш ліквідна частина активів підприємства, готова до погашення за будь-якими його зобов'язаннями, грошова форма майна являє собою початок і кінець обороту активів підприємства. Законодавство та інструкції Національного Банку України обмежують готівкові гроші в вигляді грошових знаків, отриманих в касу підприємства (рис. 1.3).

Рис. 1.3 Класифікація грошових оборотних засобів

Розглянемо більш детально перелічені складові досліджуваного об'єкта.

Спроба класифікувати дебіторську заборгованість за кількома ознаками, здійснена Головим С. Ф., яким запропоновано групувати заборгованість за строком погашення, ступенем забезпечення, мірою надійності і причиною виникнення [25].

Керуючись міжнародними вимогами, П(С)БО 10 „Дебіторська заборгованість” зобов'язує всі підприємства відображати інформацію про дебіторську заборгованість у бухгалтерському обліку окремо за видами [76]:

- * довгострокова дебіторська заборгованість;
- * поточна дебіторська заборгованість - це сума дебіторської заборгованості, яка виникає в процесі нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Крім розглянутої укрупненої класифікації дебіторської заборгованості за строками погашення, розрахунки із дебіторами групують за періодами погашення: за днями, місяцями, за роками, а також із використанням зведеного типу класифікації (до 15 дн., 16 -30 дн., 1 - 3 міс., від 4 міс., до 1 року, 1 - 2р., понад 2 р.) залежно від цілей класифікації.

1.3. Методика оцінки оборотних активів

За ринкових умов господарювання особливий інтерес в організації облікового і контрольного процесу належить оцінці оборотних активів, наявних на підприємстві. Адже від використаної методики оцінки залежать якість і достовірність звітних показників, що характеризують майновий і фінансовий стан суб'єкта економіки.

Важливо підкреслити, що питання оцінки оборотних активів стали ще більш актуальними у зв'язку з перетвореннями, що відбуваються у економічному секторі.

Оборотні активи відображаються в бухгалтерському обліку в

грошовому виразі з використанням таких методів оцінки: історичної собівартості, поточної собівартості, вартості продажу (реалізації), теперішньої вартості.

Оцінка за історичною собівартістю означає, що активи відображаються за сумою сплачених грошових коштів чи їх еквівалентів або за справедливою вартістю компенсації, виданої на момент придбання.

Історична собівартість придбання активів містить ціну їх придбання та всі витрати, необхідні для приведення їх у місце та стан використання за призначенням (транспортні витрати, витрати на встановлення, мито тощо). Історичною собівартістю активів, створених підприємством, є їхня виробнича собівартість.

При оцінці за поточною собівартістю активи відображаються за сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка була б сплачена в разі їх придбання на поточний момент.

Термін „відновлювальна собівартість” звичайно застосовують до активів, які періодично замінюються (запасів).

За продажною вартістю (вартістю реалізації) актив відображається за сумою грошових коштів (або їх еквівалентів), яку можна було б отримати на поточний момент шляхом продажу активу за звичайних умов.

При оцінці за теперішньою вартістю активи відображаються за теперішньою дисконтовою вартістю майбутніх чистих надходжень грошових коштів.

Аналіз публікацій економічного характеру дає підстави стверджувати, що у спеціалістів у галузі бухгалтерського обліку і економічного аналізу спостерігається розбіжність поглядів відносно способів і методів оцінки. На наш погляд, оцінка - це реальне уявлення про обсяги господарських засобів, джерела їх утворення і результати господарських процесів у грошовому виразі. Загальноприйнятими оцінками є собівартість і ціна. При цьому собівартість представляє собою величину всіх здійснених витрат на виробництво продукції, виражену у грошовій формі.

Автори навчальних посібників з економічної теорії [9; 28; 34; 55; 103] поняття „ціна” характеризують як грошовий вираз вартості продукції, товару. В процесі господарської діяльності суб’єкти господарювання мають можливості використовувати фактичні, планові, договірні та інші ціни. Загалом всі види цін підлягають класифікації в певному порядку. В зв’язку з цим заведено розрізняти тверді, лімітні і вільні ціни. У даному випадку тверді ціни розраховуються, затверджуються і змінюються центральним органом; лімітні - встановлюються на підставі укладеного договору між постачальником і покупцем; вільні ціни встановлюються за угодою сторін на конкретну операцію, пов’язану з реалізацією і придбанням активів.

На практиці доведено, що у прямій залежності від того, наскільки об’єктивно ціни відтворюють вартісні характеристики товару, знаходиться собівартість продукції, що виробляється, й величина кінцевого фінансового результату діяльності підприємства.

Оборотні активи, а саме запаси можуть надходити на підприємство з різних джерел, серед яких:

- придбання за плату;
- виготовлення власними силами підприємства;
- внесення до статутного капіталу підприємства;
- безоплатне одержання;
- придбання в результаті обміну на подібні активи;
- придбання в результаті обміну (часткового обміну) на неподібні активи.

П(С)БО 9 „Запаси” [85] передбачено, що придбані або вироблені запаси зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю. При цьому, первісна вартість активів, що придбані за плату, є їх собівартістю.

Проведемо порівняльний аналіз структури витрат на придбання (первісна вартість) запасів згідно П(С)БО 9 і МСФЗ 2 (див. табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Структура витрат на придбання запасів

За П(С)БО 9 „Запаси”	За МСФЗ 2 „Запаси”
Сума, яка підлягає до сплати постачальнику: Витрати на інформаційні, посередницькі та інші подібні послуги у зв'язку з пошуком та придбанням запасів	Ціна придбання
Сума ввізного мита	Імпортне мито
Суми непрямих податків, пов'язаних з придбанням запасів, які не відшкодовують підприємству	Інші податки, які не відшкодовуються компанії податковими органами
Витрати на заготівлю, завантажувально-розвантажувальні роботи, транспортування запасів, включаючи витрати на страхування і ризики при транспортуванні запасів	Транспортно – експедиторські витрати до місця їх використання
Інші витрати, які пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях: прямі матеріальні витрати на оплату праці	Інші витрати, які безпосередньо відносять на придбання запасів
Інші витрати, які безпосередньо відносять на придбання запасів	-

Як бачимо, відмінності між П(С)БО і МСФЗ незначні, хоча у П(С)БО 9 „Запаси” склад витрат більш деталізований. Проте в МСФЗ 2 „Запаси” уточнюється, що торгові скидки, повернення платежів та інші аналогічні статті вираховуються при визначенні витрат на закупівлю, що не зроблено в П(С)БО 9 „Запаси” .

При формуванні первісної вартості запасів треба завжди пам'ятати, що у відповідності з п.14 П(С)БО 9 „Запаси”, до їх вартості не включаються, а відносяться до витрат періоду, в якому вони були здійснені або виявлені: понаднормативні втрати і недостачі запасів; проценти за використання кредиту; витрати на збут; загальногосподарські та подібні витрати, які безпосередньо не пов'язані з придбанням і постачанням запасів і доведення їх до стану, придатного для використання в запланованих цілях, вираховуються при визначенні витрат на закупівлю, що не зроблено в П(С)БО 9 „Запаси”.

Під час визнання первісної вартості оборотних активів (а саме запасів) також виникають лінгвістичні та сутнісні неузгодженості, які значно впливають на методологію операцій з запасами. До однієї з таких проблем

відноситься використання терміну „відновлювальна вартість”, яка згідно з П(С)БО 9 трактується як поточна собівартість придбання аналогічних оборотних активів. Іноді поточна собівартість у господарській діяльності та економічній літературі ототожнюється із терміном „ринкова вартість”. У вітчизняному правовому полі термін „ринкова вартість” не визначений. Спираючись на Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [75], відповідно до П(С)БО 9, термін „ринкова вартість” можна визначити, як суму коштів, що отримуються або сплачуються за придбання оборотних активів (запасів) на активному ринку. Під активним ринком розуміється ринок, якому притаманні наступні умови: предмети, що продаються та купуються на такому ринку є однорідними, у будь-який час можна знайти зацікавлених продавців та покупців, інформація про ринкові ціни є загальнодоступною. Порівнюючи термін „ринкова” і „відновлювальна вартість”, встановлено, що відмінність полягає у наявності або відсутності активного ринку. Вказана різниця має зміст в тому економічному середовищі, де отримала широкий розвиток біржова торгівля.

На підприємствах, які є об’єктами нашого дослідження, для поточної оцінки руху оборотних активів протягом певного періоду переважно використовуються договірні ціни. Особливості обліку оборотних активів (запасів) по надходженню, внутрішньому переміщенню, відпуску у виробництво - оцінювання по заздалегідь розробленим на підприємстві і зафіксованим у номенклатурі-ціннику твердих облікових цінах.

Згідно П(С)БО 9 „Запаси” при відпуску оборотних активів у виробництво та іншому вибутті оцінка їх повинна здійснюватися за одним з таких методів:

- ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- середньозваженої собівартості;
- собівартості перших за часом надходжень активів (ФІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу.

Впровадження в національну практику обліку основних елементів облікової політики, які застосовуються при оцінці активів у країнах з розвинутою ринковою інфраструктурою, сприятиме підвищенню ефективності виробництва окремо взятих підприємств, і зміцненню економіки України загалом. Ґрунтуючись на цій позиції, здійснимо дослідження порядку виконання вказаних методів оцінки із визначенням їх переваг та недоліків.

Як відомо, в процесі облікових робіт щоразу виникають труднощі при визначенні ціни запасів, що відпускаються у виробництво. Це пояснюється такою обставиною: протягом звітного періоду ціни на значну частку активів змінюється. Одна і та ж кількість однакових матеріалів може бути придбана за різними цінами. Часто при придбанні або реалізації одного і того виду активів неможливо визначити, яка частка конкретних оборотних активів уже реальна, а яка перебуває на складі. Для вирішення вказаної проблеми в обліковій практиці пропонується розмежовувати поняття „рух активів” і „рух вартості”. Перший термін означає справді фізичне переміщення активів у процесі діяльності підприємства. Поняття „рух вартості” характеризує у зв'язку витрат із очікуваним їх потоком.

У відповідності з національними стандартами бухгалтерського обліку може застосовуватися кілька видів інформації про рух вартості. Використання передбаченої інформації дозволить правильніше і точніше розраховувати величину прибутку у процесі діяльності підприємства. Так, на думку американських вчених Б.Нідлза, Х.Андерсона і Д.Колдуела [65, с.165], оцінка оборотних активів - одна з найцікавіших і широко обговорюваних проблем бухгалтерського обліку. Помилка в оцінці активів на кінець поточного року може мати небажаний вплив на величину чистого прибутку, як у поточному, так і в наступних роках. У США федеральний прибутковий податок сплачують із прибутку фірми. Оцінка запасів, на думку вищезазначених авторів, безпосередньо впливає на розмір податку на прибуток, тому федеральна влада особливу увагу приділяє регулюванню застосування підприємствами різних методів оцінки оборотних активів для фінансової звітності. Основні з них, як

стверджують такі американські вчені, зокрема Ч.Т. Хонгрэн і Д.Ж. Фостер, ґрунтуються на собівартості або ринковій ціні. Обидва підходи можна застосовувати для визначення прибутку і суми прибуткового податку.

Упродовж місяця, року, ціни на запаси змінюються, одну і ту ж кількість однакових запасів можна придбати за різними цінами. Придбаваючи або реалізовуючи один і той же вид активів, часто неможливо визначити, яка частина конкретних матеріалів уже витрачена, а яка ще наявна на складі. Тому потрібно визначити, в якому порядку їх витрачали, оскільки передбачений порядок витрачання матеріалів може не збігатися з фактичним.

У бухгалтерському обліку найбільше поширення отримала оцінка на базі історичної собівартості - історичної (первісної) оцінки. Оцінка такого оборотного активу, як дебіторська заборгованість на основі історичної собівартості передбачає підрахунок вартості боргу, виходячи із затрат на його виробництво і придбання. Відмінною особливістю первісної оцінки оборотних активів (дебіторської заборгованості) в обліку є її перманентність - відмова від можливого вимірювання у часі, збереження незмінної величини, не сприйняття коливання цін і купівельної спроможності грошового вимірника.

У міжнародних джерелах [18] зустрічається 2 методи визначення первісної вартості поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги, які можна визначити як номінальний, спонтанний методи первісної оцінки. Згідно вимог П(С)БО 10 „Дебіторська заборгованість” первісна вартість аналізованого виду заборгованості дорівнює сумі доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг за вирахуванням резерву сумнівних боргів. При використанні номінального методу оцінки первісної вартості такої заборгованості відповідає справедливій вартості компенсації, яка була отримана або належить отриманню. П(С)БО 19 „Об'єднання підприємств” трактує справедливу вартість, як суму, за якою можна обміняти актив або погасити заборгованість за операцією між поінформованими, зацікавленими і незалежними сторонами. Разом з тим, сума отриманого боргу не завжди співпадає з номінальною справедливою вартістю. Розходження виникають

при використанні спонтанного методу первісної оцінки, застосування якого передбачено маркетинговою і фінансовою політикою управління підприємством, направленою на зниження величини боргів і збільшення об'ємів продаж. Сутність спонтанного методу полягає в коригуванні номінальної величини доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг за наступними причинами:

- * надання знижок при реалізації продукції, товарів, робіт, послуг до дати реалізації;
- * надання знижок при реалізації продукції, товарів, робіт, послуг після дати реалізації;
- * повернення продукції і товарів від покупців.

Світова економічна теорія і практика оперує декількома способами розрахунку спонтанної первісної вартості дебіторської заборгованості в залежності від виду знижок. В США первісне оцінювання здійснюється з врахуванням знижки від продажу за дострокову оплату рахунків [108]. Дана знижка надається покупцю за умови передчасної оплати, в протилежному випадку покупець - зобов'язаний оплатити повну суму без знижки [108, с.47]. В Німеччині практикують декілька способів спонтанного первісного оцінювання оборотних активів, а саме дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги, які базуються на рабатах, бонусах. Сконт-цінова знижка, надається при купівлі товару за дострокову оплату рахунка в межах договірної строку [108, с.48].

В залежності від мети вираження оборотних активів (дебіторської заборгованості) за реалізаційними цінами розрізняють декілька видів реалізаційних оцінок (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Види реалізаційних оцінок оборотних активів (дебіторської заборгованості)

Мета визначення реалізаційної вартості	Види реалізаційних оцінок	Об'єкти реалізаційних оцінок
--	---------------------------	------------------------------

Продаж дебіторської заборгованості шляхом факторингу	факторингова оцінка	поточна дебіторська заборгованість
Продаж дебіторської заборгованості шляхом форфейтингу	форфейтингова оцінка	поточна дебіторська заборгованість
Продаж дебіторської заборгованості шляхом дисконту векселя	оцінка при дисконті векселя	дебіторська заборгованість, виражена векселем
Складання фінансової звітності, оцінка ліквідності активів	чиста реалізаційна оцінка	поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги
Визначення продажних цін	експертна оцінка	поточна дебіторська заборгованість

Факторингова оцінка використовується в міжнародній практиці бухгалтерського обліку при проведенні факторинговими компаніями або банками операцій по стягненню грошових засобів боржників, їх клієнтів. Визначення факторингової вартості дебіторської заборгованості полягає в зменшенні первісної вартості боргу на суму факторингових послуг, які підприємство виплачує банку або факторинговій компанії, за погашення дебітором своєї заборгованості. Факторингові оцінки отримали широке поширення у США [33]. Форфейтинг полягає в передачі векселя на визначену суму дебіторської заборгованості на користь банку. При цьому банком гаситься форфейтингова вартість боргу, який дорівнює його первісній вартості за вирахуванням комісійних банку.

Існуючі в міжнародній практиці види оцінки на базі поточної собівартості [1], базуються на коригуванні історичної вартості у відповідності з купівельною спроможністю грошової одиниці на фіксовану дату.

Застосування оцінки з врахуванням поточної процентної ставки передбачено П(С)БО 19 „Об’єднання підприємств” при визначенні справедливої вартості боргу.

Вважаємо за доцільне, запропонувати порядок визначення справедливої вартості заборгованості, яка базується на об’єднанні розглянутих вище видів реалізаційної оцінки, яка представлена рис. 1.4.

ПЕРВІСНА ВАРТІСТЬ ПОТОЧНОЇ
ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ (С перв)

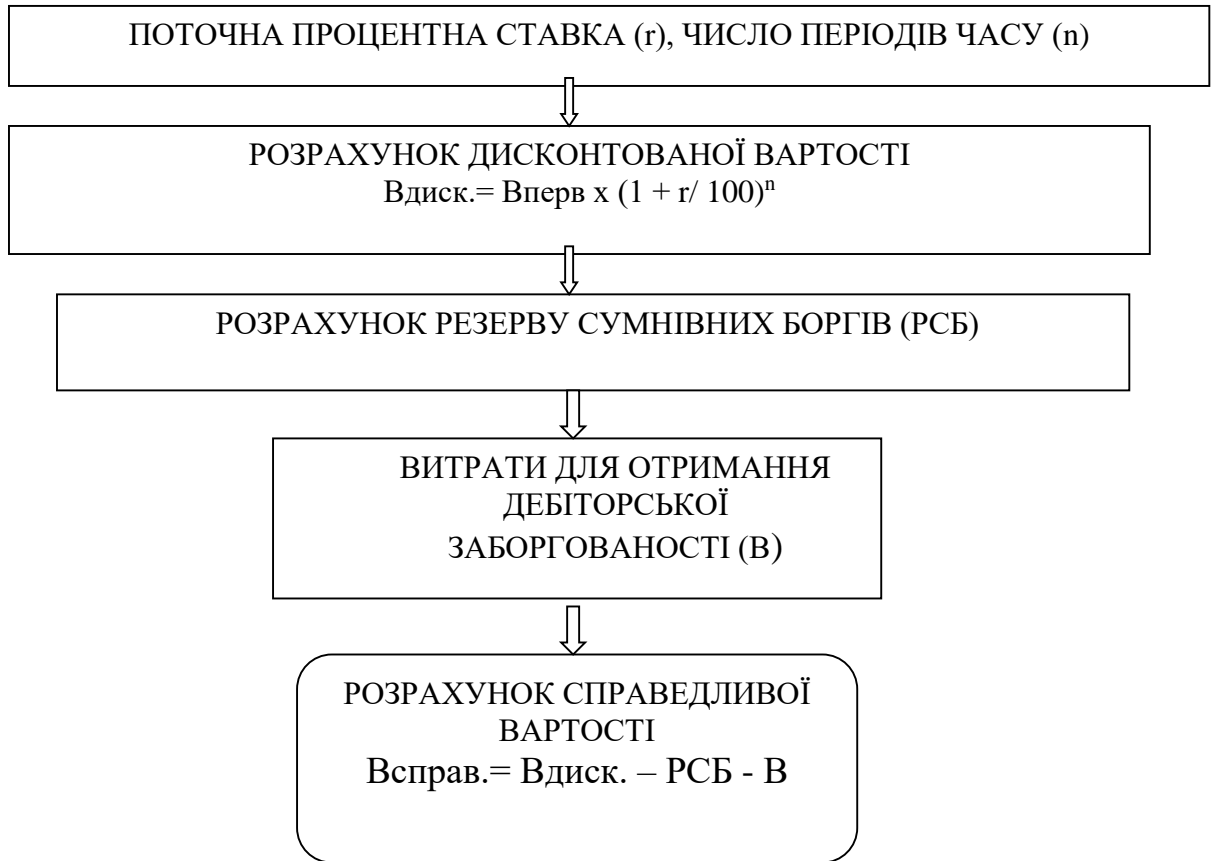

Рис. 1.4 Розрахунок справедливої вартості поточної дебіторської заборгованості

Використання даного підходу, при оцінюванні дебіторської заборгованості за реалізаційними цінами, дозволяє з більшою ймовірністю визначити суму погашення, оскільки враховує вплив на зміну первісної вартості боргу одночасно двох факторів: імовірності погашення дебіторської заборгованості, витрат на її погашення. Забезпечує виконання принципу обачності і можливість розраховувати більш точну реалізаційну вартість, дозволяє рекомендувати загальну реалізаційну оцінку як оптимальну при визначенні не тільки поточної вартості, але й вартості реалізації (погашення).

Стосовно питання методів обліку такого оборотного активу як грошові кошти, необхідно зазначити наступне, у бухгалтерському обліку заборгованість, відображена в монетарних статтях балансу перераховується за курсом НБУ на дату складання балансу та при її погашенні; заборгованість, відображена в монетарних статтях балансу не підлягає впливу валютних курсів взагалі. Курсові різниці за монетарними статтями балансу

відображаються в бухгалтерському обліку підприємства у складі витрат або доходів звітного періоду.

При дослідженні проблематики безготівкових розрахунків не можливо не звернути увагу на операції реалізації валюти за безготівковим розрахунком.

При здійсненні реалізації валюти виникає проблема визначення собівартості валюти та її балансової вартості (з точки зору оподаткування).

Систематизовано методи оцінки оборотних активів (дебіторської заборгованості): на основі історичної первісної оцінки, вартості реалізації, поточної вартості.

Запропоновано порядок визначення загальної реалізаційної вартості заборгованості на базі об'єднання розглянутих видів реалізаційної оцінки, що сприятиме розрахунку більш точної вартості.

РОЗДІЛ 2.

СУЧАСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

2.1. Законодавчо-правове регулювання бухгалтерського обліку оборотних активів

Запровадження ринкових відносин і різноманітних форм власності в Україні зумовили внесення змін в існуючу систему бухгалтерського обліку як необхідну передумову отримання достовірної інформації для прийняття економічно обґрунтованих рішень, вибору надійних господарських партнерів і уникнення підвищеного ризику в фінансовій діяльності.

Ведення бухгалтерського обліку пов'язане не лише з суто господарськими питаннями, але й із правильним нарахуванням податків.

Перш за все, при дослідженні питання обліку оборотних активів слід

ознайомитись з нормативно-правовими актами, які регулюють здійснення бухгалтерського обліку оборотних активів суб'єктів господарювання. За ринкових умов склалася ситуація, за якої методологія обліку (передбачена національними стандартами бухгалтерського обліку) не узгоджується з фінансовим законодавством, вступаючи з ним в протиріччя. Для швидкої адаптації чинного порядку обліку до міжнародних стандартів фінансової звітності, доцільно з'ясувати питання щодо адекватності правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні відповідно до потреб господарюючих суб'єктів у відображенні економічної суті здійснюваних операцій, співвідношенням норм правових актів, які встановлюють правила ведення бухгалтерського та податкового обліку.

Також потрібно проаналізувати наступні принципи та вимоги у сфері обліку оборотних активів:

- аналіз економічного змісту й правової форми;
- взаємодія бухгалтерського обліку з податковим;
- удосконалення методів оцінки оборотних активів;
- удосконалення обліку безнадійної заборгованості.

Вдосконалення правового регулювання у сфері бухгалтерського обліку вимагає перегляду та систематизації правових актів у цій сфері. Бухгалтерський облік регулюється документами, виданими владними органами різного рівня, які мають різну юридичну силу.

Сьогодні, правовими основами бухгалтерського обліку є:

- 1) Закони України;
- 2) Положення (стандарти) бухгалтерського обліку;
- 3) План рахунків бухгалтерського обліку;
- 4) Накази та листи Міністерства фінансів;
- 5) Нормативні документи міністерств та відомств.

Деталізація ведення бухгалтерського обліку відтворена в Законі України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”[75]. Чинним Законом передбачено правові принципи регулювання, організації, ведення

бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності в Україні та поширюється на всіх юридичних осіб, незалежно від організаційно-правових форм власності.

Закон про бухгалтерський облік і фінансову звітність закріпив визначену вже не в одному Законі, Указі Президента і постановах Кабінету Міністрів України функцію регулювання бухгалтерського обліку за Міністерством фінансів. Це регулювання головним чином здійснюється згідно затверджених Положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Існує ситуація, коли методологія обліку випереджає цивільне законодавство, тим самим, вступаючи з ним в протиріччя. Відмова від формування фондів спеціального призначення, як від наслідків планової економіки, заходи безперечно необхідні, але непідвладні національній обліковій політиці. Доти, поки зміни в облікових методиках не будуть відбуватися слідом за змінами в господарських процесах, такі нововведення продовжать створювати лише ілюзію ринкових перетворень, тільки формально наблизивши національну економіку до ринкової, а облік до міжнародних стандартів.

Таким чином, важливе питання, що виникає при формуванні облікової політики щодо оборотних активів - це питання взаємодії методології бухгалтерського обліку з податковим законодавством. Для швидкої адаптації чинного порядку обліку до МСФЗ, доцільно з'ясувати питання щодо адекватності правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні потребам господарюючих суб'єктів у відображенні економічної суті здійснюваних операцій співвідношенням норм правових актів, які встановлюють правила ведення бухгалтерського та податкового обліку.

З огляду на вищевказане, зробимо два висновки:

- по-перше, система бухгалтерських стандартів щодо оборотних активів повинна регулювати виключно облікові, а не господарські відносини, а у випадку, коли держава визначає методи обліку, чим порушує права та зобов'язання суб'єктів господарювання, вона повинна опиратися на відповідну законодавчу базу;

- по-друге, зміни в методиці бухгалтерського обліку (законодавчій базі) повинні мати ретроспективний характер відносно змін у господарських відносинах. Наука, навпаки, зобов'язана йти на два кроки попереду, визначаючи пріоритетні напрями розвитку практики.

Друге питання правовідносин пов'язане з ієрархією всередині системи нормативного регулювання бухгалтерського обліку. У цей час в Україні склалася п'ятирівнева система бухгалтерського обліку.

На практиці часто викають колізії норм, які містяться у правових актах. Прикладом може бути внесення змін до Плану рахунків і відповідних нормативних актів, без відповідної зміни положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Але зміни у Плані рахунків вимагали змін у методології, яка визначається нормативно-правовими актами, в яких містяться загальні принципи організації та ведення обліку в Україні. Наслідки таких протиріч суттєво знизили очікуваний ефект від змін у Плані рахунків, що направлені на приведення вітчизняної нормативної бази до міжнародних стандартів. Прикладом існуючих колізій та недостатнього правового регулювання у сфері бухгалтерського обліку методологічних протиріч є:

- правила відображення операцій з торгівлі цінними паперами, за яких ці активи враховуються у розріз з вимогами П(С)БО;
- облік короткострокових активів на різних рахунках Плану рахунків, який регулюється інструкцією щодо правил перенесення відповідної заборгованості.

Норми чинного законодавства не чітко регулюють облікову політику щодо оборотних активів. Також сплутується поняття облікової політики щодо мети її формування, як методологічного інструменту побудови обліку на підприємстві, або тільки як критеріїв складання звітності.

Законодавчими і нормативними документами не передбачено єдиної методології формування облікової політики. Підприємствам надано право самостійно розробляти її положення згідно вимог Закону України „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” [75] і П(С)БО 1 „Загальні

вимоги до фінансової звітності” [63].

Як вже відзначалося, суб’єкт господарювання самостійно обирає структуру і склад своєї облікової політики. Проте існує ряд положень, наявність яких обов’язкова при затвердженні облікової політики для бухгалтерського обліку, а саме:

- робочий план рахунків бухгалтерського обліку, який містить синтетичні та аналітичні рахунки, необхідні для ведення бухгалтерського обліку згідно з вимогами своєчасності і повноти обліку й звітності;
- форми первинних облікових документів, які використовуються для відображення фактів господарської діяльності, за якими не передбачені типові форми первинних документів, а також форми документів для внутрішньої бухгалтерської звітності;
- порядок проведення інвентаризації активів і зобов’язань підприємства;
- методи оцінки активів і зобов’язань;
- правила документообороту і технології обробки облікової інформації;
- система внутрішньовиробничого контролю.

Основне завдання облікової політики промислового підприємства в частині оборотних активів – ефективне управління оборотними активами направлене на розширення обсягів виробництва.

Для складання фінансової звітності у відповідності до чинних нормативних актів та надання її користувачам пропонуємо наступне формування облікової політики промислового підприємства в частині оборотних активів.

Внутрішній план рахунків містить рахунки підприємства, які використовуються для ведення синтетичного і аналітичного обліку. При формуванні внутрішнього плану рахунків слід дбати про головну мету – забезпечити можливість групування й аналізу інформації для цілей управління

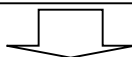

й контролю. Побудова внутрішнього плану рахунків означає виділення, систематизацію й розташування рахунків у певній системі, що дозволяє встановити необхідну основу для відображення різноманіття господарських операцій і процесів. Від того, наскільки обґрунтована побудова плану рахунків, залежить й адекватність бухгалтерського балансу. Крім того, якість формування внутрішнього плану рахунків має істотне значення для раціональної організації й оптимальної трудомісткості ведення бухгалтерського обліку. Принципи, що використовуються при побудові внутрішнього плану рахунків наведено на рис. 2.1.

Встановлення єдиного внутрішнього плану рахунків і системи аналітичного обліку для промислового підприємства сприятиме скороченню трудомісткості обліку та складанню звітності, а також запобігатиме появі помилок.

Важливим завданням побудови внутрішнього плану рахунків є врахування всіх цілей ведення обліку: формування фінансової звітності, підготовка управлінської інформації, обчислення податків і зборів, ведення статистичного обліку тощо. Крім того, він є базою для автоматизації обліку, тому він повинен враховувати потреби й особливості програмного забезпечення підприємства.

Принципи побудови внутрішнього плану рахунків

Принцип єдності критеріїв виділення рахунків - при формуванні робочого плану рахунків ознаки введення в нього рахунків та їх кодування мають бути однакові на всіх рівнях системи бухгалтерського обліку
Принцип однорідності й розмежування рахунків - за включеними в план рахунків позиціями повинні відображатися якісно однорідні об'єкти обліку
Принцип рівнооб'ємності рахунків одного порядку – в плані рахунків облікові позиції одного порядку (синтетичні й аналітичні) повинні забезпечувати однаковий рівень узагальнення інформації про факти господарської діяльності
Принцип наявності резервних позицій забезпечує можливість доповнення робочого плану рахунків новими ознаками групування інформації
Принцип раціональності направлений на формування розумного співвідношення між кількістю рівнів субрахунків і корисністю розмежування інформації, що відображається на них

Рис. 2.1 Принципи побудови внутрішнього плану рахунків

При розробці внутрішнього плану рахунків Ялтушківської ДСС використано „метод дерева”: кожний синтетичний рахунок – це „стовбур”, на якому „гілки”

субрахунки, а на них, у свою чергу, виділяються субрахунки більш низького рівня. При цьому, чим нижче рівень субрахунку, тим детальніше обумовлюються характеристики активів або зобов'язань, які повинні на ньому враховуватися. Таким чином, досягається побудова аналітичного обліку, зникає потреба вести картотеки і підсистеми для забезпечення аналітичних розрізів інформації.

Наступним аспектом облікової політики є встановлення вимог до документального оформлення господарських операцій. Ця вимога викладена у ст. 9 п. 1 Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [75], в якому визначено застосування: обов'язкових реквізитів первинних документів; можливості внесення виправлень в первинні облікові документи; інші аспекти оформлення документів.

За цією вимогою підприємство зобов'язане особливу увагу приділяти питанням організації первинного обліку. Первинний облік – це єдина організаційна система збору, вимірювання й реєстрації окремих операцій, яка характеризує господарські процеси й явища, що відбуваються на підприємстві. При організації первинного обліку суб'єкта господарювання слід мати на увазі, що це трудомісткий процес, тому проблема його спрощення і вдосконалення актуальна, складна й тривала за часом. Вирішення її залежить від фахівців бухгалтерії. Завданням облікової політики підприємства в частині первинного обліку за оборотними активами є прийняття затверджених форм первинних облікових документів, що використовуються для оформлення господарських операцій, а також розробка реєстрів обліку, які є необхідними при автоматизованих формах ведення обліку. Поняття реєстрів бухгалтерського обліку як засобу систематизації і накопичення інформації, що містяться в первинних облікових документах для подальшого відображення на рахунках бухгалтерського обліку та звітності, висвітлено у ст.4 п. 4 Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [75].

Застосування комп'ютерної техніки, на нашу думку, поступово витісняє призначення реєстрів бухгалтерського обліку. Якщо виходити з того, що

реєстри обліку – це те, що знаходиться між первинними документами й звітністю, то сьогодні, в основному, зникає потреба в облікових реєстрах як проміжних етапах розкриття й подання інформації. Бухгалтер, здійснивши ідентифікацію, оцінку і класифікацію фактів господарського життя, може відразу сформувавши звітність. Типові форми облікових реєстрів (журнали, оборотні відомості за рахунками, головна книга), що створюються комп'ютерними бухгалтерськими програмами, у прямому значенні не можна назвати обліковими реєстрами, оскільки алгоритм їх формування побудований незалежно й паралельно з алгоритмами формування інших реєстрів і форм фінансової звітності. Цю думку, можна заперечити, тому у цьому випадку їх опис є завданням облікової політики підприємства.

Одним з важливих компонентів облікової політики за оборотними активами є затвердження порядку проведення їх інвентаризації. З метою забезпечення контролю за їх збереженням та забезпечення достовірності бухгалтерської інформації проведення інвентаризацій є необхідним. Разом з тим, у практиці виникає безліч питань щодо проведення інвентаризації, а саме: потребує чіткішого визначення переліку оборотних активів підприємства, які підлягають інвентаризації; чи входять до цього переліку його фінансові активи; чи проводиться аналіз їх стану, відповідність оцінкам, що використовуються підприємством.

Вважаємо доцільним проводити щоквартально інвентаризацію оборотних активів (запасів), які мають високу вартість і дефіцитність. Проводити інвентаризацію дебіторської заборгованості на дату складання балансу, створювати резерв сумнівних боргів за товарною дебіторською заборгованістю, виходячи з питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації продукції, що сприятиме зменшенню затрат праці на вибірку даних.

Облікова політика підприємства має певну специфіку щодо запасів. Так, рух вартості запасів в ході їх обороту може як співпадати, так і не співпадати з фізичним рухом запасів, що витрачаються, Переважно першими на

виробництво списуються ті запаси, які були першими придбані, тобто були найдовше в обороті. Це пояснюється передусім їх фізичним і моральним старінням, можливістю закінчення терміну придатності, зберігання. На нашу думку, доцільніше використовувати метод ФІФО при вибутті запасів, що дозволяє наблизити вартість запасів до їх поточної вартості на ринку. Цей метод є систематичним і об'єктивним, і перешкоджає маніпулюванню даними. Складання звітності – завершальний етап облікового процесу. Метою розділу облікової політики, присвяченого порядку складання звітності, є розкриття тих бухгалтерських дій і процедур, які необхідні для підготовки бухгалтерської звітності.

Формування звітності повинно регламентуватися відповідними внутрішніми нормативними документами:

- ✓ положеннями „Порядок і строки складання звітності підприємства”, „Порядок складання податкової звітності”;
- ✓ додатком до наказу про облікову політику;
- ✓ розділом графіка документообігу.

Третє питання правовідносин, що виникають при вивченні облікової політики щодо оборотних активів - визначення відповідальних осіб за її розробку та затвердження. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку несе керівник підприємства і відповідно затверджує облікову політику підприємства. Головний бухгалтер відповідає за методологічне забезпечення бухгалтерського обліку підприємства, при цьому слід розуміти під цією методологією й формування його облікової політики. Така думка викладена в багатьох українських виданнях, зокрема її дотримується Ф.Ф. Бутинець [14, с.48], а також у російських виданнях - В.А. Астахов .

При формуванні облікової політики щодо оборотних активів необхідно також враховувати співвідношення економічного змісту й правової форми. На наш погляд, право повинно адекватно регулювати існуючі економічні відносини, не блокуючи їх розвиток.

Але ми маємо приклади іншого. В тексті МСФЗ [59]: „підприємство може

передавати актив іншій стороні таким чином, що згідно з документами право власності перейде цій стороні, хоча можуть існувати угоди, які забезпечуватимуть подальше використання даним підприємством майбутніх економічних вигод, втілених в цьому активі. За таких обставин звітність щодо продажу не відобразатиме правдиво здійснену операцію”. Суть сказаного полягає, на наш погляд, у тому, що при укладанні усних угод відображення операції не охоплюється вимогами фінансового обліку, оскільки основою для бухгалтерського запису може бути тільки первинний документ. Це одна з основних особливостей бухгалтерського обліку: записи здійснюються виключно на основі первинних документів.

З огляду на зазначене, доцільно говорити про уточнення або доповнення юридичної оцінки факту господарського життя з метою найбільш повного розкриття його економічного змісту.

У національних положеннях П(С)БО [63] ця вимога розглядається як аксіома (на відміну від МСФЗ, які містять деякі пояснення), в той час для його практичної реалізації давно з’явилася потреба у визначенні концепції. Думки про необхідність її створення сьогодні дотримуються й російські вчені.

Заслуговують детального розгляду доводи професора Я.В.Соколова, критичний аналіз яких дозволяє сформулювати окремі положення можливої концепції. В його роботі [93] стверджується, що „... у випадку, якщо між юридичним і економічним осмисленням факту господарського життя існує суперечність, бухгалтеру потрібно вибрати інтерпретацію факту господарського життя в обмеження юридичної”. Незважаючи на аксіоматичність формулювання, з ним не можна погодитися.

Економічний зміст факту господарського життя абстрактний і присутній незалежно його тлумачення чинним законодавством, бухгалтером-практиком або теоретиком обліку. В момент відображення операції в обліку абстрактний економічний зміст набуває конкретної юридичної форми. При цьому не має значення, чи керувався бухгалтер нормативними документами, або власною професійною думкою. І те, і інше є вже юридичною, а не економічною

категорією. Отже, не існує проблеми пріоритету змісту над формою. Існує питання взаємодії одних юридичних форм з іншими, яке свідчить про слабкість і суперечність законодавчої бази. Тому, вважаємо правомірним твердження не про превалювання суті над формою, а про відповідність юридичної форми економічному змісту. Не може існувати пріоритету економічного над юридичним, як конкретного над абстрактним, статистичного над динамічним, або індуктивного над дедуктивним та ін. Іншими словами, термін „відповідність” потрібно визнати більш доречним ніж „пріоритет”, як стосовно взаємодії таких категорій як „економічне” й „юридичне”, так і понять „суть” і „форма”.

Досить часто пріоритет суті над формою розглядається на прикладі трактування активу з позиції права власності, економічного контролю [130]. Стверджується, що поняття економічного контролю, на противагу контролю юридичному, представляє собою наочну ілюстрацію оголошеного принципу. Прихильники подібного підходу вважають, що природа активів полягає в можливості забезпечити майбутні економічні вигоди, а не в майновій належності, яка в часи планової економіки визнавалася їх основною класифікаційною ознакою. З ними не можна погодитися, за винятком двох обставин:

1. Подібний погляд зору виражає інтереси власників, оскільки орієнтований на визначення ефективності використання капіталу. У цьому не має нічого недозволеного, якщо не брати до уваги інтереси кредиторів, пов'язані з визначенням платоспроможності, які захищає протилежна концепція.

2. Висновки про наявність економічного контролю бухгалтер робить не на основі власних здогадок і припущень, а документів, що свідчать про зміни прав учасників господарської діяльності, причому, не обов'язково прав власності, тобто юридична форма нікуди не зникла, а лише модифікувалася. Ні та, ні інша концепція не виключає юридичного аспекту - доцільність визначення (документального підтвердження) прав, що виникають, чи то

право власності або використання. Будь-які об'єктивні й суб'єктивні принципи набувають юридичного змісту в момент здійснення бухгалтерських записів.

Такі твердження про те, що пріоритет економічного контролю здебільшого відповідає ідеології МСФЗ, не мають підстав. Такий пріоритет обмежує інтереси кредиторів, зацікавлених у платоспроможності підприємства, обчислення якої вимагає інформації про джерела покриття зобов'язань - про власність економічного суб'єкта, що відповідає інтересам власників, яких більше турбує рентабельність усього вкладеного капіталу, для чого потрібно виділити об'єкти, контрольовані підприємством. Однак, головною метою МСФЗ визначено забезпечення всіх зацікавлених користувачів інформацією, достатньою для прийняття обґрунтованих економічних рішень. Це означає, що з одного боку, рівноправність всіх груп користувачів фінансової звітності; інформація про економічний контроль не може замінити дані про право власності (і навпаки). З іншого боку, тільки така (повна) інформація достатня для прийняття обґрунтованих рішень.

Таким чином, факти господарського життя, що становлять предмет бухгалтерського обліку, містять в собі дві невіддільні сторони - економічну й юридичну, забезпечення відповідності яких - завдання системи нормативно-правового регулювання. Безперечно, його досягнення - досить складний процес, в зв'язку з різноманіттям господарських ситуацій, тому нормативна база визначає лише загальні принципи ведення обліку, залишаючи місце для професійної думки бухгалтера, яка в своїй концептуальній основі іменується обліковою політикою. Саме вона дозволяє бухгалтеру знаходити вірні рішення й дотримуватися відповідності юридичної форми економічному змісту

В П(С)БО 10 „Дебіторська заборгованість” [76] визначаються методологічні основи формування в бухгалтерському обліку і розкриття в фінансовій звітності підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності(крім бюджетних організацій) інформації про дебіторську заборгованість з врахуванням особливостей оцінки,

встановленими іншими Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Методи оцінки оборотних активів, а саме, дебіторської заборгованості повинні забезпечити дотримання викладеного у Законі України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [75] одного з основних принципів підготовки фінансової звітності - обачності, згідно з яким сума оцінки активів і доходів підприємства не повинна бути завищена.

П(С)БО 10 „Дебіторська заборгованість” визначені методи оцінки оборотних активів (дебіторської заборгованості) на етапах зарахування її на баланс підприємства, при відображенні у фінансовій звітності на дату балансу і при списанні з балансу як безнадійної.

Вважаємо за доцільне запропонувати ще один метод оцінки оборотних активів (дебіторської заборгованості) на основі комплексного підходу, який передбачає коригування первісної вартості дебіторської заборгованості, виходячи з коефіцієнту часу. Запропонований коефіцієнт дозволяє оцінити дебіторську заборгованість суб'єкта господарювання в теперішній момент з врахуванням зростання вартості в часі і зміни загальної купівельної спроможності грошових засобів.

Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 19 „Об'єднання підприємств” передбачено метод визначення справедливої вартості придбаних ідентифікованих активів. Необхідно особливу увагу звернути на визначення справедливої вартості оборотних активів. Ця категорія недостатньо досліджена в бухгалтерському обліку. Так в міжнародних стандартах бухгалтерського обліку [59] під справедливою вартістю оборотних активів розглядають суму, за якою актив може бути обміняний між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами. Базою для її визначення служить поточна (відновлювальна) вартість або ринкова ціна реалізації, ринкова ціна продажу.

Під поточною (відновлювальною) вартістю мають на увазі суму грошових коштів, їх еквівалентів, яку потрібно було б витратити на придбання такого

самого або аналогічного активу на поточний момент. Термін „відновлювальна собівартість” звичайно застосовують до оборотних активів, які періодично замінюються (запаси).

Ринкова вартість оборотного активу - чиста вартість його придбання або реалізації на активному ринку.

Положення про ведення касових операцій у національній валюті України, яке затверджено постановою Правління Національного банку України від 15.12.2004р. № 637 регламентує документальне оформлення касових операцій, установлює вимоги до влаштування каси на підприємстві, ліміт залишку готівки в касі та інші вимоги до ведення касових операцій.

Загальні принципи організації безготівкових розрахунків у національній валюті, їх форми, зразки первинних документів визначає Інструкція Про безготівкові розрахунки в Україні у національній валюті, затверджене Постановою Правління НБУ від 21.01.2004р. № 22.

Як бачимо з наведеного аналізу, правове регулювання облікової категорії „оборотні активи” охоплює законодавчі та підзаконні акти, що регулюють правовідносини в галузі бухгалтерського права щодо оборотних активів.

Отже, перед головним бухгалтером постає складне завдання при вивченні нормативної бази бухгалтерського обліку, економічного аналізу і аудиту зазначеної категорії, як не потонути в рутині величезної кількості нормативних актів, які не систематизовані.

Існуюча господарська діяльність вимагає перегляду існуючого законодавства, яке повинно стимулювати економічний розвиток, а не створювати перепони. Юристам, які займаються регулюванням фінансових відносин, необхідно ознайомитись з практикою господарської діяльності і наявними вимогами щодо ведення бухгалтерського обліку, обґрунтувати систематизацію та вдосконалення законодавства у сфері бухгалтерського обліку.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що факти господарського життя, що становлять предмет бухгалтерського обліку, містять в собі дві невіддільні сторони - економічну й юридичну, забезпечення відповідності

яких - завдання системи нормативно-правового регулювання.

Розкрито єдність методичного й організаційно-технічного аспектів облікової політики підприємства. Доведено, що питання формування облікової політики є одним з визначальних стратегічних питань, яке повинно вирішуватися керівником і головним бухгалтером, є обов'язковим внутрішнім документом регулювання господарської діяльності підприємства.

2. 2. Організація бухгалтерського обліку та відображення у фінансовій звітності оборотних активів

Відомим і незаперечним фактом є те, що оборотні активи є найважливішою складовою майна підприємства. Тому у комплексі заходів по створенню системи бухгалтерського обліку особлива роль відводиться формуванню повної і достовірної інформації про наявність, рух і використання оборотних активів на підприємстві. Крім того, перехід до ринкових відносин, поєднаний зі змінами в економічному секторі, вимагає альтернативних підходів до вирішення питань методики і організації обліку оборотних активів.

Важливою умовою організації обліку оборотних активів є своєчасне і правильне оформлення первинними документами господарських операцій по надходженню і руху оборотних активів.

Одним із напрямів забезпечення збереженості запасів є правильна організація складського і бухгалтерського обліку. На підприємствах, які є об'єктами нашого дослідження, відпуск запасів у виробництво оформляється лімітно-забірними картками, вимогами, накладними. Загалом документи на видачу матеріалів зі складу можна поділити на разові, нагромаджувальні і лімітно-нормативні. Слід підкреслити, що в економічній літературі викладаються різні точки зору щодо перспектив використання лімітно-забірних карток. Спірною, на наш погляд, є пропозиція економістів щодо доцільності застосування квартальних, а також річних лімітно-забірних карток з відтворенням в них причин виконаних коригувань ліміту.

На підставі нормативних документів, підприємства мають можливість

використовувати в практичній діяльності три методи сортового обліку запасів: оперативно-бухгалтерський (сальдовий) метод; паралельний метод, що здійснюється на складі і в бухгалтерії; облік запасів, що ведеться матеріально-відповідальними особами.

Вплив інфляції призводить до значної відмінності між балансовою і ринковою вартістю об'єктів обліку, внаслідок чого знижується можливість управління на основі даних обліку. Починаючи з 2000 року у відповідності з принципами обачності та історичної собівартості змінився порядок переоцінки запасів: дооцінювати можна лише раніше уцінені запаси; отримана в результаті такої дооцінки облікова вартість активів не повинна перевищувати їх історичної вартості. Планом рахунків передбачено, що облік втрат, пов'язаних із знеціненням запасів, відображається на субрахунку 946 „Втрати від знецінення запасів”. Якщо буквально дотримуватися вимог П(С)БО 9 „Запаси”, то послідовне здійснення уцінки наступної дооцінки запасів має бути відображене у обліку наступним чином (табл. 2.1).

Основні господарські операції та кореспонденцію рахунків за ними, що відображають надходження та витрачання виробничих запасів, наведено в табл. 2.1.

Рахунок 21 «Поточні біологічні активи» призначено для організації обліку й узагальнення інформації про наявність та рух поточних біологічних активів, зокрема тварин, що перебувають на вирощуванні та відгодівлі, птиці, звірів, кролів, сімей бджіл, а також худоби, вибракуюваної з основного стада й реалізованої без ставлення на відгодівлю, тварин, прийнятих від населення для реалізації, та рослинництва, які оцінюються за справедливою вартістю, зокрема зернові, технічні, овочеві та інші культури [90].

За дебетом рахунка 21 «Поточні біологічні активи» досліджувані господарства відображають надходження ПБА в результаті:

Таблиця 2.1

Кореспонденція рахунків з обліку руху виробничих запасів

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
------------------------------	-------	--------	------------

1	2	3	4
<i>1. Надходження виробничих запасів від постачальника (з оплатою після одержання)</i>			
1. Отримано виробничі запаси від постачальника	20	631	9000
2. Нараховано податковий кредит з ПДВ	641	631	1500
3. Проведено оплату постачальнику	631	311	9000
<i>2. Придбання виробничих запасів підзвітною особою</i>			
1. Видано з каси гроші підзвітній особі	372	301	4000
2. Оприбутковано запаси, які придбані підзвітною особою	20	372	4000
3. Нараховано податковий кредит з ПДВ	641	372	667
<i>3. Безкоштовне одержання виробничих запасів для виробничих цілей</i>			
1. Оприбутковано запаси, що надійшли безоплатно	29	718	7000
<i>4. Надходження виробничих запасів як внеску до зареєстрованого капіталу</i>			
1. Отримано запаси як внесок до зареєстрованого капіталу	20	46	5500
2. Нараховано податковий кредит з ПДВ	641	46	917
<i>5. Списання виробничих запасів іншого використання на підприємстві</i>			
1. Відпущено запаси зі складу на виготовлення продукції	23	20	4000
2. Списано запаси для:			
- загальновиробничих потреб	91	20	3500
- адміністративних потреб	92	20	4200
- потреб, пов'язаних зі збутом продукції	93	20	1200
- для капітального будівництва або поліпшення. модернізації, модифікації основних засобів	15	20	4300
3. Списано різницю між балансовою та справедливою вартістю виробничих запасів, обмінаних на подібні активи	946	20	940
4. Списано суму зниження ціни виробничих запасів до чистої вартості реалізації	946	20	700
5. Виявлені нестачі і втрати від псування запасів в результаті інвентаризації	947	20	1900

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4
<i>6. Продаж виробничих запасів (з оплатою після передачі запасів)</i>			
1. Відображено дохід від реалізації запасів	361	712	2400
2. Відображено суму податкового зобов'язання з ПДВ	712	641	600
3. Списана собівартість реалізованих запасів	943	20	3000
<i>7. Списання виробничих запасів у результатів безоплатної передачі</i>			
1. Передано безплатно запаси	949	20	4200

2. Відображено суму податкового зобов'язання з ПДВ	949	641	700
--	-----	-----	-----

- біологічних перетворень (отриманих приплоду молодняку продуктивної та робочої худоби, приросту живої маси молодняку тварин і тварин на відгодівлі; оприбуткування за справедливою вартістю посівів зернових, технічних, овочевих та інших культур);
- вибраковки продуктивної і робочої худоби з основного стада;
- отримання як внесок засновника підприємства до його статутного капіталу;
- безоплатного отримання;
- оприбуткування поточних біологічних активів, що раніше не були враховані на балансі;
- переоцінки на дату балансу.

За кредитом рахунка 21 «Поточні біологічні активи» відображаються вибуття ПБА внаслідок:

- списання з балансу поточних біологічних активів рослинництва на початок збирання врожаю, з віднесенням їх вартості на витрати виробництва;
  - реалізації поточних біологічних активів, у такого їх виду, як додаткові біологічні активи;
- переведення поточних біологічних активів до складу довгострокових біологічних активів;
- недостач і втрат ПБА, виявлених в результаті інвентаризації;
  - передачі на переробку; - безоплатної передачі.

Ялтушківська ДСС самостійно вибирає певну систему реєстрів обліку, порядок і спосіб реєстрації і узагальнення інформації з дотриманням єдиних принципів бухгалтерського обліку, враховуючи особливості своєї діяльності і

технології обробки облікових даних - форму бухгалтерського обліку.

Порядок оцінки і обліку товарно-матеріальних цінностей регулюється Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». Визначення запасів наведено в п. 4 П(С)БО 9 (рис. 2.1).

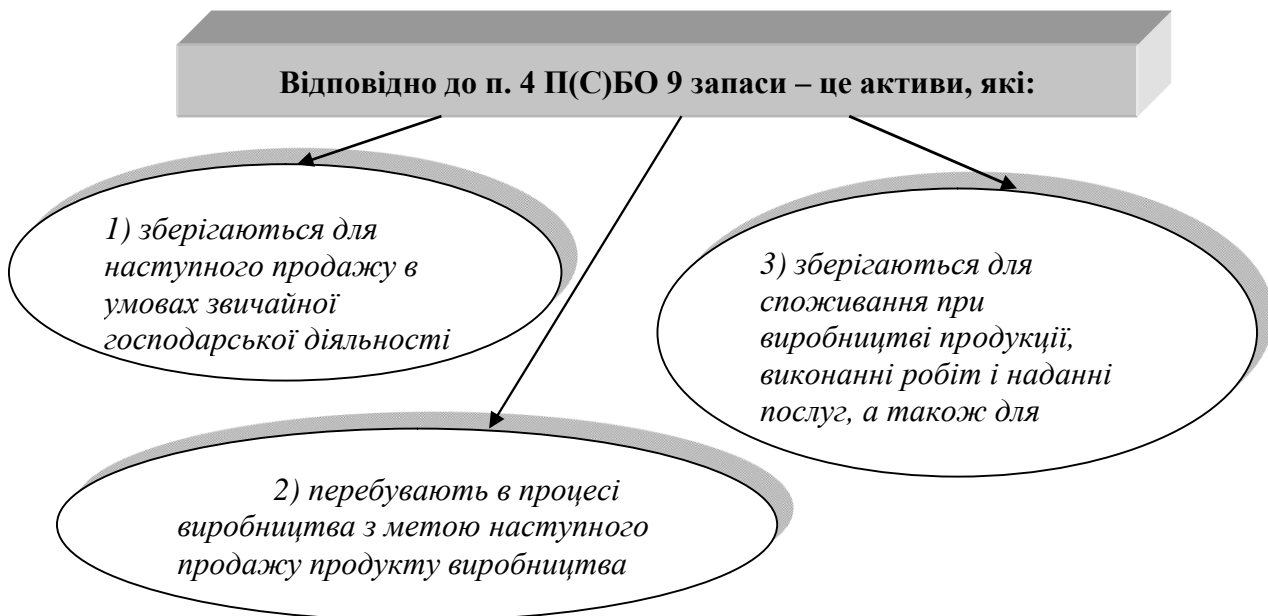

Рис. 2.1. Визначення запасів відповідно до П(С)БО 9 «Запаси»

Для узагальнення інформації про наявність та рух належних підприємству виробничих запасів в діючому плані рахунків передбачено рахунок 20 «Виробничі запаси» (рис. 2.2). Зазначений рахунок включено до Робочого плану рахунків Ялтушківської ДСС.

Результати аналізу якості форми бухгалтерського обліку такого оборотного активу, як дебіторська заборгованість, рекомендована вітчизняною нормативною базою, запропоновані на рис. 2.3. дозволяють констатувати, що інформації про господарські операції, яка міститься в рекомендованих регістрах аналітичного обліку, недостатньо для складання фінансової звітності, що пов'язано з додатковими вибірками частини інформації з первинних документів.

Рис. 2.2. Характеристика рахунку 20 «Виробничі запаси»

Крім цього, звертає на себе увагу той факт, що рекомендовані облікові регістри, розроблені виключно для складання фінансової звітності: „інформація про господарські операції підприємства за звітний період (місяць, квартал, рік) із облікових регістрів використовується для складання фінансової звітності” [36, с.4].

Однак фінансова звітність нездатна задовольнити потреби всіх користувачів бухгалтерської інформації про стан дебіторської заборгованості, що обумовлює неефективність проводимої ними політики регулювання фінансово-господарського стану підприємства. Для забезпечення вказаної мети для підприємства [57] передбачено самостійне розроблення системи і форми внутрішньогосподарського обліку та звітності. Результати проведеного дослідження, показали невисоку якість управлінської і бухгалтерської

інформації, яка пропонується користувачам, що обумовлено відсутністю єдиної оптимальної системи обліку дебіторської заборгованості, здатної забезпечити оперативне складання бухгалтерської звітності.

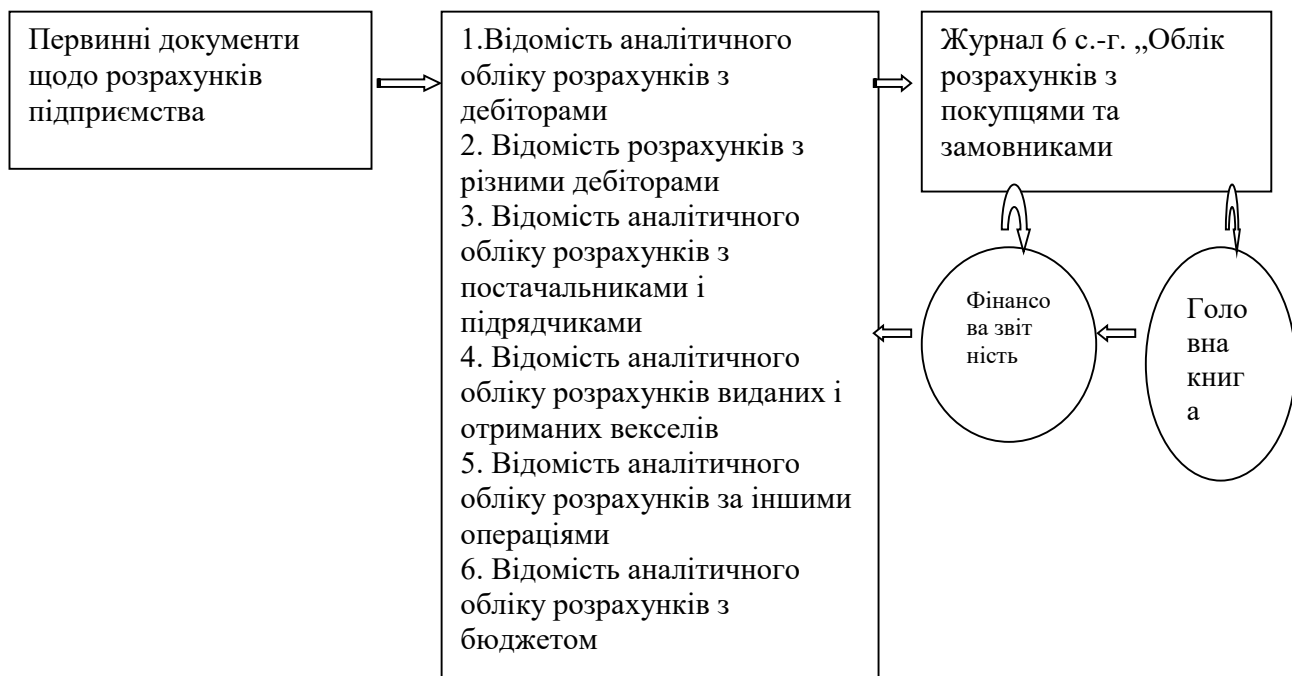

Рис. 2.3 Регістри бухгалтерського обліку по дебіторській заборгованості

Крім того, регламентована концепція ведення облікових реєстрів [126, с.4] обумовила створення на більшості підприємств двох окремих підсистем бухгалтерського обліку, які забезпечують надання бухгалтерської інформації для складання відповідної фінансової і управлінської звітності, що призвело до збільшення об'єму бухгалтерських записів, числа облікових реєстрів, низького рівня їх інтеграції і, як наслідок, зниження якості запропонованої інформації.

Із врахуванням вищевказаного, необхідно оптимізувати форму бухгалтерського обліку одного з видів оборотних активів, а саме дебіторської заборгованості. Процес оптимізації полягає в створенні системи облікових реєстрів бухгалтерського обліку, рекомендованих вітчизняною нормативною базою, удосконалення порядку і способу реєстрації і узагальнення в них інформації про оборотні активи (дебіторську заборгованість) підприємства.

Рис. 2.4. Механізм функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення управління оборотними активами підприємства

Голов С. Ф., Єфіменко В.І [25, с.72] вважають, що сумнівна або безнадійна дебіторська заборгованість, це та, яка не може бути погашена через неплатоспроможність боржника. На нашу думку, сумнівною повинна визнаватись дебіторська заборгованість підприємства, яка не погашена у строки, встановлені договором, і не забезпечена відповідними гарантіями, або за якою було порушено провадження у справі про банкрутство. Крім сумнівної дебіторської заборгованості, підприємства можуть мати безнадійну дебіторську заборгованість.

В П(С)БО 10 „Дебіторська заборгованість” міститься дві умови віднесення оборотних активів (дебіторської заборгованості) до безнадійної:

- 1) існування впевненості у неповерненні заборгованості боржником;
- 2) закінчення терміну позовної давності.

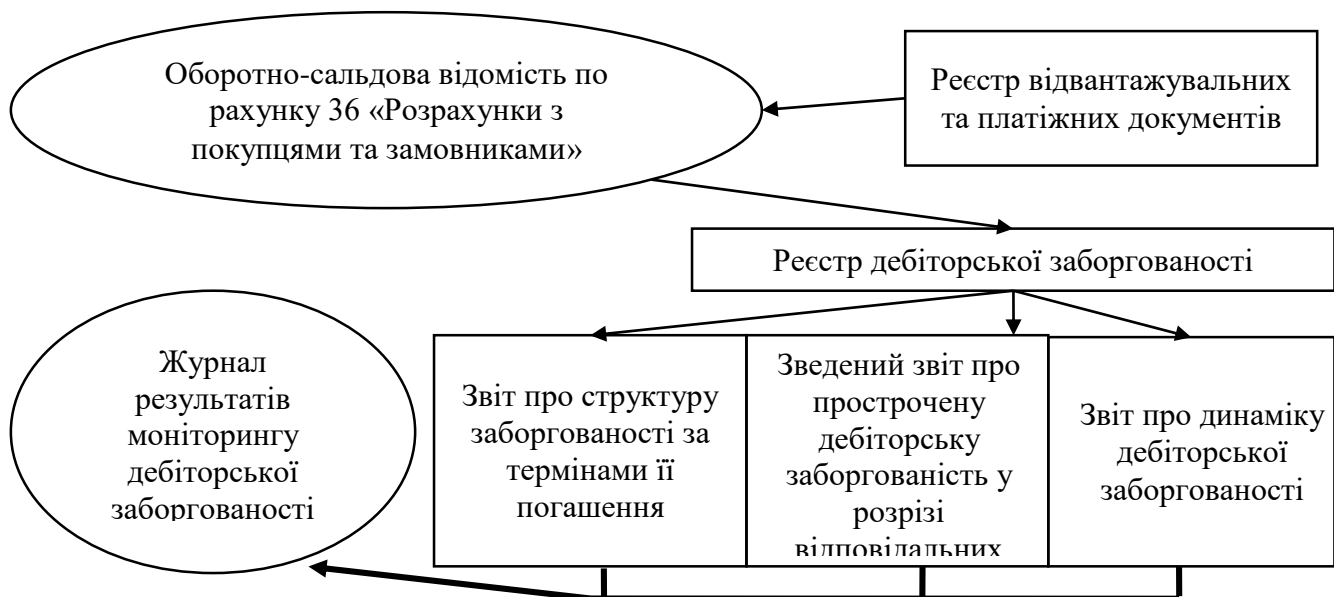

Рис. 2.5. Рух документів у процесі моніторингу дебіторської заборгованості

Перша умова, на нашу думку, виконується, коли адміністрація підприємства визнала певну дебіторську заборгованість безнадійною, але причини цього мають бути обґрунтованими. Обґрунтуванням можуть служити відповідні довідки і підтвердження від органів влади, рішення господарського суду. Дебіторська заборгованість визнається безнадійною, якщо дебітор ніколи не погасить свій борг або якщо його неможливо розшукати. Безнадійна дебіторська заборгованість є складовою звичайного бізнесу, і як всі витрати по веденню господарської діяльності, списуються у витратну частину Звіту про фінансові результати [69, с.122]. Порівняємо терміни „безнадійна заборгованість” і „сумнівна заборгованість” наведені в П(С)БО 10 і в Податковому кодексі України (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Визначення термінів „безнадійна заборгованість” і „сумнівна заборгованість” в законодавстві

Терміни	Згідно П(С)БО 10	Згідно із Податковим кодексом
---------	------------------	-------------------------------

Безнадійна дебіторська заборгованість	Існує впевненість у неповерненні поточної дебіторської заборгованості боржником або закінчився термін її позовної давності	Заборгованість не погашена внаслідок закінчення терміну її позовної давності: недостатності майна фізичної чи юридичної особи оголошеної банкрутом; нестачі грошових коштів отриманих від продажу на аукціонах майна; обставин непереборної сили, стихійного лиха, підтверджених у порядку передбаченому законодавством; смерті фізичних осіб, їх недієздатності, безвісної відсутності, визначена в судовому порядку, засудження до позбавлення волі.
Сумнівна заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	Існує невпевненість у погашенні поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги	Заборгованість не забезпечена гарантіями, векселями, заставами (договорами страхування), не оплачується більше 30 днів від дати визначеної умовами договору, і підприємство звернулось із заявою про її стягнення до суду (господарського).

Одним із ключових моментів бухгалтерського обліку є резерв сумнівних боргів, що має створюватись для обліку поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги. Підставою для створення резерву сумнівних боргів є результати проведеної інвентаризації дебіторської заборгованості підприємства. Порядок проведення таких планових інвентаризацій, зокрема, періодичність їх проведення, також повинен бути визначений обліковою політикою підприємства. Існують наступні випадки, коли підприємства можуть створити резерв сумнівних боргів, а саме, якщо:

- у бухгалтерському обліку буде визначена і відображена вартість неоплачених товарів;
- підприємство звернулось до суду про стягнення заборгованості;
- якщо створена комісія за участю керівників юридичної, бухгалтерської, збутової служб, дала обґрунтований висновок про доцільність створення такого резерву, і результати висновку затверджені керівником підприємства.

Рішення про створення резерву сумнівних боргів повинно готуватись комісією підприємства за участю керівників юридичної, бухгалтерської, збутової служб і затверджуватись керівником підприємства.

Одночасно з визнанням дебіторської заборгованості відбувається її класифікація за певними критеріями (рис. 2.6).

Більшість з наведених класифікаційних ознак дебіторської заборгованості відображено в реєстрах бухгалтерського обліку і фінансовій звітності.

Найважливішими з них є поділ заборгованості у відповідності із строками договірних прав і договірних зобов'язань. За цією ознакою її поділяють на дві групи – поточну і довгострокову.

Довгостроковою дебіторською заборгованістю визнається заборгованість, яка не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після 12 місяців з дати балансу.

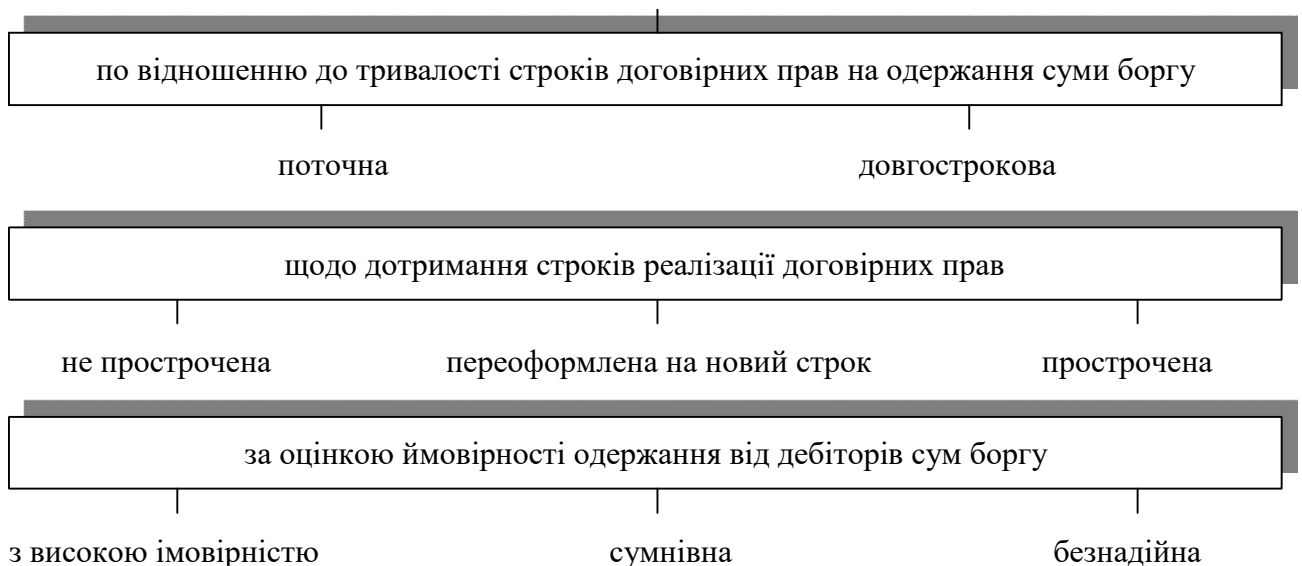
Поточна дебіторська заборгованість (короткострокова) – це заборгованість, що виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців з дати балансу.

Поточна дебіторська заборгованість поділяється на два головних види: товарна і нетоварна (неопераційна).

Товарними називаються операції, якщо йдеться про оплату продукції, яка має натурально-речову форму, робіт і послуг.

Дебіторська заборгованість, що виникає від іншої діяльності підприємства, а саме від операцій інших, чим продаж товарів, надання послуг або виконання робіт, є нетоварною (неопераційною).

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

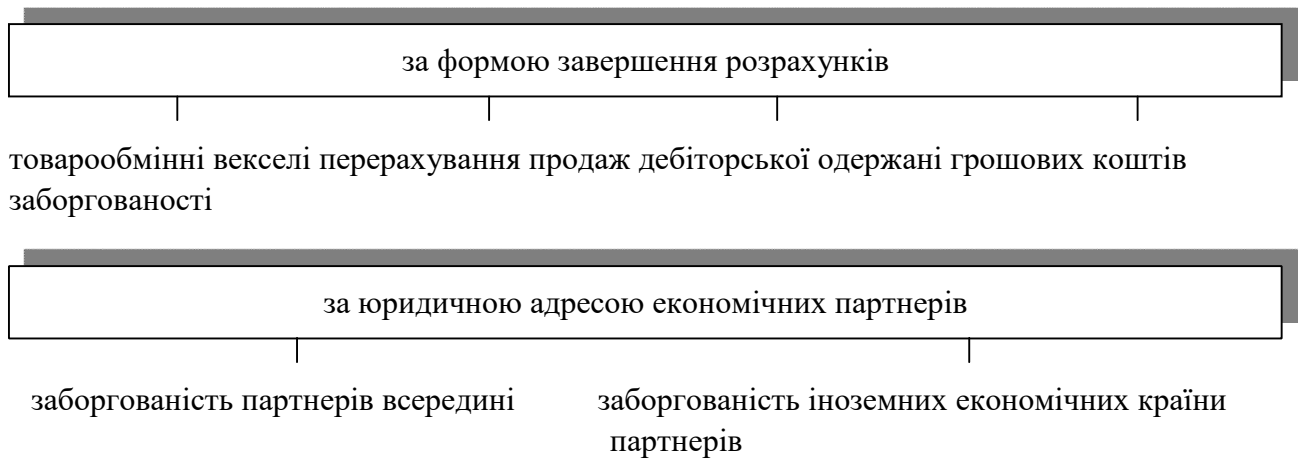

Рис. 2.6. Класифікація дебіторської заборгованості

Розглянемо проблемні аспекти обліку одного з елементів оборотних активів, а саме грошових активів.

Залежно від форми грошей, в якій відбувається грошовий оборот, автори поділяють його на готівковий чи безготівковий [28, с.45]. Механізм руху грошей не залежить від змісту економічної операції, яка стоїть за платежем. З точки зору руху грошей значення має форма, в якій здійснюється платіж, і чи відбувається в процесі платежу зміна цієї форми. Тому можна виділити наступні форми розрахунків: готівкову, безготівкову, і зміна форм (внесення коштів на рахунок в банку, зняття коштів з рахунку). Остання є не окремою частиною грошового обороту, проте вона опосередковує і органічно пов'язує готівковий і безготівковий обороти. Для платежів у безготівковій формі чітко визначені платники і одержувачі коштів, то у готівковій формі є або тільки платники, або тільки одержувачі.

Необхідно відзначити, що з переходом української облікової системи на національні стандарти значно підвищилася самостійність підприємств щодо вибору окремих елементів методики відображення в бухгалтерському обліку господарських операцій, у тому числі безготівкових розрахунків. Особливості методики бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків визначається залежно від таких характеристик господарської операції:

- 1) форма платіжного інструмента розрахунків;
- 2) наявність фактичного руху грошових коштів при здійсненні безготівкових

розрахунків;

3) необхідність наявності акцепту платника;

4) результати здійснення розрахунків: завершення господарської операції або утворення дебіторської (кредиторської) заборгованості;

5) валюта, в якій здійснюються розрахунки, та місце розташування контрагента.

З точки зору особливостей методики здійснення бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків усі платіжні інструменти можна виділити в такі групи:

- ✓ платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, чеки;
- ✓ акредитиви;
- ✓ векселі;
- ✓ платіжні вимоги й інкасові доручення;
- ✓ пластикові картки.

Загальною підставою для безготівкових розрахунків, що передбачають рух грошових коштів, є те, що відображення в облікових регістрах операція знаходить не тільки на підставі використаного підприємством платіжного інструмента, а й підтвердження банку про фактичне списання грошових коштів.

Операції на рахунках виконують за розрахунково-грошовими документами, затвердженими банком (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Основні розрахункові документи

Назва	Призначення документа
Платіжне доручення	Розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунка зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача
Платіжна вимогадоручення	Розрахунковий документ, який складається з двох частин: верхньої – вимоги отримувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів; нижньої – доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунка визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок отримувача

Платіжна вимога	Розрахункових документ, що містить вимогу стягувача або в разі достовірного списання отримувача до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунка платника на рахунок отримувача
Меморіальний ордер	Розрахунковий документ, який складається за ініціативою банку для оформлення операцій зі списання коштів з рахунка платника, внутрішньобанківських операцій, відповідно до нормативно-правових актів НБУ
Акредитив	Договір, що містить зобов'язання банка-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж
Розрахунковий чек	Розрахункових документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунка –(чекодавця) банку-емітенту, в якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів
Вексель	Цінний папір, що засвідчує безумовне грошове зобов'язання боржника (векселедавця) сплатити у певний термін зазначену суму грошей власникові векселя (векселетримачеві)
Виписка банку	Документ, що видається банком підприємству і відображає рух грошових коштів на поточному рахунку

Як свідчать проведені дослідження, на багатьох підприємствах найбільшу питому вагу серед платіжних інструментів займають безготівкові розрахунки з використанням 1-шої групи платіжних інструментів. За допомогою зазначених платіжних документів підприємство може розпоряджатися грошовими коштами, що знаходяться на поточних рахунках у банках. Особливістю методики безготівкових розрахунків за допомогою платіжних доручень, вимог-доручень і чеків є те, що сальдо на рахунках обліку грошових коштів завжди буде мати дебетове значення.

При використанні чеків підприємство перераховує визначену суму грошових коштів на окремий аналітичний банківський рахунок з метою гарантії оплати за чеком Отже, в бухгалтерському обліку підприємства необхідно відкрити аналітичний субрахунок до рахунка 31 „Рахунки в банках” для обліку „заброньованих коштів”. Зазначена форма розрахунків не знайшла широкого застосування у національній практиці (у міжнародній - широко використовується), оскільки вимагає певного відволікання грошових коштів з обігу та через відсутність достатньої системи захисту.

Якщо в угоді між контрагентами передбачено відповідну умову, то підприємства можуть здійснювати розрахунки за допомогою акредитива. При цьому в обслуговуючому банку (банк-емітент) відкриває аналітичний рахунок „Розрахунки акредитивами”, з якого здійснюються розрахунки з бенефіціаром. Одночасно в бухгалтерському обліку підприємства заброньовані кошти також відображаються на дебеті окремого аналітичного субрахунка 3-го порядку до рахунка 31 „Рахунки в банках” (відповідно субрахунок 3 або 4 залежно від валюти розрахунків), у кореспонденції з кредитом рахунка. На якому відображається джерело формування акредитива: власні кошти підприємства - рахунок 31 „Рахунки в банках”, 1-ший або 2-гий субрахунок; кредитні кошти - на рахунку 50 „Довгострокові позики” або рахунок 60 „Короткострокові позики”.

Особливістю бухгалтерського обліку оборотних активів, а саме акредитивної форми розрахунків є те, що аналогічно до обліку розрахунків за допомогою чеків, у національній практиці сальдо на рахунках обліку акредитива може бути виключно дебетовим. Необхідно зазначити, що для підприємства-платника за акредитивом (тобто, утримувача товарів) датою здійснення остаточного розрахунку з контрагентом буде дата списання грошових коштів з акредитивного рахунку.

Узагальнена інформація про наявність і рух грошових коштів підприємства відображається в регістрах бухгалтерського обліку та фінансовій звітності (табл. 2.3).

**Таблиця 2.3 Розкриття інформації про грошові кошти в облікових
регістрах
та фінансовій звітності**

Шифр та назва рахунку	Регістри обліку	Номер рядку в Балансі (Звіті про фінансовий стан) (ф. № 1)	Номер рядку в Примітках до річної фінансової звітності (ф. № 5)	Номер рядку в Звіті про рух грошових коштів (ф. № 3)
-----------------------	-----------------	--	---	--

30 «Каса»	Журнал-ордер № 1 с.-г. Відомість № 1.1 с.-г.	1165	640	3415
31 «Рахунки в банках»	Журнал-ордер № 1 с.-г. Відомість № 1.2 с.-г.	1165	650,660	
33 «Інші кошти»	Журнал-ордер № 1 с.-г. Відомість № 1.3 с.-г.	1165, 1190	670,680	-

Стосовно здійснення безготівкових платежів в Україні, одним із напрямків удосконалення бухгалтерського обліку є подолання догматизму. Протягом багатьох років спостерігалось певне використання різноманітних детальних вказівок та інструкцій щодо ведення обліку, починаючи з первинного і закінчуючи Балансом основної діяльності. Практика ведення обліку в розвинутих країнах свідчить про наявність у них законодавчо закріплених положень щодо річного закриття рахунків, складання звітності та її дослідження, системи обліку затрат і прибутків, методів грошової оцінки. Проте План рахунків має рекомендований характер, отже доцільність і структуру його побудови визначає саме підприємство, виходячи з обсягів власної господарської діяльності й галузевих особливостей, а також форми власності.

На основі проведеного дослідження, запропоновано порядок обліку і перевірки операцій по надходженню, по оприбуткуванню, оцінці і збереженості оборотних активів на базі впровадження в обліковий процес комп'ютерної техніки.

У роботі розроблено рекомендації щодо визначення і відображення в обліку збитків від нестачі оборотних активів.

2.3. Удосконалення бухгалтерського обліку оборотних активів

Система показників бухгалтерського обліку та економічного аналізу фінансового стану повинна служити єдиній меті — оцінці рівня стабільності діяльності про(мислового підприємства у короткостроковій і довгостроковій

перспективах, доцільності співпраці з нею як з діловим партнером. Цій глобальній меті, на думку більшості економістів, служать чотири укрупнених групи показників, які характеризують фінансовий стан суб'єкта: показники фінансової стійкості; показники ліквідності (платоспроможності); показники ділової активності; показники рентабельності. Перераховані групи показників виступають як інструмент об'єктивної оцінки фінансового стану фармацевтичних підприємств, зокрема наявності достатнього обсягу оборотних активів для погашення своїх зобов'язань, планування та управління [2]. Однією з основних характеристик ефективної господарської діяльності фармацевтичних промислових підприємств є оцінка стабільності їхньої діяльності в довгостроковій перспективі, їхньої надійності як ділових партнерів. Цій меті служать показники фінансової стійкості, що характеризують рівень захищеності інтеграції інтересів інвесторів і кредиторів.

Відповідно до економічного словника „гармонізація” - це взаємне узгодження, приведення до системи, уніфікація, координація, упорядкування, забезпечення взаємної відповідальності економічних процесів, відносин, товарів, податків тощо. Гармонізувати означає бути у відповідності з ким-, чим-небудь. В основі цього слова лежить поняття гармонії - узгодженість, стрункість в поєднанні будь-чого [67, с.123]. Отже, термін „гармонізація” означає не стільки сам процес, скільки характеристику, представляє собою бажаний результат - гармонію міжнародної інтеграції. Поняття „гармонізація” наголошує на поєднанні, узгодженні, взаємодії, координації певних систем.

Однак неможливо прийти до чогось єдиного, цільного без певної порівнюваності, упорядкованості, забезпечення взаємної відповідальності в побудові національних облікових систем. Гармонізація в бухгалтерському обліку досягається шляхом встановлення і розробки певної системи правил, дотримання яких надає характеру порівнюваності. Однак вона можлива лише тоді, коли певний її рівень досягається всередині країни, тобто саме на цьому етапі ми повинні говорити про уніфікацію окремих аспектів обліку.

Розглянемо деякі проблемні аспекти бухгалтерського обліку щодо оборотних

активів.

Ключовим моментом, що впливає на організацію обліку на дослідних підприємствах, є форма бухгалтерського обліку - сукупність реєстрів бухгалтерського обліку, порядку й способів узагальнення і реєстрації інформації про господарські операції із оборотними активами.

Історичного розвитку набули декілька форм бухгалтерського обліку, серед них журнальна (найбільш розповсюджена на українських підприємствах), меморіальна, журнал-головна та спрощена форма обліку. Кожна з форм має певні позитивні сторони та недоліки. Порівняльну характеристику форм бухгалтерського обліку, що історично сформувалися, наведено в табл. 2.4

Залежно від обраної форми обліку здійснюється розподіл обов'язків між виконавцями обліку операцій з оборотними активами та відповідальності за їх виконання. Також обрана форма обліку має значний вплив на побудову аналітичного обліку операцій з оборотними активами, ступінь його деталізації.

У даний час вітчизняним обліковцям чинними нормативно-правовими документами [57] запропонована оновлена журнальна форма.

Таблиця 2.4

Порівняльна характеристика історично сформованих форм бухгалтерського обліку із оборотних активів

Форма обліку Критерій	Журнальна	Журнал - Головна	Меморіальна
Наочність	В окремих аспектах недостатня	Достатня	Достатня
Простота будови та виконання	Складна будова реєстрів обліку та непристосованість до комп'ютерної обробки даних	Має невеликі складності через використання значної кількості додатків	Складна через багатократність записів
Зв'язок синтетичного обліку з аналітичним	Достатній	Достатній	Для складання балансу ускладнений
Контроль записів	Оптимальний	Достатній	Достатній
Обмеженість в кількості рахунків	Необмежена	Обмежена	Необмежена
Розподіл праці	Можливий в необхідних обсягах	Обмежений	Можливий в необхідних обсягах

Однак необхідно відзначити таку незручність журнальної форми обліку, як

складність отримання інформації про записи відображені за дебетом окремого рахунка без використання відповідних дебетових відомостей. Більше того, інформацію про рух грошових коштів під час придбання оборотних активів, отримати безпосередньо з інших облікових реєстрів дуже складно (аналогічна проблема існує відносно інформації про операції із їх вибуття).

Таким чином, використовуючи тільки рекомендовані облікові реєстри (без додаткової інформації), заповнити Звіт про рух грошових коштів буде досить складно.

Для вирішення зазначених проблемних аспектів пропонуємо основні напрями удосконалення обліку виробничих запасів, які представлені на рис.2.4.

Наступним організаційним аспектом обліку оборотних активів (МШП) є списання їх з балансу підприємства при передачі в експлуатацію, з одночасною організацією їх оперативного обліку. Оперативний облік переданих в експлуатацію оборотних активів (МШП) доцільно вести з фіксацією прізвища особи, яка їх отримала, дати видачі, кількості виданих МШП та їх облікової вартості.

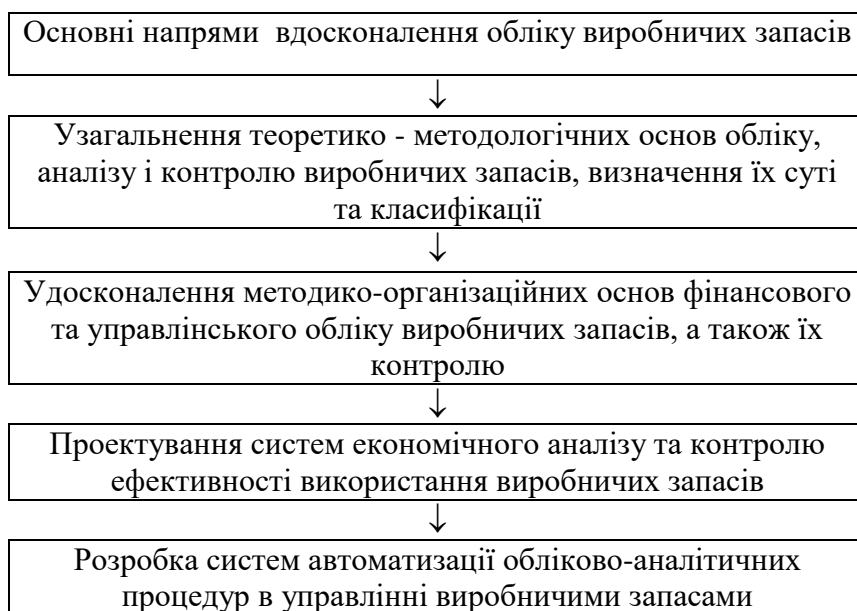

Рис. 2.4. Запропонована структура напрямів удосконалення обліку виробничих запасів.

Одночасно, у процесі впровадження принципів бухгалтерського обліку в вітчизняну практику, мають місце окремі проблеми, пов'язані із

задекларованим значним ступенем свободи судження, наданої суб'єктам господарювання в організації та методиці ведення обліку, яка не може бути реалізованою повною мірою через негнучкість фіскальної податкової політики. Прикладом впливу вимог податкового законодавства на організацію і методику обліку оборотних активів (а саме запасів) може слугувати визнання запасів активами.

Необхідно визнати, що в зарубіжній практиці також є розбіжності між фінансовим та податковим обліком, але в цілому об'єкт оподаткування для податку на прибуток формується у фінансовому обліку з відповідними корекціями на податкове законодавство, як правило пов'язаними з надання конкретному підприємству пільг або використанням за бажанням підприємства, особливих методів обліку окремих господарських операцій [72, с.96].

До напрямів удосконалення обліку та відображення звітності оборотних активів виробничих підприємств відноситься уніфікація вимог фінансового та податкового обліку, оскільки окремі вимоги податкового законодавства спотворюють економічний зміст деяких господарських операцій. До таких операцій можна віднести безоплатне отримання, передачу оборотних активів. Згідно вимог податкового законодавства до складу валових доходів підприємств включають вартість безкоштовно отриманих оборотних активів. Організація-донор повинна сторнувати валові витрати і податковий кредит та додатково нараховувати валові доходи і податкові зобов'язання з ПДВ.

Разом з тим, у податковому обліку не передбачений механізм визначення вартості, за якою безоплатно отримані оборотні активи відображаються у податковому обліку. В даному випадку пропонується враховувати вартість за якою безкоштовно отримані запаси відображаються у фінансовому обліку підприємства-отримувача. Згідно вимог П(С)БО 9 „Запаси”, такою вартістю буде справедлива вартість. Також виникають проблемні питання під час безоплатної передачі оборотних активів. Зокрема, у підприємства, яке здійснює такі операції, згідно вимог податкового законодавства, утворюються

валові доходи як від продажу, що суперечить економічному змісту операцій. Враховуючи те, що під час продажу оборотних активів, до складу валового доходу включається виручка від реалізації (за вирахуванням суми податкового зобов'язання з ПДВ), яка при їх безоплатній передачі дорівнює нулю, фактично від зазначених операцій підприємство матиме тільки валові витрати у вигляді балансової вартості переданих оборотних активів. Зазначене трактування не співпадає з фіскальним підходом контролюючих органів.

Для кращого розуміння впливу податкового обліку на фінансовий облік оборотних активів та їх відображення у фінансовій звітності, досліджені та згруповані основні відмінності між вимогами зазначених обліків.

У фінансовому обліку відображаються всі оборотні активи (запаси), а у податковому - тільки ті, що, з позицій податкового обліку, беруть участь в господарській діяльності.

Перейдемо до розгляду удосконалення бухгалтерського обліку щодо наступного елементу оборотних активів, а саме дебіторської заборгованості, можливості її рефінансування. Рефінансування - це система заходів, що забезпечують прискорення переведення оборотних активів (дебіторської заборгованості) в інші форми оборотних активів (грошові активи, цінні папери тощо). Однією з основних форм рефінансування дебіторської заборгованості є факторинг.

Факторинг має незначний термін застосування, проте дуже відомий на Заході, тому що підприємство відразу отримує гроші під час продажу дебіторських рахунків, хоча ця операція є досить дорогою для підприємства. На Україні факторинг поки що не одержав належного поширення за наступними причинами, по-перше через відсутність до недавнього часу необхідної законодавчої бази, розробленої методики.

Проаналізувавши розвиток факторингу, його виникнення і становлення, ми встановили наступні ознаки: факторинг - це:

- 1) дебіторська заборгованість, яка продається компанії, за певну плату, підприємство передає право на одержання коштів за дебіторською

заборгованістю;

2) один із видів позик. Основою сучасного факторингу в західних країнах - надання комерційного кредиту у вигляді відстрочення платежу за поставлені товари, іноді - у формі відкритого рахунку. Покупець погашає заборгованість у строки обумовлені сторонами в договорі. Ризик по несплаті або несвоєчасній оплаті бере на себе факторингова компанія, оплачує суму переуступлених їй платіжних вимог;

3) механізм фінансування, що передбачає надання комплексу фінансових послуг;

Застосування факторингових операцій сприяє зменшенню втрат, а саме:

- * уникнути втрат за безнадійними боргами;
- * не витратити кошти для утримання агентів по кредитуванню;
- * уникнути фінансових ризиків;
- * зменшити час для обліку розрахункових операцій;
- * підвищити ефективність роботи спеціалізованого персоналу.

Факторинг здійснюється за оборотними активами (дебіторською заборгованістю за товарними операціями), синтетичний облік яких ведеться на рахунку 36 „Розрахунки з покупцями і замовниками” та 371 „Розрахунки за виданими авансами”. За іншими видами заборгованостей, на нашу думку, застосування факторингу є неправомірним.

Дебіторська заборгованість покупців є одним з елементів оборотних активів підприємства, її продаж є операційною діяльністю, тому пропонуємо вести на рахунках 949 „Інші витрати операційної діяльності” - списання балансової величини дебіторської заборгованості та понесених у зв'язку з цим витрат (комісійна винагорода посереднику тощо), 719 „Інші доходи від операційної діяльності” - виручка, одержана від реалізації боргів.

Комісійна винагорода, що виплачується фінансовому посереднику, виплачується за обслуговування та за надані в кредит кошти. Перший елемент присутній в усіх угодах, другий - тільки при факторингу з регресом [86, с16]. Плата за обслуговування є винагородою за страхування підприємства від

сумнівних боргів. Плата за отримані в кредит кошти є винагородою за користування факторинговим кредитом в період між продажем дебіторської заборгованості з регресом фінансовому посереднику і стягнення її з покупця. Процентна ставка плати відповідає ставці проценту, що стягується комерційним банком при наданні підприємствам позик на придбання товарно-матеріальних цінностей [36].

Бухгалтерські проводки з обліку факторингових операцій у підприємства-кредитора, що реалізує оборотні активи (дебіторську заборгованість), будуть наступними (табл. 2.5). Дохід від факторингової операції визначається в розмірі балансової суми оборотних активів (дебіторської заборгованості).

Таблиця 2.5

Кореспонденція рахунків з обліку факторингових операцій

№ запису	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Податковий облік	
		дебет	кредит	ВД	ВВ
1	Відвантажено продукцію покупцю	36	70	ВД	
2	Нараховано ПДВ	70	64	ПЗ	
3	Списана фактична собівартість продукції	90	26	-	-
4	Списано витрати і доходи на фінансові результати	79	90,92,93	-	-
5	Різниця між доходом і ПДВ	70	79	-	-
6	Зараховано на рахунок в банку платіж факторинговій фірмі у зв'язку з продажем боргу покупцю	31	719	-	-
7	Списано реалізовану дебіторську заборгованість	949	36	-	-

На нашу думку, запропоновані записи з обліку факторингових операцій є простими у використанні і надають реальну інформацію про дохід від їх здійснення. Фінансовий результат від операцій з факторингу відображається на рахунку 793 „Результат іншої звичайної діяльності”.

Отже, можна узагальнити інформацію щодо дебіторської заборгованості та сформулювати її за терміном погашення й за видами відповідно до вимог НП(С)БО 1, Плану рахунків та Інструкції про його застосування у табл. 2.6.

Особливостями організації обліку дебіторської заборгованості є те, що при її віднесенні до поточної або довгострокової до уваги береться не загальний

очікуваний строк оплати згідно з договором, а очікуваний строк до погашення, який залишився з дати балансу.

Таблиця 2.6

Відображення дебіторської заборгованості за терміном погашення й за видами на облікових рахунках та в статтях балансу

Облікові рахунки згідно а Планом рахунків				Код рядка ф.1
Синтетичні рахунки		Субрахунки		
Дебіторська заборгованість				
За терміном погашення	Код	За видами	Код	
1	2	3	4	5
Довгострокова дебіторська заборгованість	18	Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду	181	1040
		Довгострокові векселі одержані	182	1040
		Інша дебіторська заборгованість	183	1040
Поточна дебіторська заборгованість:				
Короткострокові векселі одержані	34	Короткострокові векселі, одержані в нац. валюті	341	1120
		Короткострокові векселі, одержані в іноз. валюті	342	1120
-	-	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (чиста реалізаційна вартість)	-	1125
Розрахунки з покупцями та замовниками	36	Розрахунки з вітчизняними покупцями	361	1125
		Розрахунки з іноземними покупцями	362	
Резерв сумнівних боргів	38	За дебіторами	-	1125
Розрахунки з різними дебіторами	37	Розрахунки за виданими авансами	371	1130
		Розрахунки з підзвітними особами	372	11550
		Розрахунки за нарахованими доходами	373	1140
		Розрахунки за претензіями	374	1155
		Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків	375	
		Розрахунки за позиками членам кредитних спілок	376	
		Розрахунки з іншими дебіторами	377	1155

Автори численних наукових статей [13; 21; 53; 70] вважають, що запровадження Звіту про рух грошових коштів дуже важливе на даний момент завдяки можливості простеження використання грошових коштів на підприємстві, проведення комплексного аналізу грошових потоків та управління ними.

Мета складання Звіту про рух грошових коштів сформована не чітко. Крім того, у примітках потрібно навести багато інформації, яка б могла б знайти

відображення у Звіті про: склад грошових коштів, склад статей „Інші надходження”, „Інші платежі” та інших статей, які об’єднують декілька видів грошових потоків; негрошові операції інвестиційної і фінансової діяльності; наявність значного сальдо грошових коштів, які є в наявності у підприємства і недоступні до використання.

Складання Звіту можливе за двома методами: прямим і непрямим. Постає питання: чому ж законодавці зупинились на поданні Звіту в частині операційної діяльності саме за непрямим методом. Відповідно до принципів міжнародного обліку метод розрахунку грошових потоків від операційної діяльності вибирається підприємством самостійно, хоча перевага надається непрямому методу.

Прямий метод має більш просту процедуру підрахунку. Він безпосередньо пов’язаний з регістрами бухгалтерського обліку, зручний для розрахунку показників і контролю за надходженням і витрачанням грошових коштів. При цьому перевищення надходжень над виплатами як по підприємству загалом, так і за видами діяльності означає їх приплив, а перевищення виплат над надходженнями – їх відтік.

На довгострокову перспективу прямий метод розрахунку надає можливість оцінити рівень ліквідності підприємства.

Для оперативного управління фінансами прямий метод може використовуватися для контролю за процесом формування виручки від реалізації продукції і висновків відносно достатності грошових коштів для платежів за фінансовими зобов’язаннями.

Недоліком цього методу є те, що він не враховує взаємозв’язок отриманого фінансового результату і зміни абсолютного розміру грошових коштів підприємства.

Непрямий метод має перевагу з аналітичної точки зору, оскільки дозволяє визначити взаємозв’язок отриманого прибутку зі зміною величини грошових коштів.

Розрахунок грошових потоків за непрямим методом ведеться від показника

чистого прибутку з необхідними коригуваннями на статті, які не відображають рух реальних грошей за відповідними статтями.

У формах фінансової звітності країн з ринковою економікою коригування прибутку за рахунок операцій за рахунками запасів і затрат відображається однією статтею: зміна чистого оборотного капіталу (оборотні активи - короткострокові пасиви). Збільшення чистого оборотного капіталу свідчить про відтік грошових коштів, а його зниження – про приплив. Необхідно також врахувати відтік грошей у зв'язку з реальними чи фінансовими інвестиціями, які також не знаходять відображення в показнику прибутку.

Порівняння надходжень і виплат дозволяє визначити фінансовий результат за кожним видом діяльності і вивчити ті господарські операції, які спричинили приплив чи відтік грошей за період, зрозуміти їх причину і вчасно прийняти рішення, направлене на стабілізацію грошових потоків. В подальшому отримані дані можна використовувати для прогнозування грошових потоків на наступний період. Загальне збільшення грошових коштів за період не завжди означає покращення фінансового стану підприємства – все залежить від того, на які види діяльності були направлені грошові кошти, які спричинили приріст чи зниження загального об'єму фінансових ресурсів.

На нашу думку, в обліковій практиці підприємств доцільно передбачити складання Звіту про рух грошових коштів за самостійно обраним методом. З огляду на розглянуте, вважаємо, що непрямий метод є більш зручним для користувачів завдяки простій методиці підрахунку.

Враховуючи все вищезазначене, ми вважаємо, що непрямий метод є більш зручним для користувачів завдяки простій методиці підрахунків.

Однією з причин необхідності чіткого визначення статей балансу є його порівнюваність за всіма підприємствами народного господарства, яка проводиться статистичними органами. Раніше було відомо мету подання балансу, адже він дозволяв визначити порівнювані показники по всьому господарству країни. На жаль захоплення „міжнародним обліком” призвело до втрати можливості порівняння облікових даних різних підприємств однієї

галузі. У більшості випадків баланс складається за принципом швидкої здачі з тотожним активом та пасивом, який згодом залишається, на нашу думку, в архівах статистичних органів так і не використаним.

В літературі розкривається 2 традиційних підходи до організації бухгалтерського обліку, наслідки яких зовсім протилежні (рис.2.5).

Підвищення взаємопроникнення та порівнюваності облікової інформації в системі статистики дозволить збільшити реальність узагальнених показників, проводити деталізований аналіз, тобто виступати в якості бази даних при з'ясуванні тенденцій розвитку економіки.

Підходи до організації бухгалтерського обліку

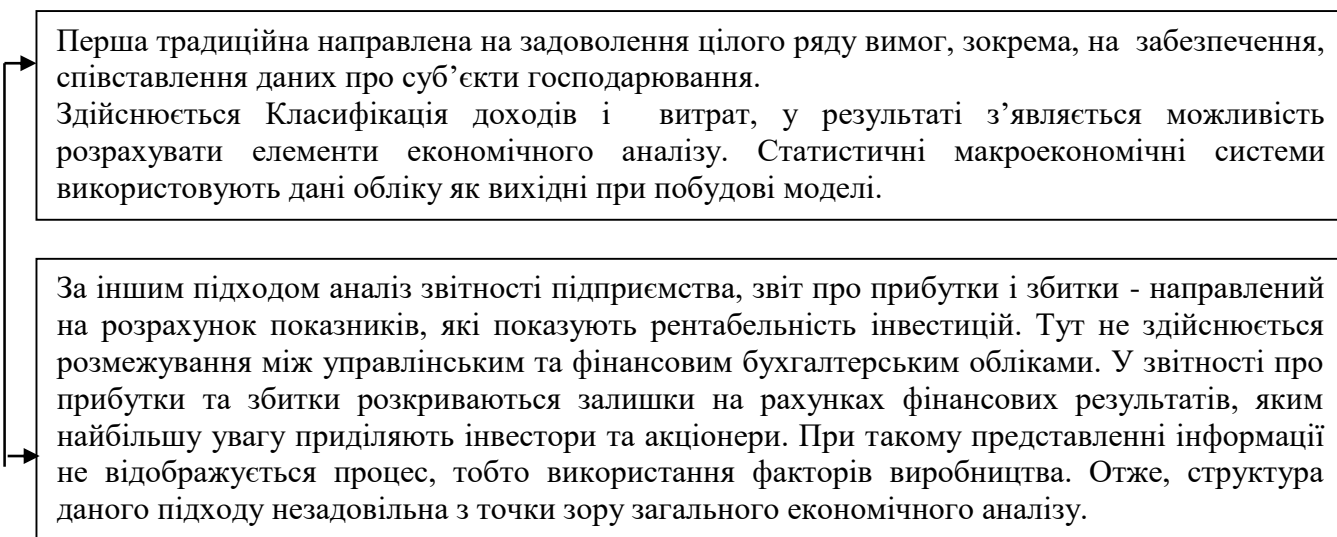

Рис.2.5 Традиційні підходи до організації бухгалтерського обліку.

У результаті порівняння практики взаємодії бухгалтерського обліку та податкового законодавства в зарубіжних країнах були визнані два основні аспекти:

- чи повинні результати від фінансово-господарської діяльності в бухгалтерському обліку використовуватись для цілей оподаткування;
- чи потрібно відокремити фінансові результати від результатів для цілей оподаткування. Дані аспекти часто є предметом диспутів в економічно розвинутих країнах. Не дивлячись на те, що існують відмінності між двома підходами, практика обліку відрізняється в усьому світі, відсутні ідеальні

системи взаємодії бухгалтерського обліку та оподаткування.

Для наближення національних стандартів до міжнародних вимог необхідно проводити роботу з дослідження та узагальнення концепцій бухгалтерського обліку, зокрема в частині обліку оборотних активів, закладених не лише в міжнародних стандартах та існуючій на той час вітчизняній обліковій системі, а й провести порівняння особливостей обліку в декількох країнах з подібними політичними, економічними факторами за наступними аспектами:

- ступінь узгодженості та несуперечності між національними стандартами;
- об'єктивність і адекватність відображення в міжнародних стандартах економічної сутності процесів національного бізнесу.

Нагальною проблемою сьогодні у вирішенні проблем, пов'язаних з обліком оборотних активів, є впровадження концепції, яка передбачає реалізацію заходів, які б забезпечили:

- розширення оперативних можливостей бухгалтерського обліку;
- підвищення достовірності та порівнюваності облікової інформації в частині отримання зведених фактичних показників щодо оборотних активів органами статистики, податкової служби для прийняття раціональних рішень на рівні держави щодо коригування окремих нормативних актів.

З огляду на складність та актуальність, проблема удосконалення бухгалтерського обліку та звітності, у магістерській роботі проаналізовано облікові реєстри, рекомендовані чинними нормативними актами для обліку оборотних активів.

Запропоновано організацію аналітичного обліку витрат з вибуттям оборотних активів, яка полягає у відображенні вартості запасів, які не пов'язані з господарською діяльністю підприємства на окремих субрахунках до рахунків обліку витрат.

Проведено порівняльний аналіз методів складання Звіту про рух грошових коштів.

Доведено доцільність використання факторингу за товарною дебіторською

заборгованістю, удосконалено кореспонденцію рахунків з обліку факторингових операцій без врахування комісійної винагороди, а також з її врахуванням.

РОЗДІЛ 3.

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

3.1. Інформаційне забезпечення та методика аналізу оборотних активів

Обліковий процес на Ялтушківській ДСС ІБК і ЦБ НААН України закінчується складанням звітності на підставі об'єднання даних поточного обліку, що забезпечує можливість розрахунку показників господарської діяльності, необхідних для проведення аналізу. Ефективність прийнятих управлінських рішень значною мірою залежить від достовірності, повноти, доречності та своєчасності інформації, що відображена у фінансовій звітності. Фінансова звітність складається з: Балансу (Звіту про фінансовий стан), Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), Звіту про рух грошових коштів, Звіту про власний капітал і приміток до фінансової звітності [63]. Примітки до фінансової звітності є сукупністю показників і пояснень, які забезпечують деталізацію й обґрунтованість статей фінансової звітності, а також іншої інформації, розкриття якої передбачено відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності [63].

Інформація цієї звітності з урахуванням усього масиву даних бухгалтерського обліку складають базу даних аналізу оборотних активів. Ця специфіка може характеризувати масиви даних, що виступають як інформаційні потоки оперативного, перспективного і ретроспективного аналізу. Розкриття

можливостей окремих форм звітності в частині відображення інформації, яка застосовується для аналізу оборотних активів відобразимо у таблиці 3.1.

Очевидним є те, що бухгалтерський Баланс і Звіт про фінансові результати є основними документами, які формують систему показників про майновий і фінансовий стан підприємства та результати його фінансово-

Таблиця 3.1

Можливості окремих форм звітності в частині відображення інформації про оборотні активи підприємства

Форма звітності	Розшифрування
1. Баланс (Звіт про фінансовий стан) (форма №1)	Відображає інформацію про величину і склад оборотних активів на дату заповнення форми. Дозволяє простежити абсолютні і відносні зміни величини оборотних активів, структурні зрушення, розрахувати показники ліквідності. Так само необхідно враховувати інформацію, зазначену поза балансом (товарно- матеріальні цінності, прийняті на відповідальне зберігання; товари, прийняті на комісію; списана у збиток заборгованість неплатоспроможних дебіторів; отримані забезпечення зобов'язань і платежів)
2. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (форма №2)	Представлена в ньому інформація про фінансові результати (чистий дохід від продажу продукції, валовий прибуток, прибуток (збиток) до оподаткування, чистий прибуток (збиток) звітного періоду); використовується при розрахунках показників оборотності та рентабельності оборотних активів
3. Звіт про власний капітал (форма №3)	Дозволяє зробити висновки про динаміку фінансової стійкості організації. Представлена у звіті інформація по резервах дозволяє визначити фактичну величину окремих елементів оборотних активів і використовувати її при проведенні внутрішньогосподарського аналізу
4. Звіт про рух грошових коштів (форма №4)	Являє детальну інформацію про рух грошових коштів організації, одному з найважливіших елементів оборотних активів. Його дані дозволяють провести детальний аналіз факторів, що викликали зміну величини грошових коштів
5. Примітки до річної фінансової звітності (форма №5)	У VI розділі «Грошові кошти» зазначається інформація про залишки грошових коштів. У розділі VII «Забезпечення та резерви» відображається інформація, яка використовується при аналізі дебіторської заборгованості, оскільки дозволяє виявити забезпеченість окремих сум зобов'язань різними майновими об'єктами. У VIII розділі «Запаси» описується інформація про всі види запасів: обсяги надходження за звітний період, обсяги вибуття, балансова вартість на кінець звітного періоду, можливі зміни у вартості на дату балансу [63].

	<p>У IX розділі «Дебіторська заборгованість» вказується інформація по дебіторській заборгованості господарюючого суб'єкта. Її відображення в даній формі дозволить аналітику проводити розгорнутий аналіз величини, структури і руху дебіторської заборгованості, а також розраховувати окремі коефіцієнти покриття.</p>
--	--

господарської діяльності. Однак, при цьому результати господарських операцій підприємства можна оцінити лише за умови, що відомі всі обставини, які супроводжують такі операції. У зв'язку з цим керівництво підприємства повинно забезпечити користувачів якісною інформацією. Безспірним є той факт, що звітність – основне джерело інформації. Кожний суб'єкт господарювання намагається знати все про господарське життя свого підприємства і напрямки його розвитку. Склад та структура звітності може розроблятися у залежності від потреб підприємства, така звітність буде індивідуальна і її будуть використовувати тільки працівники конкретного підприємства. Форми і методика обчислення показників звітності, розроблені й затверджені на рівні держави, є загальними та універсальними, всі підприємства повинні організувати її складання та представлення до державних органів.

Наказом Міністерства фінансів України «Про Примітки до річної фінансової звітності» визначено, що у Примітках може наводитися інша інформація, яка керівництвом підприємства визнана суттєвою і дає більш повну та об'єктивну картину про фінансове становище і результати діяльності підприємства [63].

Як стверджує П.А. Хомин, звітність підприємств – це система показників, що охоплює і характеризує результати їхньої виробничофінансової діяльності за певний період. Розглянувши окремі визначення суті звітності, можна визначити два напрями її трактування: з одного боку, вона є економічною інформацією про фінансовий стан, виробничу і фінансовогосподарську діяльність підприємства, а з іншого, – звітність як елемент бухгалтерського обліку – це метод узагальнення і подання інформації про результати діяльності

підприємства. Звітність включає не тільки систему економічних показників, а й сукупність способів і прийомів узагальнення даних обліку та фінансового стану підприємства. Отже, це не тільки впорядкована система економічних показників, які відображають умови та результати виробничої й фінансово-господарської діяльності підприємств за звітний період, а й сукупність способів та прийомів узагальнення даних поточного обліку для управління. Вважаємо за доцільне внутрішньогосподарську звітність називати управлінською, що більшою мірою характеризує її сутність і призначення для користувача.

Фінансова звітність сільськогосподарських підприємств формується з дотриманням таких принципів: автономності підприємства; безперервності діяльності; нарахування; повного висвітлення; послідовності; превалювання змісту над формою; єдиного грошового вимірника [63].

Всі суб'єкти економічних відносин зацікавлені у показниках фінансово-господарської діяльності юридичної чи фізичної особи, в економічному взаємозв'язку з якою перебувають або ж хотіли б перебувати. Це стосується інвесторів, банків, постачальників та інших кредиторів, клієнтів (замовників) уряду та громадськості.

Наведений перелік стосується зовнішніх користувачів інформації, проте даних фінансової звітності деякою мірою недостатньо для оперативного керівництва виробничим процесом і виникає необхідність застосування підприємствами деревообробної промисловості внутрішньої (управлінської) звітності. На нашу думку, в сучасних умовах господарювання особливе місце приділяється управлінській звітності як джерелу формування повної й достовірної інформації про діяльність сільськогосподарських підприємств. Необхідність розширення системи обліку як основного джерела формування фінансової та управлінської звітності обумовлена потребою сучасного інформаційного забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень. Залишається важливим розкриття концептуальних підходів щодо визначення основоположних принципів ведення бухгалтерського обліку і складання

звітності, як фінансової, так і управлінської.

На наш погляд, метою складання внутрішньої (управлінської) звітності сільськогосподарських підприємств є задоволення інформаційних потреб внутрішнього управління шляхом надання вартісних і натуральних показників, що дозволяють оцінювати і контролювати, прогнозувати і планувати діяльність структурних підрозділів сільськогосподарських (окремі напрями їх діяльності), а також конкретних менеджерів. Точність та обсяг наведених даних залежать від організаційно-технологічних та економічних особливостей.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачено, що підприємство самостійно розробляє систему та форми внутрішньогосподарського обліку, звітності й контролю господарських операцій з метою обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів [75].

Основна мета аналізу оборотних активів - вчасне виявлення й усунення недоліків управління оборотним капіталом і знаходження резервів підвищення інтенсивності та ефективності його використання.

Аналіз оборотних активів підприємства включає п'ять етапів.

На першому етапі аналізу розглядається динаміка загального обсягу оборотних активів підприємства; темпи зміни середньої їх суми в зіставленні з темпами зміни обсягу реалізації продукції і середньої суми всіх активів; динаміка питомої ваги оборотних активів у загальній сумі активів підприємства.

На другому етапі аналізу розглядається динаміка складу оборотних активів підприємства в розрізі основних їх видів:

- ✓ запасів сировини та матеріалів;
- ✓ запасів готової продукції; дебіторської заборгованості; □ залишків грошових активів.

На даному етапі аналізу розраховуються та вивчаються темпи зміни суми кожного із цих видів оборотних активів у зіставленні з темпами зміни обсягу

виробництва й реалізації продукції; розглядається динаміка питомої ваги основних видів оборотних активів у загальній їх сумі.

Аналіз складу оборотних активів підприємства за окремими їх видами дозволяє оцінити рівень ліквідності.

На третьому етапі аналізу вивчається оборотність окремих видів оборотних активів у загальній їх сумі.

Цей аналіз проводиться з використанням показників – коефіцієнта оборотності та періоду обороту оборотних активів. На даному етапі аналізу встановлюється загальна тривалість і структура операційного, виробничого й фінансового циклів підприємства; досліджуються основні фактори, що впливають на тривалість цих циклів.

На четвертому етапі визначається рентабельність оборотних активів.

На п'ятому етапі аналізу розглядається склад основних джерел фінансування оборотних активів - динаміка їх суми та питомої ваги в загальному обсязі фінансових засобів, інвестованих у ці активи; визначається рівень фінансового ризику, що генерується сформованою структурою джерел фінансування оборотних активів.

Результати аналізу дозволяють визначити загальний рівень ефективності використання оборотних активів підприємства та виявити основні напрями його підвищення в майбутньому періоді.

3.2. Аналіз формування та використання оборотних активів

Перехід до ринкової економіки потребує від підприємства підвищення ефективності виробництва, конкурентоспроможності продукції на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, ефективних форм господарювання і управління виробництвом, активізації підприємництва тощо.

Важлива роль у реалізації цих завдань приділяється економічному аналізу господарської діяльності підприємств. З його допомогою виробляються стратегія і тактика розвитку підприємства, обґрунтовуються плани та

управлінські рішення, здійснюється контроль за їх виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності виробництва. Поліпшення фінансового стану є важливим фактором у системі заходів щодо зміцнення економіки підприємств.

Метод економічного аналізу, як і метод будь-якої науки, визначається змістом і особливостями предмету, тими конкретними цілями, вимогами і завданнями, які ставляться перед аналізом на даному етапі економіки і на перспективу. Якщо предмет відповідає на питання, що ми вивчаємо, то метод - як ми вивчаємо, якими способами і прийомами.

При аналізі застосовують сукупність прийомів, які складають його спеціальний науковий апарат. З деякою умовністю їх поділяють на традиційні (класичні) і економіко-математичні. Основними традиційними прийомами вважають порівняння, середні і відносні величини, балансовий метод, елімінування, групування, графічний метод.

Розглянемо такі загальноновизнані методи аналізу, якими може скористатися фінансовий аналітик:

1. Порівняльний аналіз;
2. Елімінування;
3. Графічний метод;
4. Індексний метод.

В економічному аналізі порівняльний метод вважають одним з найважливіших, оскільки з нього власне, і розпочинається аналіз. Порівняння - це науковий метод пізнання, у процесі якого невідоме (досліджуване) явище, предмети зіставляють із уже відомими, досліджуваними раніше для виявлення загальних ознак або відмінностей між ними.

Порівняння звітних показників з даними попередніх періодів дозволяє охарактеризувати результати діяльності підприємства в динаміці. В економічному аналізі розрізняють такі види порівняльного аналізу: горизонтальний, вертикальний, трендовий.

Горизонтальний аналіз - це перегляд всіх статей активу і пасиву по горизонталі. Він дозволяє виявити тенденції змін окремих статей активу і пасиву балансу, визначити їх зміни в абсолютному і відносному вираженні на кінець аналізованого періоду в порівнянні з його початком.

За даними балансу визначається вартість усього майна Ялтушківської ДСС ІБКЦБ НААН України і сума джерел утворення цього майна на певну звітну дату. Детальний аналіз цього питання дозволяє встановити до якої межі можна розраховувати власні кошти, скільки треба взяти позики, а також наскільки ефективно використовуються кошти - власні і позичені.

Таблиця 3.2

Горизонтальний аналіз балансу підприємства

Показники	2016	2017	2018	Відхилення (+; -)	
	тис. грн.	тис. грн.	тис. грн.	Абсолютне	Відносне
Актив					
I. Необоротні активи:	8095	8695	8622	527	106,5
Нематеріальні активи	4330	4330	4330	0	0
Незавершені капітальні інвестиції					
Основні засоби	3763	4363	4290	527	106,5
Інші фінансові інвестиції					
Довгострокові біологічні активи	2	2	2	0	0
Відстрочені податкові активи					
Інші необоротні активи					
II. Оборотні активи	5505	6916	4221	-1284	76,7
Запаси	4206	5695	3189	-1017	75,8
Поточні біологічні активи	14	14	14	0	0
Дебіторська заборгованість	955	955	955	0	0
Гроші та їх еквіваленти	330	252	63	-267	19,1
Витрати майбутніх періодів					
Інші оборотні активи					
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття					
БАЛАНС	13600	15611	12843	-757	94,4
Пасив					
I. Власний капітал	11499	13388	11201	-298	97,4
Зареєстрований (пайовий) капітал	4223	4223	8553	4330	202,5
Капітал у дооцінках					
Додатковий капітал	4330	4330	0	-4330	0
Резервний капітал					
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	2946	4835	2648	-298	89,9
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення					
Довгострокові забезпечення					

Цільове фінансування					
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	2101	2223	1642	-459	78,1
Короткострокові кредити банків					
Поточна кредиторська заборгованість	2101	2223	1642	-459	78,1
Доходи майбутніх періодів					
Інші поточні зобов'язання					
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття					
БАЛАНС	13600	15611	12843	-757	94,4

Порівнюючи питому вагу окремих складових майна, можна зробити висновки щодо змін його структури.

Бачимо з розрахунків найбільшу питому вагу в активі балансу станом на звітний рік займають необоротні активи 8622 тис.грн., з них найбільше становлять нематеріальні активи – 4330 тис.грн..

Тому зростання необоротних активів відносно до базового року на 527 тис.грн. свідчить про збільшення капітальних вкладень та вкладень в обладнання, що говорить на користь підприємства.

А в оборотних активах найбільшу питому вагу займають запаси 3189 тис.грн., що на 1017 тис.грн. менше порівняно 2016 роком.

Поточні біологічні активи та дебіторська заборгованість протягом аналізованого періоду не змінилась.

Далі розпочинемо аналіз з оцінки змін складу і структури активів господарюючого суб'єкта за формою балансу згідно з НП(С)БО 1 (таблиця 3.3).

За даними аналітичної таблиці 3.3 можна зробити висновок, що на кінець року вартість майна підприємства становила 12843 тис. грн., тобто за звітний період майно підприємства зменшилось на 2768 тис. грн. (17,77 %) відносно до його величини на початок року.

Так, зменшення відбулося за рахунок таких факторів:

- 1) зменшення необоротних активів на 73 тис. грн. (0,84%);
- 2) зменшення оборотних активів на 2695 тис. грн. (39%).

Наведені розрахунки показують, що темп зниження вартості оборотних коштів був більшим, ніж темп зниження вартості необоротних активів, що

сприяло змінам у структурі між основним і оборотним капіталом. Так, на початок звітнього року частка необоротних активів у валюті балансу склала 55,7%, 44,3% від загального капіталу складав оборотний капітал. На кінець звітнього періоду це співвідношення склало 67,13% і 32,87% відповідно. При цьому спостерігаються зміни і в складі самого оборотного капіталу. Отож зазначаємо, що в динаміці по деяких складових оборотних засобів (матеріальні оборотні засоби, грошові кошти) відбулося зменшення, а по деяких зміни відсутні (дебіторська заборгованість). В цілому структура активів підприємства є задовільною.

Таблиця 3.3

Аналіз складу і структури активів Ялтушківської дослідно-селекційної станції, 2018 р.

Показник	На початок року		На кінець року		Відхилення		
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	за питомою вагою, %
Необоротні активи	8695	55,70	8622	67,13	-73	99,16	11,42
Оборотні активи	6916	44,30	4221	32,87	-2695	61,0	-11,42
Всього	15611	100,0	12843	100,0	-2768	82,23	X
Матеріальні оборотні засоби	6966	85,2	4221	80,6	-2745	60,6	-4,6
Грошові кошти та їх еквіваленти, інші поточні фінансові інвестиції	252	3,1	63	1,2	-189	25,0	-1,9
Дебіторська заборгованість	955	11,7	955	18,2	-	-	6,5
Інші оборотні активи	-	-	-	-	-	-	-
Всього оборотних засобів	8173	100,0	5239	100,0	-2934	64,10	X

Наступним кроком є аналіз змін поточних активів балансу як найбільш мобільної частини капіталу.

Насамперед оцінюються зміни в наявності і структурі оборотного капіталу за найважливішими його складовими (таблиця 3.4).

З даних таблиці 3.3 видно, що сума оборотного капіталу зменшилась на 2695 тис. грн. Це відбулося за рахунок зменшення вартості готової продукції та виробничих запасів відповідно на 1463 тис. грн. та 253 тис. грн. та грошових коштів підприємства на 189 тис. грн. При цьому залишки поточних біологічних активів та дебіторської заборгованості не змінились і відповідно складають 14 тис. грн. та 955 тис. грн.

Таблиця 3.4

Аналіз оборотних активів Ялтушківської дослідно-селекційної станції, 2018 р.

Стаття активу	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення, тис. грн.	Зміна в структурі, %
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %		
1. Виробничі запаси	621	9,0	368	8,7	-253	-0,3
2. Незавершене виробництво	1977	28,6	1187	28,2	-790	-0,4
3. Готова продукція	3097	44,8	1634	38,7	-1463	-6,1
4. Товари	-	-	-	-	-	-
5. Поточні біологічні активи	14	0,2	14	0,3	-	
6. Усього матеріальних оборотних засобів	5709	82,6	3203	75,9	-2506	-6,7
7. Дебіторська заборгованість	955	13,8	955	22,6	-	8,8
8. Поточні фінансові інвестиції	-	-	-	-	-	-
9. Грошові кошти та їх еквіваленти	252	3,6	63	1,5	-189	-2,1
10. Інші оборотні активи	-	-	-	-	-	-
11. Оборотний капітал	6916	100,0	4221	100	-2695	X

Для нормальної успішної життєдіяльності підприємства виробничі запаси повинні бути оптимальними. Це означає, що на підприємстві мають бути обґрунтовані розрахунки щодо їх потреби, налагоджені постійні канали з постачальниками, які успішно виконують свої договірні зобов'язання;

вироблено правильні обсяги продукції па внутрішньогосподарські потреби, яка виступає в даному випадку як виробничі запаси (зерно як посадковий матеріал, насіння соняшнику, призначене для посіву, зелена маса на корм худобі тощо).

Недостатній обсяг виробничих запасів негативно впливає на фінансовий стан підприємства. Зменшення вкладання запасів у виробничі запаси призводить до дефіциту окремих їх видів, збоїв у виробничому процесі, недовантаженню виробничих потужностей, зменшенню обсягів виробництва, реалізації, до неотримання прибутків і навіть наявності збитків.

Надлишок запасів або їх недостатні обсяги можуть виникати в результаті:

- наявності помилок й розрахунках планової їх потреби;
- перевитрачання цих засобів, значного відхилення фактичних витрат від планових;
- значного відхилення фактично отриманого їх обсягу від розрахункового (планового, договірною);
- недотримання постачальниками, у випадках невиконання, договірних зобов'язань (порушення термінів, зниження якості тощо).

Господарюючі суб'єкти повинні досягти того, щоб виробництво своєчасно і в повному обсязі забезпечувалося всіма необхідними ресурсами і в той же час, щоб вони не накопичувалися на складах.

Коефіцієнти оборотності капіталу відображують швидкість обороту вкладеного власного, постійного та функціонуючого капіталу. Коефіцієнт оборотності обігових коштів характеризує швидкість їх реалізації.

Швидкість обертання капіталу характеризується такими показниками:

- коефіцієнтом обертання (Коб), який обчислюється як відношення виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньої вартості капіталу або його частини;
- тривалістю одного обороту в днях (Тоб), який обчислюється як відношення добутку середньої вартості капіталу і кількості календарних днів у періоді до виручки від реалізації продукції;

– коефіцієнт закріплення оборотних коштів, що є зворотним коефіцієнту обертання. Він показує величину оборотних коштів на 1 грн. реалізованої продукції.

Розглянемо показники ділової активності досліджуваного підприємства (таблиця 3.4).

Таблиця 3.4

Аналіз показників ділової активності підприємства

№	Показники	2016	2017	2018	Відхилення, (+,-)
1	Коефіцієнт загальної оборотності капіталу	1,51	1,62	2,88	1,37
2	Коефіцієнт оборотності мобільних засобів	3,73	3,65	8,77	5,04
3	Коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних коштів	4,88	4,43	8,75	3,87
4	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	21,49	26,42	38,67	17,18
5	Середній термін обороту дебіторської заборгованості	17	14	9	-8
6	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	8,18	9,82	22,49	14,14
7	Середній термін обороту кредиторської заборгованості	44	37	16	-28
8	Фондовіддача основних засобів	6,2	6,2	8,5	6,2
9	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,78	1,88	3,30	1,52
10	Продуктивність праці	436660	514837	785808	349148

Виходячи з наведених у таблиці 3.4 даних, можна сказати, що оборотність капіталу (в т.ч. оборотного) за рік прискорилась, це призвело до збільшення коефіцієнта оборотності капіталу (в т.ч. оборотного) на 1,52 обігу, коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних коштів також збільшився на 3.87, а отже свідчить про ефективність використання як капіталу, так і обігових коштів.

Розглянемо абсолютні та відносні показники фінансової стійкості (табл. 3.5).

З проведеного у таблиці 3.5 аналізу, спостерігаємо, що протягом звітного періоду – 2018 року на підприємстві збільшилась всі показники.

Спостерігаючи зростання величини власного капіталу на 3495 тис. грн., що становить 35,3 %, відсутність довгострокових зобов'язань та збільшення вартості необоротних активів на 2040 тис. грн., тобто на 41,8 % - спостерігаємо позитивні зміни щодо зростання господарських засобів підприємства та, відповідно, і джерел їх утворення, причому збільшення суми поточних зобов'язань на 35 тис. грн., що становить 1,6 % свідчить про спроби реального а не фіктивного нарощення фінансових ресурсів та прагнення підприємства у власній виробничій діяльності до більш стійкого фінансового становища.

Таблиця 3.5

**Аналіз абсолютних та відносних показників фінансової стійкості
Ялтушківська ДСС ІБКЦБ НААН України за 2018 р., тис. грн.**

№п/ п	Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
1	Власний капітал	9896	11201	13388	3492	135,3
2	Довгострокові зобов'язання	-	-	-	-	-
3	Необоротні активи	4876	4221	6916	2040	141,8
4	Наявність власних оборотних коштів (ряд. 1+2+3 табл.)	14772	15422	20304	5532	137,4
5	Поточні зобов'язання	2188	1642	2223	35	101,6
6	Загальна величина джерел формування запасів(ряд. 4+5 табл.)	16960	17064	22527	5567	132,8
7	Загальна величина запасів	3889	3189	5695	1806	146,4
8	Надлишок (+) нестача (-) власних оборотних коштів для формування запасів(ряд. 4-7 табл.)	10883	12233	14609	3726	134,2
9	Надлишок (+) нестача (-) власних і позикових коштів для формування запасів (ряд. 6-7 табл.)	13071	13875	16832	3761	128,8

Відомі вчені В.В. Патров і В.В. Ковальов пропонують наступну систему показників для аналізу оборотних активів [44]:

1) аналіз ліквідності – показники цієї групи дозволяють проаналізувати здатність підприємства відповідати за своїми поточними зобов'язаннями. Це коефіцієнти покриття, швидкої ліквідності, маневровості оборотних засобів;

2) аналіз діяльності – показники цієї групи характеризують ефективність виробничого циклу: оборот рахунків до отримання (відношення об'єму продаж, зменшеного на величину реалізації за готівку, до суми дебіторської заборгованості), оборот інвентарю (відношення витрат на реалізовану продукцію до середньої величини запасів, незавершеного виробництва, готової продукції), операційний цикл (загальна сума часу обертання рахунків до отримання інвентарю) та ін.;

3) аналіз рентабельності – показники цієї групи призначені для оцінки загальної ефективності господарської діяльності. До них належать: рівень валового доходу (відношення валового доходу до рівня реалізації), показник використання активів (відношення об'єму реалізації до середньої величини активів підприємства), коефіцієнт рентабельності активів (відношення чистого прибутку до середньої величини власних засобів підприємства) та ін.;

4) аналіз ринкової активності - показники цієї групи становлять інтерес для акціонерів, які дозволяють оцінювати віддачу на капітал, вкладений в активи підприємства. До них належать: доход на акцію (відношення чистого прибутку до загального числа звичайних акцій), цінність акцій (відношення ринкової ціни акції до доходу на акцію), рентабельність акції (відношення дивіденду, який виплачується за акцією, до її ринкової ціни), дивідендний доход (відношення дивіденду, виплаченого за акцією, до доходу на акцію) та ін.

Аналіз рентабельності виробничої діяльності Ялтушківська ДССІБКІЦБ НААН України 2016 – 2018 рр. (рис. 3.6) свідчить про збільшення всіх показників рентабельності.

Таблиця 3.6

Аналіз показників рентабельності підприємства

Показники	2016	2017	2018	Відхил.
				(+,-)
1. Рентабельність активів	0,12	0,12	0,20	0,08
2. Рентабельність власного капіталу	0,14	0,14	0,19	0,05
3. Рентабельність основних засобів	0,43	0,43	0,61	0,18
4. Рентабельність діяльності	0,08	0,07	0,09	0,01

5. Рентабельність продукції	0,19	0,16	0,25	0,06
6. Рентабельність продажу	0,16	0,13	0,17	0,01

У підприємства, що аналізується, наявні структурні зрушення в асортименті продукції, оскільки воно випускає різні види сільськогосподарської продукції.

Шиян Д.С. пропонує дещо іншу систему фінансових показників:

- показники оцінки рентабельності підприємства;
- показники оцінки ефективності управління або прибутковості продукції;
- показники ділової активності;
- показники оцінки ліквідності активу балансу як бази платоспроможності [104].

Зазвичай пропонується надлишкова кількість показників. Для повної і точної характеристики фінансового стану підприємства і тенденцій його змін достатньо порівняно невеликої кількості фінансових показників. Важливо, щоб кожен з цих показників відображав найбільш істотні сторони фінансового стану.

Техніко-економічні показники – це відносні показники, призначені, на відміну від фінансових коефіцієнтів, оцінювати техніко-господарський стан і діяльність підприємства. Під господарським станом підприємства розуміють придбання, розподіл і ефективне використання майна підприємства.

Як і фінансові коефіцієнти, техніко-економічні показники також утворюють декілька груп:

- показники рентабельності капіталу підприємства;
- показники оборотності капіталу підприємства.

Однак на практиці не має чіткого розподілу між фінансовими коефіцієнтами і техніко-економічними показниками, хоча вважають, що фінансові коефіцієнти призначені для аналізу фінансового стану підприємства, як правило, за даними бухгалтерського балансу і звіту про фінансові результати, а техніко-економічні показники – це всі інші показники, розраховані за іншими формами

і видами звітності, в тому числі по первинним і даним виробничого обліку. В свою чергу, виникає питання, чим відрізняється аналіз „стану” від аналізу „діяльності”. З цього приводу можна зазначити наступне:

- аналіз „стану” проводиться на певну дату, тобто представляє собою аналіз моментних рядів. Таким чином, аналіз фінансового стану зручніше і правильніше проводити за бухгалтерським балансом, де дані представлені на певну дату;

- аналіз „діяльності” проводиться за проміжок часу (день, неділю, місяць, квартал) і являє собою інтервальний аналіз. Тому аналіз діяльності підприємства необхідно проводити за даними бухгалтерської форми звітності про фінансові результати, де дані надані за інтервал часу.

Проте подібний поділ аналізу не свідчить, що це два різних незалежних види аналізу. Аналіз фінансового стану і аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства завжди взаємопов’язані: не буває відмінного фінансового стану разом з незадовільною фінансовою діяльністю, і навпаки. Більше того, ці два види аналізу являють собою значну частину економічного аналізу, яка отримала назву – фінансового.

Коефіцієнти оборотності призначені для оцінки швидкості обороту або часу обороту капіталу підприємства. Вони включають в себе два коефіцієнта: швидкість обороту і час обороту.

Величина оборотних активів, їхні структура і достатність характеризують кількісний бік оборотних коштів, проте є і якісний, пов’язаний зі швидкістю їх обороту, оборотністю.

Між сумою обігових коштів та показниками оборотності існують тісні зворотні взаємозв’язки. Прискорення оборотності цих коштів сприяє вирішенню фінансових проблем найбільш зручним способом за рахунок використання існуючих внутрішніх резервів підприємства.

Для вивчення оборотності оборотних активів використовують такі показники: коефіцієнт оборотності, тривалості одного обороту в днях, коефіцієнт закріплення оборотних активів.

Коефіцієнт оборотності (K_o) показує кількість оборотів, які здійснив оборотний капітал за певний час (рік, квартал, місяць).

У практиці економічного аналізу визначають і дають оцінку показникам оборотності як оборотних активів загалом, так і окремих їх складових.

Для визначення тенденції оборотності запасів і дебіторської заборгованості розраховують такі показники:

1. коефіцієнт оборотності запасів;
2. коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.

Найпростіший і найпоширеніший спосіб підрахунку коефіцієнта оборотності запасів - ділення виручки (доходу) від реалізації продукції на величину запасів. На практиці використовують різні способи розрахунку обігу запасів. Деякі економісти [34, 45, 89] щодо цього питання надають перевагу середнім значенням балансу за борговими значеннями залишків кінцевого балансу. Вони стверджують, що середні значення дають змогу одержувати оптимальніші результати. Тому, на нашу думку, доцільно використовувати середню величину оборотних активів при розрахунку коефіцієнта оборотності. Існує й інша точка зору на цю проблему.

3.3 Шляхи удосконалення оборотних коштів підприємств та ефективності їх використання

Сучасний стан економіки характеризується відсутністю стабільності, спадом виробництва, погіршенням фінансового стану, банкрутством та ліквідацією багатьох підприємств. За таких умов господарювання на перший план виходять питання управління оборотними активами, як основою виробничої діяльності. Класифікація оборотних активів за різноманітними ознаками дає можливість глибшого розуміння їх сутності та є умовою створення ефективної системи управління.

Однією з найвагоміших та найсуперечливіших класифікаційних ознак оборотних активів є джерела фінансування. Так, Бланк І.А. класифікує оборотні активи за характером фінансових джерел формування на: валові

оборотні активи - загальна сума активів, сформована за рахунок власного та позичкового капіталу. В балансі відображаються як сума другого й третього розділу активу; чисті оборотні активи (чистий робочий капітал) - це та частина оборотних активів, що сформувалася за рахунок власного та довгострокового запозиченого капіталу. Суму чистих оборотних активів розраховують як різницю між валовими оборотними активами та короткостроковими поточними фінансовими зобов'язаннями; власні оборотні активи - це та частина оборотних активів, що сформувалася за рахунок лише власного капіталу і розраховується як різниця між валовими оборотними активами та довгостроковим запозиченим капіталом, інвестованим у оборотні активи та короткостроковими поточними фінансовими зобов'язаннями.

Поддерьогін А.М. за джерелам формування оборотних активів поділяє на: власні та прирівняні до них; залучені та інші. До власних джерел формування оборотних активів він відносить статутний фонд, надходження від емісії цінних паперів, чистий прибуток, а також сталі зобов'язання. До залучених джерел фінансування належать кошти кредиторів, що надаються підприємствам у позику під певний відсоток.

Онисько С.М., Марич П.М. залежно від джерел формування поділяють оборотні активи на власні, залучені та позичені. Власні джерела формування оборотних активів складаються з коштів підприємства, якими вони покривають мінімальний розмір оборотних активів, що необхідні для забезпечення нормального і безперервного процесу виробництва і реалізації продукції. Залучені джерела формуються з коштів, які не належать підприємству, але в результаті функціонування діючої системи розрахунків знаходяться в його користуванні. До них належать стійкі пасиви, тобто мінімальна заборгованість по заробітній платі, кредиторська заборгованість. Позикові джерела формування характеризують ту частину оборотних активів, що сформувалась за рахунок залученого підприємством товарного чи фінансового кредиту як на короткостроковій так і на довгостроковій основі.

Ковальов В.В. у складі оборотних активів виділив три групи: матеріально-виробничі запаси, грошові кошти і дебіторську заборгованість та інші оборотні засоби, що не ввійшли в попередні дві групи. Далі він показав послідовну трансформацію матеріально-виробничих запасів в дебіторську заборгованість, а дебіторську заборгованість - в грошові кошти.

За характером участі в операційному процесі оборотні активи поділяються на: оборотні активи, що обслуговують виробничий цикл підприємства (запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів, незавершене виробництво, запаси готової продукції); оборотні активи, що обслуговують фінансовий цикл підприємства (грошові кошти, дебіторська заборгованість).

Поддєрьогін А.М. називає цю класифікаційну ознаку по іншому - в залежності від участі оборотних активів у кругообігу, але розмежування оборотних активів аналогічне: оборотні кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди (оборотні фонди у виробничих запасах, оборотні кошти у виробництві); оборотні кошти, авансовані в фонди обігу (готова продукція, кошти і кошти в розрахунках).

Балабанов І.Т. зазначає, що оборотні виробничі фонди та фонди обігу є самостійними, відмінними одна від одної економічними категоріями. їх одночасне існування обумовлено тим, що процес виробництва продукції є єдністю процесу виробництва та реалізації продукції. Оборотні виробничі фонди приймають одноразову участь у процесі виробництва, змінюючи при цьому свою натуральноречову форму. їх вартість повністю переноситься на новостворений продукт. Балабанов І.Т. в сукупності оборотних виробничих фондів виділяє предмети праці, що повністю використовуються в процесі виробництва і матеріально не входять в продукт праці - паливо, електроенергія. Інша частина оборотних виробничих фондів матеріально входить в продукт праці та отримує в процесі виробництва таку форму, в якій далі може використовуватись сировина.

Фонди обігу пов'язані з обслуговуванням процесу продажу продукції. Вони включають дві відносно самостійні групи: готову продукцію, що знаходиться

в процесі реалізації та грошові кошти (в касі, в дорозі, на рахунках, в розрахунках). Фонди обігу в процесі створення вартості не приймають участі, а є носіями вже створеної вартості і їх основним призначенням є забезпечення грошовими коштами процес обігу.

Важливою класифікаційною ознакою оборотних активів є період їх функціонування. За періодом функціонування оборотних активів виділяють:

- ✓ постійну частину оборотних активів. Це мінімум оборотних активів, який потрібен підприємству для здійснення операційної діяльності. Це та частина оборотних коштів, як не залежить від сезонних коливань та не пов'язана з формуванням запасів сезонного характеру;

- ✓ змінну частину оборотних активів. Це та частина оборотних активів, що пов'язана із сезонним збільшенням обсягу виробництва та реалізації продукції, необхідність формування в окремі періоди запасів товарноматеріальних цінностей сезонного зберігання. Зазвичай, в складі змінної частини оборотних активів виділяють максимальну та середню їх частину.

Однією з найактуальніших класифікаційних ознак в сучасних умовах господарювання є ризиковість оборотних активів. Поддєрьогін А.М., Кірейцев Г.Г за ризиком вкладення виділяють такі групи оборотних активів: з найменшим ризиком вкладення (гроші, цінні папери); із середнім ризиком вкладення (товари відвантажені, дебіторська заборгованість, виробничі запаси, готова продукція); із значним ризиком вкладення (незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів).

При класифікації оборотних активів за рівнем ризику береться до уваги ризик втрати ліквідності, тобто фінансовий ризик. Для глибшого аналізу ризиковості оборотних активів та ефективнішому запобіганню кризовим ситуаціям доцільно розділити оборотні активи не тільки за рівнями ризику, але й за видами ризику: оборотні активи, яким притаманний виробничий ризик, комерційний ризик, фінансовий ризик та інвестиційний ризик. Виробничі ризики пов'язані з виробництвом продукції та здійсненням будь-яких видів

виробничої діяльності. Найбільшою мірою з виробничою діяльністю пов'язані запаси та незавершене виробництво, тому до групи активів з виробничим ризиком віднесемо саме їх. Нестача запасів може призвести до перебоїв у виробництві, збільшення виробничого циклу та зниження обсягів продажу. Комерційні ризики виникають в процесі реалізації виробленої продукції і до них ми віднесемо ті елементи оборотних активів, що найбільш тісно пов'язані з цією сферою діяльності підприємства, а саме готову продукцію, товари, дебіторську заборгованість та векселі одержані. Готова продукція може зазнати псувань чи втрат в процесі обігу, дебітори можуть відмовитися платити за отриману продукцію чи збанкрутувати. Фінансові ризики виникають під час взаємодії підприємства з різними фінансовими установами. До групи оборотних активів з фінансовим ризиком віднесемо грошові кошти та їх еквіваленти, оскільки зберігання готівки чи грошей в банку збільшує вірогідність втраченої вигоди, а банки, у яких зберігаються кошти можуть збанкрутувати. Поточні фінансові інвестиції можна виділити в групу оборотних активів з інвестиційним ризиком. Інвестиційний ризик притаманний реалізації інвестиційних проектів і зумовлений невизначеністю отримання запланованих доходів. Оскільки поточні фінансові інвестиції це інвестиції на строк, що не перевищує один рік, і які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент, то й інвестиційний ризик є невеликим.

З розвитком економічної науки розширюється й змінюються підходи до класифікації оборотних активів. Із змінами потреб управління та фінансування оборотних активів вводяться все нові критерії їх поділу. На сучасному етапі розвитку визначальними умовами господарювання є невизначеність та ризиковість і тому актуальності набуває така класифікаційна ознака оборотних активів як ризик. Для детальнішого й ґрунтовнішого аналізу ризиковості оборотних активів за доцільніше розділити оборотні активи не тільки за рівнями ризику, але й за видами ризику на: оборотні активи, яким притаманний виробничий ризик, комерційний ризик, фінансовий ризик та інвестиційний ризик.

В сучасних умовах господарювання кожне підприємство робить головний акцент на вирішенні питань стабільності функціонування та максимізації прибутку. Для того, щоб досягти поставлених цілей, потрібна правильно підібрана, чітка та ефективна політика управління активами підприємства, в яких значну роль відіграють оборотні кошти. Від ефективності їх формування, регулювання та використання залежить оптимальність рівня ліквідності, платоспроможності, і, як наслідок, фінансової стійкості підприємства. Брак оборотних коштів ставить підприємство на грань банкрутства, що змушує задуматись над удосконаленням системи управління ними.

Нині для багатьох українських підприємств типовим наслідком економічної кризи, стала гостра нестача оборотних коштів. Відомо, що існує пряма залежність між результатами діяльності підприємства і системою управління формуванням і використанням його оборотних коштів, оскільки саме їх оптимальність забезпечує підприємству достатній рівень платоспроможності. Тож для забезпечення ефективності функціонування підприємства варто постійно вдосконалювати управління його оборотними коштами, здійснюючи безперервний процес виробництва та реалізації продукції при мінімальному їх рівні. Проте варто враховувати той факт, що система управління оборотними коштами, як і будь-яка інша, має свої особливості, які ми спробуємо сформулювати.

Першим кроком в системі ефективного управління оборотним коштами варто виділити їх структурний аналіз та динаміку, що дозволить визначити, яка тенденція: зменшення чи збільшення оборотних коштів, спостерігалася на підприємстві за попередні роки та визначити оптимальний обсяг і структуру оборотних коштів. Адже збалансованість та правильність розміщення оборотних коштів має свої особливості, як у окремих галузях, так і на окремих підприємствах, що зумовлено видом діяльності, технічною осначеністю підприємств, організацією роботи, поповненням сировини для виробництва та пошуком ринків збуту.

Наступним кроком є аналіз показників ефективності використання оборотних коштів (коефіцієнта оборотності оборотних коштів, що характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їх залучення; терміну оборотності оборотного капіталу, який застосовується для оцінки ефективності використання оборотного капіталу і показує швидкість обертання оборотних коштів; коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, який показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується (розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством); коефіцієнта маневреності, який показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто характеризує ступінь мобілізації власного капіталу; коефіцієнта рентабельності, який характеризує ефективність забезпечення фінансового відтворення оборотних коштів), а також чинників, які впливають на них.

Грунтовний аналіз показників ефективності використання оборотних коштів дозволить визначити, який рівень оборотних коштів потрібен підприємству, тобто дасть змогу здійснити нормування, визначити їх мінімальну кількість, при використанні якої підприємству буде забезпечена безперервність процесу виробництва, виконання плану реалізації продукції, і, як наслідок, отримання прибутку. Не варто залишати поза увагою той факт, що саме завдяки нормуванню відбувається значна економія ресурсів, що призводить до зменшення витрат та ризиків.

При управлінні оборотними коштами значну увагу варто приділити врахуванню впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на оборотність.

Зовнішні фактори оборотності - це ті, які підприємство може врахувати, проаналізувати, та на основі аналізу розробити певні рекомендації з функціонування, хоча безпосереднього впливу на них підприємство не має. До таких факторів належать: стан економіки, рівень оподаткування, коливання кон'юнктури ринку, політика держави, галузь діяльності підприємства, темпи інфляції, рівень ставок банківського кредитування.

До внутрішніх факторів, треба віднести ті, які підприємство може змінити, а якщо вони зменшують ефективність функціонування, то і знешкодити їх.

Такими факторами є: термін виробництва продукції, масштаб діяльності підприємства, термін оборотності оборотних коштів, розрахунки з постачальниками сировини і покупцями.

Таким чином, аналіз факторів оборотності дає змогу покращити систему управління оборотними коштами.

Ефективність формування та використання оборотних коштів зумовлена певними особливостями управління їх основними структурними елементами: запасами, дебіторською заборгованістю та грошовими коштами.

Основними методами контролю запасів є такі:

- ✓ нормування, що включає в себе аналітичний, коефіцієнтний і прямий методи розрахунку оптимального рівня запасів;
- ✓ контроль запасів, що передбачає використання методів ABC і XYZ та методу економічно обґрунтованих потреб.

Визначення величини оборотних коштів за аналітичним методом передбачає ґрунтовний аналіз фактичних запасів, коригування їх величини та вилучення надлишків, якщо вони є на підприємстві.

Коефіцієнтний метод полягає у визначенні чинності нормативів власних оборотних коштів на початку розрахункового періоду, з урахуванням показників виробництва цього періоду.

Метод прямого розрахунку дозволяє визначити фактичну потребу підприємства в запасах на встановлений період.

Метод економічно обґрунтованих потреб оснований на мінімізації сукупних операційних витрат зі закупівлі та збереження запасів на підприємстві. Він дає можливість розрахувати витрати по зберігання запасів, розміщення замовлень та витрати зі збереження запасів на складах.

Метод ABC є найбільш простим способом управління запасами і передбачає їх розподіл на три категорії:

A - найважливіші, які включають 20 % — запасів; 80 % — продажу,

В - важливі, що діляться на 30 % — запасів; 15 % — продажу,
С — менш важливі, до яких відносять 50 % — запасів; 5 % — продажу.
Особливістю цього методу є те, що порівняно мала група запасів може мати найбільшу вартість.

Метод XYZ полягає у поділі запасів залежно від попиту і точності прогнозування величини споживання товарів. Цей метод оснований на розподілі ресурсів підприємства на категорії:

1) X - для ресурсів характерна стабільна величина споживання і висока точність прогнозу. Значення коефіцієнта варіації знаходиться в інтервалі від 0 до 10%.

2) Y - ресурси характеризуються визначеною величиною споживання відповідно до чинників, які на них впливають, наприклад, сезонні коливання, акції, надлишок товарів чи дефіцит, і середніми можливостями їх прогнозування. Значення коефіцієнта варіації - від 10 до 25%.

3) Z - характеризується малим рівнем споживання товарів і невисокою точністю прогнозування. Значення коефіцієнта варіації - понад 25%

Особливістю методу XYZ є визначення коефіцієнта варіації попиту, який дозволяє визначити ступінь однорідності сукупності і подібності в ній окремих значень.

Об'єднання результатів обох методів у ABC- XYZ матрицю, оскільки в результаті зіставлення їх результатів можна отримати цінні інструменти планування та контролю для системи постачання в цілому та управління запасами зокрема.

Для забезпечення постійної наявності оборотних коштів і плато спроможності підприємства дуже важливе значення має не лише їх обсяг, але й ефективність управління дебіторською заборгованістю. А остання у свою чергу, залежить від способів управління дебіторською заборгованістю. На наш погляд, підприємству слід дотримуватись таких трьох способів управління дебіторською заборгованістю:

1) створення клірингових центрів, які здійснювали б клірингові операції, що включають в себе збір та аналіз інформації щодо результатів торгівлі, на основі яких будуть здійснюватись фінансові операції, які забезпечують виконання зобов'язань за укладеними угодами;

2) продаж заборгованості, що може бути здійснено через факторинг, сутність якого полягає у купівлі факторинговою компанією грошових вимог постачальника до покупців за визначену винагороду; 3) застава.

Якщо підприємство буде дотримуватись вище зазначених способів управління дебіторською заборгованістю, то матиме можливість зменшити відтік оборотних коштів та зменшити ризики виникнення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості.

Звичайно, що це не значить, що не треба використовувати також й інші не менш важливі методи управління грошовими коштами, зокрема такі:

- ✓ планування грошових потоків, що включає в себе облік руху грошових коштів, аналіз потоків грошових коштів за попередні періоди та складання бюджету грошових коштів;

- ✓ оптимізація на основі моделей Міллера-Орра та Баумоля.

Так, модель Баумоля дозволяє виділити чинники для визначення оптимального залишку грошових коштів, а саме: середній залишок, загальну суму нових надходжень грошових коштів та максимальний залишок. Але модель Міллера-Орра, яка враховує невизначеність вхідних і вихідних потоків є досконалішою за модель Баумоля. Зокрема, до переваг моделі Міллера-Орра належить те, що на відміну від моделі Баумоля, яка використовує стохастичний процес Бернуллі, коли надходження і використання коштів від періоду до періоду відбувається через стихійні і випадкові події, враховуючи цим щоденні надходження і витрати підприємства, модель Міллера-Орра не враховує щоденні коливання грошових потоків, а працює виходячи з їх максимального рівня, поступово витрачаючи та не поповнюючи грошові кошти протягом роботи до того часу, поки вони не вичерпаються і настане небезпека погіршення фінансового стану, яка, як наслідок, призводить до

продажу цінних паперів для забезпечення подальшого функціонування підприємства.

Отже, як нестача грошових коштів, так і їх надлишок чинять значний вплив на роботу підприємства, спричиняючи збої в виробництві чи постачанні сировини, чим зменшують очікуваний прибуток. Саме тому дуже важливим є прискорення залучення грошових оборотних коштів як із внутрішніх, так і з зовнішніх джерел, чого можна досягти, здійснивши такі кроки:

- 1) формування знижок на великі партії продукції, що купується за готівку,
- 2) всебічне рекламування продукції,
- 3) участь у виставках та ярмарках,
- 4) пошук нових ринків збуту продукції,
- 5) забезпечення часткової чи повної попередньої оплати за вироблену продукцію,
- 6) залучення короткострокового, бюджетного чи податкового кредиту.

Тож, унаслідок прискорення оборотності фінансових (грошових) коштів зменшиться потреба в них, що дозволить підприємству вивільнити частину цих коштів з обороту та використати для збільшення виробництва, інвестування в інші види діяльності чи створення дочірніх підприємств.

Сформована система управління оборотними коштами дозволить здійснювати ефективний аналіз та визначати оптимальний обсяг і структуру оборотних коштів. На основі визначення показників ефективності використання оборотних коштів розрахувати резерви їх зростання та норматив, який забезпечить ефективне функціонування підприємства за мінімального обсягу оборотних коштів. Аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів оборотності, полегшить формування оптимальної системи управління оборотними коштами. Управління запасами оборотними коштами слід здійснювати на основі методів ABC і XYZ, управління дебіторською заборгованістю та управління грошовими коштами.

Значну увагу варто приділяти прискоренню оборотності оборотних активів, яке можливе за рахунок різного роду заохочень для клієнта купувати продукцію та залучення на підприємство комерційного кредиту.

Отже, врахування особливостей управління оборотними коштами на підприємстві сприятиме підвищенню ефективності його функціонування, збільшенню рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості.

Розробка моделей оптимізації залишку грошей базується на використанні загальних засад та методичного інструментарію теорії управління матеріальними запасами, оскільки цілі та обмеження їх формування приблизно однакові. Моделі оптимального залишку коштів оцінюють:

- ✓ обсяг грошових коштів та їх еквівалентів, необхідних підприємству для задоволення його потреб;
- ✓ оптимальну пропорцію розподілу грошових коштів між окремими формами;
- ✓ періодичність (умови) та обсяги трансформації грошей в цінні папери та навпаки.

В сучасній економічній літературі досить широке застосування отримали моделі: Баумоля, Міллера-Орра, Стоуна, Беранека. Відмінності між ними полягають в різному визначенні та математичній формалізації процесів надходження та витрачення грошей, системи обмежень, які необхідно враховувати.

Планування руху грошових коштів передбачає визначення можливих джерел надходження та напрямків використання грошових коштів підприємства для забезпечення його платоспроможності впродовж планового періоду. План руху грошових коштів розробляється у формі платіжного календаря, який являє собою баланс грошових надходжень та грошових витрат підприємства за окремими часовими періодами, який балансується залишком грошей на поточному рахунку підприємства.

Поточне регулювання грошових потоків (операцій) охоплює наступні напрями роботи:

1. Синхронізація грошових потоків.

Цей напрямок поточного регулювання передбачає узгодження вхідних та вихідних потоків грошових коштів за обсягами та в часі. Проведення цієї роботи дозволяє:

- по-перше, уникнути дефіциту готівки;
- по-друге, вивільнити частину грошових коштів й використати її для отримання додаткового доходу.

2. Прискорення процесу надходження грошей.

Цей напрямок поточного регулювання здійснюється з метою скорочення часу між моментом сплати дебіторами своїх боргів та моментом надходження грошових коштів на рахунок підприємства. Прискорення процесу надходження грошей забезпечується використанням таких інструментів регулювання грошових потоків, як: банківське накопичення, система сейфів, телеграфні та чеководепозитні перекази, електронні чеки тощо. Цього можна досягти, якщо:

- змінити час переказу платежів від покупця підприємству;
- скоротити час, протягом якого отримані платежі залишаються неінкасованими грошовими коштами;
- прискорити рух грошових коштів до банків, що здійснюють виплати.

3. Контроль за витратами грошових коштів.

На відміну від завдань управління щодо надходження грошей, мета застосування стратегії виплат полягає в їх максимально можливому уповільненні в часі. Поєднання швидкої інкасації та уповільнення виплат призведуть до отримання максимального обсягу вільних грошових коштів. При контролі за витратами грошей в світовій практиці застосовуються такі інструменти, як флоут, централізація кредиторських рахунків, рахунки з нульовим балансом, контрольовані рахунки витрат тощо.

4. Капіталізація тимчасово вільних залишків грошових коштів.

Ефективне використання методів прискорення надходжень та контролю витрат обумовлює виникнення протягом окремих проміжків часу тимчасово

«вільних» грошових коштів Управління вільними залишками коштів передбачає вибір та здійснення операцій щодо їх інвестування з врахуванням можливих термінів доходності та ризику, притаманних окремим інвестиційним альтернативам. Під можливим терміном інвестування слід розуміти проміжок часу, протягом якого певна сума грошових залишків може знаходитися не в грошовій формі, тобто може бути спрямована на здійснення короткострокових фінансових вкладень. Доходність інвестування повинна покрити інфляційні втрати від знецінення національної валюти та забезпечити отримання інвестиційного доходу відповідно до цільового або фактичного рівня прибутковості активів. У складі ризиків, притаманних короткостроковому фінансовому інвестуванню, найбільше значення має ризик ліквідності, тобто вірогідність невиходу з фінансової операції в плановий термін (не повернення активів у грошову форму). Інструментами короткострокового фінансового інвестування є проведення депозитних операцій та придбання високоліквідних цінних паперів [9].

Таким чином, кваліфіковане управління грошовими коштами дає можливість зацікавленим особам (зовнішнім і внутрішнім користувачам) приймати певні оптимальні управлінські рішення, які в майбутньому можуть суттєво вплинути на кінцевий результат фінансово-господарської діяльності підприємства. Тобто, управління грошовими потоками — це важливий фінансовий важіль, який забезпечує:

- ✓ фінансову рівновагу підприємства в процесі його стратегічного розвитку— визначення рівня взаємозв'язку між різними видами грошових потоків за їх обсягами та в часі;
- ✓ ритмічність здійснення операційного процесу підприємства (будь — який перебіг у здійсненні платежів негативно позначається на формуванні виробничих запасів, рівні продуктивності праці, реалізації продукції тощо);
- ✓ скорочення потреби підприємства в позиковому капіталі;
- ✓ прискорення оборотності капіталу (скорочення тривалості операційного циклу, що досягається в процесі ефективного управління

грошовими потоками, а також зменшення потреби в капіталі);

- ✓ зниження ризику неплатоспроможності підприємства за рахунок синхронізації надходжень і витрат грошових коштів;

- ✓ отримання додаткового прибутку за рахунок тимчасово вільних залишків грошових активів у фінансових інвестиціях.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі наведено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукової проблеми щодо удосконалення методики обліку та аналізу оборотних активів на сільськогосподарських підприємствах з урахуванням міжнародного досвіду і національних стандартів з метою створення інформаційної бази системи управління підприємств, що знайшло відображення в таких одержаних автором наукових і практичних результатах:

1. Чинна практика обліку та аналізу формування та використання оборотних активів на сільськогосподарських підприємствах в умовах розвитку ринкового середовища України потребує вдосконалення. У зв'язку з тим, що наявні колізії між законодавчими документами різних рівнів, що виражається в непослідовності внесення змін, порушенні підпорядкованості документів, у помилках, закладенні методологічних суперечностей в документах обліку різного рівня, що впливає на якість фінансової звітності, здійснення контролю за виконанням операцій суб'єкта господарювання.

2. Проведені дослідження засвідчили існування в спеціальній літературі однакового економіко-правового визначення змісту термінів „оборотні активи” і „поточні активи”. Розкрито поняття „оборотні активи” як окремої обліково-правової категорії, визначено оборотні активи, як сукупність майнових цінностей, грошових коштів та їх еквівалентів, які обслуговують операційну діяльність підприємства, або призначені для реалізації чи споживання протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

3. Вдосконалено класифікацію оборотних активів згідно з критеріями: ступеня ліквідності, ризику вкладених оборотних активів, характеру фінансових джерел, що дозволить систематизувати оборотні активи з метою їх ефективного управління.

4. Запропоновано методику оцінки первісної вартості дебіторської заборгованості з урахуванням поточної процентної ставки на основі комплексного підходу, який базується на коригуванні первісної вартості дебіторської заборгованості, що дозволяє оцінити дебіторську заборгованість суб'єкта господарювання в теперішній момент часу з урахуванням зростання вартості в часі та зміни загальної купівельної спроможності грошових коштів, що сприятиме створенню якісної інформаційної бази для проведення всебічного аналізу стану розрахунків із дебіторами на поточний момент.

5. Доведено, що для вирішення проблеми недоотримання коштів за дебіторською заборгованістю слід запроваджувати ефективну систему її моніторингу, що ґрунтується на облікових даних. Враховуючи це, розроблено комплекс документів бухгалтерського оформлення: Реєстр дебіторської заборгованості, Звіт про динаміку дебіторської заборгованості, Зведений звіт про прострочену дебіторську заборгованість у розрізі відповідальних осіб, Звіт про структуру заборгованості за термінами її погашення, Журнал результатів моніторингу дебіторської заборгованості, що сприяє спрощенню сприйняття наведеної інформації; підвищенню оперативності її надання, полегшенню способу оцінки якості роботи по стягненню дебіторської заборгованості.

6. Проаналізувавши сучасні методики аналізу оборотних активів та його нормативно-правове забезпечення, було визначено теоретично-прикладні розбіжності в підходах до аналізу оборотних активів підприємства. Це сприяло уточненню основних етапів проведення аналізу оборотних активів та удосконаленню його інструментарію. Систематизовано підходи до порядку визначення та допустимих значень показників ефективності використання і ліквідності оборотних активів з огляду на зміни у вітчизняній системі фінансової звітності та вимог управління.

7. Показники оборотності характеризують якісну сторону використання оборотних активів. Обґрунтовано доцільність розрахунку коефіцієнтів: оборотності запасів як відношення виручки від реалізації продукції до середньої вартості запасів, оборотності дебіторської заборгованості - діленням реалізації продукції в кредит на середній залишок дебіторської заборгованості. Запропоновано методику аналізу ліквідності оборотних активів, яка дозволить оцінити можливість підприємства своєчасно і повно розраховуватися за своїми зобов'язаннями, використовуючи власні запаси товарно-матеріальних цінностей та дебіторську заборгованість, забезпечити більш точну оцінку рівня платоспроможності підприємства, якості управління заборгованістю, зокрема доцільно доповнити існуючу систему показників такими коефіцієнтами: касової ліквідності, ліквідності дебіторської заборгованості, ліквідності запасів.

8. Формуванню у балансі даних щодо стану оборотних активів повинно приділятися на сільськогосподарських підприємствах достатнє значення. Від того, за якою формою та структурою складено баланс, залежить достовірність балансової інформації та її корисність для різних користувачів. Запропоноване в дипломній роботі групування статей бухгалтерського балансу з урахуванням потреб користувачів дає змогу надати інформацію для проведення всебічного аналізу фінансово-господарської діяльності та здійснення ефективного управління сільськогосподарським підприємством.

9. Виходячи з головної мети обліку на Ялтушківській ДСС, яка полягає в забезпеченні інформацією керівництва та інших суб'єктів, що приймають управлінські рішення стосовно діяльності даного підприємства, пропонуємо внести зміни до Плану рахунків стосовно виокремлення окремого синтетичного рахунка, а саме рахунка 32 «Прострочена дебіторська заборгованість». В складі даного рахунка є можливість аналітичного відображення даних сум по строках погашення заборгованості.

У цьому разі, залишки по балансовому рахунку 32 «Прострочена дебіторська заборгованість» обов'язково будуть мати своє відображення в

Балансі, а деталізована інформація по аналітичних рахунках рахунка 32 «Прострочена дебіторська заборгованість» має бути детально розшифрована в Примітках. Таким чином сформована інформація, в свою чергу, буде надійним сигналом задля прийняття ряду заходів щодо забезпечення дієвих управлінських рішень по своєчасному врегулюванню подібних ситуацій.

10. Відповідно до вимог раціональної побудови Плану рахунків запропоновано змінити назви окремих рахунків і субрахунків. Так це дозволить точніше відображати призначення рахунків і об'єкти, що обліковуються на них. Зокрема, назву рахунка 30 „Готівка” слід змінити на „Грошові кошти в касі та їх еквіваленти” і передбачити субрахунки: 301 „Грошові кошти в касі в національній валюті”, 302 „Грошові кошти в касі в іноземній валюті”, 303 „Еквіваленти грошових коштів в національній валюті”, 304 „Еквіваленти грошових коштів в іноземній валюті”. За рахунком 35 „Інші поточні фінансові інвестиції” відповідно слід обліковувати тільки об'єкти поточних фінансових інвестицій.

11. Наразі доцільним і раціональним є облік виробничих запасів за договірними купівельними цінами, а облік усіх ТЗВ, що входять відповідно до П(С)БО 9 "Запаси" у первісну вартість запасів, здійснювати на окремому аналітичному рахунку "Транспортні - заготівельні витрати". У цьому разі немає потреби в додатковому калькулюванні купівельних цін на придбані запаси, а облікова інформація про витрати на придбання, доставку і підготовку запасів до використання буде сприятиме поліпшенню контролю та аналізу цих витрат. Це значно спрощує відображення в синтетичному та аналітичному обліку фактичної собівартості запасів, витрачених на виробництво, а також тих, які вибули з інших причин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анализ хозяйственной деятельности в промышленности: Учебник / Н.А. Русак, В.И. Стражев, О.Ф. Мигун и др.- М.: Высшая школа, 1998.- 398 с.

2. Астахов В.П. Бухгалтерский (финансовый) учет. – М.: Изд. Приор, 2000. - 672 с.
3. Барнгольц С.Б. Оборотные средства промышленности. – М.: Финансы, 1965. – 283с.
4. Безруких П.С., Кошаев А.М., Рогулин Д.А. Бухгалтерський учет .- М.: Финансы и статистика, 1983. – 375 с.
5. Белоусенко Г.Ф. Оборотные средства колхозов и предприятий. – М.: Финансы, 1968. – 136с.
6. Беляев Ю.А. Автоматизированное оптимальное оперативное управление материальными запасами предприятий.- М.: МИНХ, 1989.- 228 с.
7. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку. – К., 2000. - 690 с.
8. Бланк И.А. Словарь-справочник финансового менеджера.- К: Ника-Центр, 1998. – 478с.
9. Бобров В.Я. Основы ринкової економіки : Підручник.- К. : Либідь, 1995.- 320с.
- 10.Борисов А.Б. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2001. - 895 с.
- 11.Брейли Р., Маерс С. Принципы корпоративных финансов: Пер. с англ.. – М.: ЗАО «Олимп- Бизнес», 1997. – 1120с.
- 12.Бригхем Ю., Гапенски Л. Финансовый менеджмент: Полн. курс: в 2-х Т./ Пер. с англ.: Под ред. В.В. Ковалева. – С.Пб.: Экономическая школа, 1998.- 25.- т.1. – 497с.
- 13.Будяк В. Звіт про рух грошових коштів як джерело інформації для управління прибутком підприємства // Економіка, фінанси, право.-№ 3.- 2000
- 14.Бутинець Т.А., Чижевська Л.В., Береза С.Л. Бухгалтерський облік. - Житомир: ЖІТІ, 2000. – 672с.
- 15.Бурко К.В., Подунай В.В.Роль управлінського обліку та проблеми його впровадження на вітчизняних підприємствах / В.В. Подунай , К.В. Бурко // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Випуск 10 (37). – Ч. 4. – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Герасимчук З.В. – Луцьк, 2013. – С. 141-

146.

16. Бухгалтерський облік: облікова політика і план рахунків, стандарти і кореспонденція рахунків, звітність [Текст] : навчальний посібник для студентів вузів. / проф. Ф.Ф.Бутинець, доц. Н.М.Малюга – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 480 с.
17. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010р. №2456-VI
18. Бухгалтерський облік і фінансова звітність в Україні: Навч. посібник / за ред. С.Ф. Голова.- Днепропетровск: ТОВ „Баланс-Клуб, 2000.- 768с.
19. Бухгалтерський учет, анализ и аудит на пороге XXI века: Сборн. науч. тр. / Под ред. Бургонова Т.Н.- Санкт-Петербург, 2001.- 154 с.
20. Ван Хорн Д. Основы управления финансами. Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 799с.
21. Вергувенко І. М. Облік та аналіз грошових потоків. Тези. Матеріали міжнародної наукової конференції, т.3. - Житомир: ЖІТІ, 2000, 23-24 листопада, 2000.
22. Винсент Дж. Лав. Пособия Эрнст Янг. Как понимать и использовать финансовую отчетность / Пер. с англ. с дополнениями.- М.: Джон Уайли энд Саиз, 1991.- 352 с.
23. Глен Велш, Данієл Г. Шорт. Основы фінансового обліку / Перекл. з англ. О. Мінін. – К.: Основы, 1999. – 943 с.
24. Гікіш Л.В. Фінанси: Навч. пос.. – 2-ге вид. – К: МАУП, 1998. – 91с.
25. Голов С.Ф., Єфименко В.І. Фінансовий та управлінський облік. – К.: ТОВ „Автоінтерсервіс”, 1996. - 544 с.
26. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV.
27. Гудзенко Н.М., Мазур Ю.В. Роль та значення контролю в підвищенні ефективності використання товарно матеріальних цінностей [Електронний ресурс] / Н.М. Гудзенко, Ю.В. Мазур // Східна Європа: економіка, бізнес, управління. – 2016 . - №5. – Режим доступу до ресурсу: <http://http://easterneurope-ebm.in.ua/index.php/5-2016-ukr>.
28. Гроші та кредит: Підручник / М.І. Савлук, А.М. Мороз М.Ф. Пудовкіна та

- інш.. – К.: Либідь, 1992. - 331 с.
- 29.Гудзенко Н.М., Китайчук Т.Г. Роль обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємств / Н.М. Гудзенко, Т.Г. Китайчук // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики.- 2017. - №3.- С.125–134
- 30.Демчук Л.А. Вплив розміщення оборотних засобів на фінансовий стан підприємства // Економіка: проблеми теорії і практики. Зб. наук. пр. – Д.: ДНУ, 2000. – Вип. 59. –с. 16-21
31. Демчук Л.А. Особливості кругообороту оборотних засобів на сільськогосподарських підприємствах: Наук. вісник НАУ/ Ред. кол.: Д.О. Мельничук. – К: НАУ, 2001. – Вип. 35. – с. 183-189
- 32.Дымова И.А. Международные стандарты бухгалтерского учета. М., 2000. – 156 с.
33. Іванов В. Практичний посібник з обліку дебіторської заборгованості // Бухгалтерський облік та аудит. – 2000. - № 18. – с.42-48.
34. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу. – К.: Знання-Пресс, 2000. – 410 с.
35. Іщенко Я. Розрахунки за допомогою електронних грошей: обліковий аспект / Облік, економіка, менеджмент: наукові нотатки // Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 1 (9). Частина 1/Відпов. Ред.. І.Б.Садовська. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. – С.243-249.
- 36.Ильяшенко С. Как отражают уступку требования в налоговом и бухгалтерском учете // Все о бухгалтерском учете. – 2003. - № 56 (844). – с. 4-8.
- 37.Ильяшенко С. Просроченные дебиторские задолженности // Все о бухгалтерском учете. – 2004. - № 93 (1004). – с. 23-25.
- 38.Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 за №291 (з чинними змінами і доповненнями).
- 39.Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах, затверджена Постановою Правління НБУ №492 від 12.11.2003р.

40. Інструкція Правління НБУ про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України від 17 червня 2004 року № 280.
41. Інструкція про порядок реєстрації виданих, повернених і використаних довіреностей на одержання цінностей, затверджена Наказом Мінфіну №99 від 16.05.96р.
42. Інструкція з інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків від 11 серпня 1994 року №69.
43. Інструкція Про безготівкові розрахунки в Україні у національній валюті, затверджене Постановою Правління НБУ від 21.01.2004р. № 22.
44. Ковалев В.В. Финансовый анализ. Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности.- М.: Финансы и статистика, 2000. – 512 с.
45. Ковалев А.И., Привалов В. П. Анализ финансового состояния предприятия. М.: Центр экономики и маркетинга, 2000. - 369 с.
46. Коваль Л.В. Вплив методів оцінки виробничих запасів при їх вибутті на фінансовий результат сільськогосподарського підприємства / Л. Коваль, О Пацар // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки: збірник наукових праць. – 2017. – №1 (8). – С.38-43.
47. Коваль Л.В. Грошові кошти підприємства в контексті облікової політики / Л.В.Коваль О.В.Навитанюк // Сучасні тенденції розвитку науки (частина I): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції м.Київ, 15-16 березня 2017 року. – Київ.: МЦНД, 2017. – 86с.
48. Коваль Н.І. Сутність виробничих запасів як економічної категорії: обліковий та управлінські аспекти/ Н.І. Коваль// Збірник наукових праць ВНАУ. – Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2017 – №7. – (23) – 2017. – С. 93 – 108..
49. Коваль О.В. Біологічні активи – основа виробництва біопалива // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки / Редколегія: Калетнік Г.М. (головний редактор) та інші. – Випуск 4 (81). Том.1. – 2013. - С. 90 – 98.

- 50.Коваль О.В. Біологічні активи з ГМО – нові об'єкти обліку в сільському господарстві // Ефективна економіка / Електронне фахове видання з економіки. Київ - 2014. – №2.
- 51.Конституція України. Офіційний текст. М. І. Хавронюк. - К: А.С.К.,2009.- 384с.
- 52.Коваль О.В. Облік генномодифікованих біологічних активів // Всеукраїнський науково-виробничий журнал: «ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики». – Вінниця – 2018. - № 4.–С.118-128.
- 53.Корягін М., Височан О. Методика відображення окремих господарських операцій У Звіті про рух грошових коштів // Все про бухгалтерський облік. - 2003. - № 9 С. 6-9.
- 54.Лепетан І.М. Бухгалтерський облік активів підприємства: екологічний вектор // Агросвіт. – 2019. – №12.
- 55.Львов Ю.А. Основы экономики и организации бизнеса.- Санкт- Петербург : ГПМ „Формика”, 1992.-382с.
- 56.Мальшкин А.И., Адамова Б.Ю. Основы бухгалтерського учета в банках.- Сумы: Изд. Слобожанщина, 1998.- 205с.
57. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2000 №356 // Бібліотека Головбуха . - 2004.- № 5(43).
- 58.Медведев А.Н. Приоритет содержания перед формой в бухгалтерском и налогом учете //Консультант.-2000.-№ 18.
59. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 / Перекл. з англ. за ред. С.Ф. Голова. –К.: Федерація проф. бухгалтерів і аудиторів України, 2000. – 1272 с.
60. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підр.. – К.: ЦНЛ, 2003. – 218с.
- 61.Мулик Т. О. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник /Т. О. Мулик, О. А. Материнська, О. Л. Пльонсак. – Київ: Центр учбової літератури, 2017. – 288 с.
- 62.Мулик Т.О. Методичні підходи до аналізу виробничих запасів на

- підприємствах аграрного сектору / Т.О.Мулик І.П.Чехівська// Науковий вісник НУБіП України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. -2014. - № 200. -с. 256-262
- 63.Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. № 73. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013 р. за N 336/22868. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
- 64.Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність»: Наказ Мінфіну України від 27.06.2013 р. № 628.
- 65.Нидлз Б., Андерсен Х., Колдуэлл Д. Принципы бухгалтерского учета. М.: Финансы и статистика, 1994. – 496 с.
- 66.Новий тлумачний словник української мови: 4-ох томах. / Укладачі проф.. В.В. Яременко, к.ф.н. О.М. Сліпушко. – К.: Видавництво „Аконії”, 2000. Т. 1. - 912 с.
- 67.Операції комерційних банків: Монографія / Р. Коцовська, П. Рисаківська, Р. Табачук, М. Вознюк.- Львів: Центр Європи, 1997.- 276 с.
- 68.Палий В.Ф., Палий В.В. Финансовый учет. – М., 1998. - 296 с.
- 69.Партін Г.О. Бухгалтерський облік: основи теорії та практики. К.: Знання, 2000.- 315 с.
- 70.Парушин Н. Анализ движения денежных средств //Бухгалтерский учет. – 2004. - № 5. – с. 58-61.
- 71.Парфенов К.Г. Международные стандарты финансовой отчетности. М.: Парфенов. ру, 2003. – 94с.
- 72.Податковий Кодекс України від 02.31.2010р. № 2755-VI.
- 73.План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та інструкція по його застосуванню затверджене наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99р. № 291 // Все про бухгалтерський облік. – 2005. - № 27(1060).
- 74.Постанова Правління Національного банку України ”Положення про ведення

касових операцій у національній валюті в Україні” № 637 від 15.12.04 р.

75.Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996–ХІУ від 16.07.99 р.

76.Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 за № 237. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25.10.1999 за № 725/4018 (зі змінами і доповненнями).

77.Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 за № 290. Зареєстровано в

Міністерстві юстиції України 14.12.1999 за № 860/4153 (зі змінами і доповненнями).

79.Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 за №318. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19.01.2000 за №27/4248 (зі змінами і доповненнями).

80.Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов’язаних сторін» : наказ Міністерства фінансів України від 18.06.2001 за № 303. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 23.06.2001 за № 539/5730 (зі змінами і доповненнями).

81.Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами» : наказ Міністерства фінансів України від 19.05.2005 № 412. – [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0621-05>.

82.Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» : наказ Міністерства фінансів України від 28.05.1999 за № 137. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21.06.1999 за № 392/3685 (зі змінами і доповненнями).

83.Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 за № 92. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18.05.2000 за № 288/4509 (зі змінами і

доповненнями).

84. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 за № 242. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 02.11.1999 за № 750/4043 (зі змінами і доповненнями).
85. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 за № 246. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 02.11.1999 за № 751/4044 (зі змінами і доповненнями).
86. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи». Затверджено наказом Мінфіну України від 18.11.2005 р. № 790
87. Подолянчук О.А. Основні аспекти обліково-аналітичного забезпечення виробництва біоенергетичних культур у сільськогосподарських підприємствах / О.А. Подолянчук, Н.І. Коваль, Т.В. Колесник // Економіка, фінанси, менеджмент: Актуальні питання науки і практики. – 2016. – №12. – С. 81-91
88. Подолянчук О.А. Виробничі запаси: економічна сутність та облік / О.А. Подолянчук // Економіка, фінанси, менеджмент: Актуальні питання науки і практики. – 2018. – №5. – С. 88-101
89. Попович В.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 454 с.
90. Правдюк Н.Л. Облікова концепція товарно-матеріальних цінностей в умовах постіндустріальної економіки / Н.Л. Правдюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки.-№ 2(80).- 2017.-С.21-30– С.57-64.
91. Правдюк Н.Л. Цінова політика щодо готової продукції підприємства: обліково-аналітичний аспект/ Н.Л. Правдюк // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар.зб.пр.-Вип.1(36). - Житомир : ЖДТУ, 2017. – С.153-172..
92. Правдюк Н.Л. Облікове забезпечення управління виробництвом біологічного палива/ Облік і фінанси. - №4 (71).- 2016.- С.74-81.

- 93.Соколов Я. В, Бычкова С.М. О приоритете содержания перед формой: проблемы учета // Бухгалтерский учет.-2000.-№1.
- 94.Стоун Д., Хитчинг К. Бухгалтерский учет и финансовый анализ. – Сирин, 1998. – 304 с.
- 95.Томчук О.Ф. Звітність про рух грошових коштів як елемент інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану підприємства / О.Ф. Томчук // Інфраструктура ринку. - 2019 . - № 28 . -С. 368-375. URL: <http://market-infr.od.ua/uk/28-2019..>
- 96.Томчук О.Ф. Аналіз грошового потоку як елемент оцінки кредитоспроможності підприємства / О.Ф. Томчук // Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал. Випуск 2 .- Одеса, 2016 .- С. 336-340. <http://market-infr.od.ua/uk/2-2016>.
- 97.Томчук О. Методика аналізу ефективності використання виробничих запасів аграрних підприємств та шляхи їх покращення / І. Потапова, Н. Коваль, О. Томчук // ОБЛІК, ЕКОНОМІКА, МЕНЕДЖМЕНТ: наукові нотатки / Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 4/2-(13) / відпов. ред. І.Б. Садовська. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. – С.118-124.
- 98.Томчук О.Ф. Методика аналізу фінансового стану підприємства відповідно до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів // В.А. Мазур, О.Ф. Томчук, Ю.Ю. Браніцький // ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики .- 2017 .- № 3 (19).- С. 7-20.
- 99.Томчук О.Ф. Аналіз грошового потоку як елемент оцінки кредитоспроможності підприємства / О.Ф. Томчук // Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал. Випуск 2.- Одеса.- 2016.- С. 336-340. <http://market-infr.od.ua/uk/2-2016>
100. Федоришина Л.І. Витоки розвитку економічного аналізу / Л.І.Федоришина // Причорноморські економічні студії. Науковий журнал. – 2016. –. Випуск 11. – С. 234-239.
101. Фабіянська В.Ю. Аудит виробничих запасів: організаційні та методичні аспекти / Фабіянська В.Ю., Пацар О.Г. // Ефективна економіка. – 2017. - № 4.

– Режим доступу до журналу:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5546>.

102. Федоришина Л.І., Цуркан А.О. Організація і методика економічного аналізу ефективності діяльності аграрних підприємств/ Л.І.Федоришина, А.О.Цуркан //Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор» 2018. – Випуск 2-2 (45). – С. 137-139.
103. Чепурина М.Н., Кисилева Е.А. Курс экономической теории. - Киров.- „А.С.А.”, 1994.-382с.
104. Шиян Д.В., Строченко Н.І. Фінансовий аналіз. – К.: Знання „Вид А.С.К.”, 2003. - 240 с.
105. Aleskerova Y., Mulyk T., Fedoryshyna L. Improving credit protection analysis methods reports of main agricultural enterprises / Baltic Journal of Economic Studies. - 2018. - Vol. 4 № 2. - P. 1-7. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-2-1-7>.
106. Aleskerova Yuliia, Fedoryshyna Lidiia Analysis of investment activities of enterprises of Ukraine Economic system development trends: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph / edited by authors. – Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2018. – P.1-17.
107. Yuliia Aleskerova, Lidiia Fedoryshyna, Natalia Koval Features of loan security for the reproduction of fixed assets for agricultural purposes/ Baltic Journal of Economic Studies. – 2018. – Vol. 4 – № 4. – P. 1-6.
108. Jill Mccu llough. Collecting receivables requires perseverance and a little creativity // Pacific Business & News/- 2000/- Vol.3.- № 5.- p. 23-25.

